"પ્રભુશ્રી મહાવીરનું શાસન જયવંતુ વર્તો"

દાન, શીલ, તપ અને ભાવના એ ધર્મના ચાર પાયા છે.

સાધુ સાધ્વી	ૐ अर्हम्	શ્રાવક શ્રાવિકા

આ ચારે શ્રી સંઘના પાયાને મજબુત કરનાર
અદ્‌ભૂત સ્રષ્ટા છે—એ સૌ પર પ્રકાશ પાડનાર

મહામત્ર

તે

આ 'શ્રી સંઘપ્રગતિ' ગ્રંથ છે

શ્રી સંઘને ધાર્મિક, સામાજિક, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક
દ્રષ્ટિએ સમૃદ્ધ બનાવવા આ ગ્રન્થ અવશ્ય વાંચો

આભાર

આ ગ્રન્થની ૭૫૦ નકલ ગુરુભક્ત ભાખરીયા બ્રધર્સ વાળા શેઠ મણિલાલ નગીનદાસ ભાખરીયાએ શ્રી જૈન શ્વે૦ કોનફરન્સના સુવર્ણ મહોત્સવ પ્રસંગે પધારેલ ડેલીગેટોને ભેટ આપવા ખરીદીને મંડળને પુસ્તક પ્રકાશનના કાર્યમાં ઉત્સાહ આપ્યો છે. જેની મંડળ સહર્ષ નોંધ લે છે.

પ્રકાશક:
અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ
વતી
મંત્રી મણિલાલ મોહનલાલ પાદરાકર
[illegible]

ગુરુશ્રીએ

પ્રથમાવૃત્તિમાં શું કહ્યું છે, લક્ષ આપો!

"શ્વેતાંબરો અને દિગંબરોના હજારો જૈન મંદિરો મોજૂદ છે. હાલ (સં. ૧૯૭૩ માં) શ્વેતાંબરો અને દિગંબરોની સંખ્યા તેર લાખ અને ત્રેવીસ હજારની છે. એક વખત આખા હિન્દુસ્તાનમાં જે ધર્મની સર્વત્ર ધ્વજા ફરકતી હતી અને જે ધર્મમાં એક વખત ૪૦ ચાળીશ કરોડ મનુષ્યો હતાં તેમાં હાલ તેર લાખ મનુષ્યો છે. અને તે પણ સંપીને જૈનોન્નતિનાં કાર્યો કરતા નથી તે કેટલી બધી ખેદની વાત છે? સામાન્ય નિરુપયોગી મતભેદોને વિસરીને જૈન કોમના ત્રણે ફીરકાએ જૈનોન્નતિનાં કાર્યો કરવાં જોઇએ. તે માટે 'સંઘ પ્રગતિ' નામનો નિબંધ આ પુસ્તકમાં યોજવામા આવ્યો છે. મહાસંઘ પ્રગતિ સંબંધી જે જે ઉદ્ગારો પ્રસંગોપાત નીકળ્યા હતા તે નોંધી-લખી રાખેલા હતા તેમાંથી અત્રે ઉતારો કરવામાં આવ્યો છે. સારગ્રાહ્ય દૃષ્ટિથી વાચકો સાર ગ્રહણ કરી મુખ્ય મતલબને સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરશે."

સંવત ૧૯૭૩
વૈશાખ વદી ૫

—શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરિશ્વરજી
શ્રી સંઘપ્રગતિ ગ્રંથ પ્રથમાવૃત્તિની
પ્રસ્તાવનામાંથી.

સંગ્રહ ભાવાર્થ' નામે વિશાટ ગ્રંથની ત્રીજી આવૃત્તિ 'શ્રી સંઘ પ્રગતિ મહામંત્ર', 'શ્રી. અધ્યાત્મ શાંતિ', શ્રી સાંવત્સરીક ક્ષમાપના વિ. ગ્રંથો પ્રેસમાં છપાય છે અને પછી શ્રીમદ્‌નો અદ્વિતીય પણ અપ્રકટ મહાગ્રંથ શ્રી. 'અધ્યાત્મ મહાવીર' અનુકુળતાએ પ્રકટ કરવાની મંડળ ઈચ્છા રાખે છે.

આવા સદ્‌જ્ઞાનભર્યાં સમાજોપયોગી આત્મકલ્યાણકર ગ્રંથો વાંચવા અને આત્મકલ્યાણ સાધવા સૌને આ ગ્રંથો પ્રેરણા આપો એ અભ્યર્થના—

સંવત ૨૦૦૮ ગુરૂજયંતી

મણિલાલ મોહનલાલ પાદરાકર
મંગળદાસ લલ્લુભાઈ ઘડીયાળી
ચંદુલાલ નગીનદાસ ભાખરીયા
મંત્રીઓ.

મંડળના સભ્ય થવાના પ્રકાર.

રૂા. ૨૫૦ અને ૫૦૦, આપનાર લાઇફ મેમ્બરને મંડળ તરફથી પ્રકટ થતા દરેક ગ્રંથની એક એક નકલ ભેટ અપાય છે અને રૂા. ૧૦૦૦) અને રૂા. ૨૦૦૦) અથવા તેથી વધુ રકમ આપનાર પેટ્રનોને બે બે નકલો ભેટ અપાય છે.

મંડળ વધુ સભ્યો મેળવવા આતુર છે. વાચક વિચારક અને તત્વચિન્તક જ્ઞાન પિપાસુ બંધુઓ આ રીતે મંડળના લાઇફ મેમ્બર અગર પેટ્રન બને તથા ગ્રંથોની પ્રભાવના કરી વધુ વાંચન થાય તેમ કરે. અને બીજાઓને તેમ કરવા પ્રેરે એમ વિનંતી કરીએ છીએ

નાણાં ભરવાનું સ્થળ:—
શેઠ મુળચંદ વાડીલાલ દોલતરામ
સુતર બજાર, ત્રાંબાકાંટા, મુંબઈ નં. ૩.

સંઘપ્રગતિ-મહામંત્ર.

પ્રકરણ ૧

વર્તમાનકાળના જૈનાચાર્યો વર્તમાનકાળની જૈન કોમનો ઉદય સારી રીતે કરી શકે. પૂર્વાચાર્યોના સર્વ વિચારો માનનીય છે, પરંતુ વર્તમાનકાળમાં જે જે ઉન્નતિના વિચારોના સુધારાઓ કરવાની જરૂર છે તે સુધારાઓને વર્તમાનકાળના ગીતાર્થ આગુઓ કરી શકે. ભૂતકાળના આચાર્ય ઉપાધ્યાયોના ગુણો ગાવામાં આવે અને વર્તમાનકાલીન આચાર્યોની આજ્ઞા ન માનવામાં આવે તો વર્તમાનકાળમાં જૈન કોમનો ઉદય થઈ શકે નહિ અને જૈન કોમની અધોગતિ થાય. હિન્દુસ્તાનના શહેનશાહની વર્તમાનકાળનાં આજ્ઞા માનવામાં ન આવે અને ભૂતકાળમાં થઈ ગયેલા શહેનશાહોને નમન નાની ઝીણી કરવામાં આવે તો તેથી પરિણામ શું આવે કે રાજ્યવ્યવસ્થા-રાજ્યનો નાશ થઈ જાય. ભૂતકાળના જૈનાચાર્યોના ઉપદેશોને માન્ય કરવો જોઈએ, પરંતુ વર્તમાન જૈનાચાર્યોની આજ્ઞાનું પાલનમાં આવે તો જૈન કોમની પ્રગતિ થાય. વર્તમાનકાળે ગીતાર્થ [illegible]

પડે છે, તદ્વત્ જૈન કોમની ઉન્નતિના પૂર્વે જે જે કાયદાઓ રચવામાં આવ્યા હોય તેને ઠેકાણે વર્તમાનકાળને અનુસરી જૈન કોમની ઉન્નતિના ઉપાયો રૂપ કાયદાઓને જૈનાચાર્યો રચી શકે છે તેને શ્રીવીરપ્રભુની આજ્ઞાજ માની વર્તમાનકાલીન જૈનાચાર્યોના પ્રગતિના ઉપાયોને આચારમા મૂકવા કોમે કટિબદ્ધ થવું જોઇએ. શ્રીવીરપ્રભુ હવે તેમના શાસનની પ્રગતિ માટે સિદ્ધસ્થાનમાથી પાછા આવવાના નથી. તેમની આજ્ઞાઓને અમલમા મૂકનાર અને જૈનોની પ્રગતિ કરનાર વર્તમાનકાલીન જૈનાચાર્યો છે. વર્તમાન જૈનાચાર્યો સંબંધી એટલો વિચાર કરવો જોઇએ કે તેઓ વર્તમાનકાળને અનુસરી જૈન કોમની વાસ્તવિક પ્રગતિ થાય એવા કાયદાઓ-ઉપાયો ફરમાવનારા જોઇએ. જૈનકોમને પછાત પાડે એવા કાયદાઓ ન હોવા જોઇએ. વર્તમાનકાળના આચાર્ય તે શ્રીવીરપ્રભુની પાટે છે માટે તેમની આજ્ઞાને વીરપ્રભુની આજ્ઞાવત્ માન આપીને અમલમા મુકવી જોઇએ. વર્તમાનકાળના આચાર્યોએ પૂર્વાચાર્યોના વિચારોની રક્ષા કરીને વર્તમાનકાળમાં સ્થાપકશૈલીએ પ્રાય: પ્રગતિ કરવી જોઇએ.

ધર્મવ્યવહારનયને, પ્રગતિની દૃષ્ટિએ વર્તમાનકાળને અનુસરી, માન આપીને વર્તમાનકાલીન ગીતાર્થ જૈનાચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે જૈનોએ વર્તવું જોઇએ. જૈન કોમની વ્યાવહારિક તથા ધાર્મિક ઉન્નતિનો વિચાર કરવાનો હોય ત્યારે વ્યવહારનયને માન આપી ઉન્નતિના ઉપાયોને આદરવા અને વર્તમાનકાલીન જૈનાચાર્યોને અનુસરી વર્તવું એજ જૈન કોમની ઉન્નતિનું પ્રથમ [illegible] તેમની આજ્ઞાના પ્રવર્તક જૈનાચાર્યો છે અને તેથી

જૈનધર્મ પ્રગતિકારક વિચારક સુધારક જૈનાચાર્યોને બહુ માન આપવા અને તેમની આજ્ઞાનો અમલ કરતા સમસ્ત જૈન કોમના શ્રેયમા ભાગ આપી શકાય છે એમ પ્રત્યેક જૈને સમજવુ જોઇએ. ગચ્છ એ સંઘનો પેટાભાગ છે. અને તેથી વીરપરંપરા સંરક્ષક ગચ્છાધિપતિ જૈનાચાર્યો કે જેઓના હૃદયમા ધર્મની પ્રગતિ કરવાની તીવ્ર ઉત્કંઠા છે તેઓને માન આપીને તેઓને અનુસરવાથી જૈન કોમની ઉન્નતિ કરી શકાય છે. બંધારણ-નિયમોની સુવ્યવસ્થા જે કોમમા-જ્ઞાતિમા-સમાજમા હોય છે તે કોમનો તે જ્ઞાતિનો અને તે સમાજનો ઉદય થાય છે. જૈન ધર્મનુ બંધારણ સુવ્યવસ્થિત સંરક્ષવા વર્તમાનકાલીન જૈનાચાર્યોની આજ્ઞા ઉઠાવવી જોઇએ. ગમે તે જૈનાચાર્યની

જૈનાચાર્યોની જે આશાતના કરે છે, તે શ્રીવીરપ્રભુની આશાતના કરે છે, એમ ધર્મસંરક્ષક દૃષ્ટિથી દીર્ઘ વિચાર કરતા ગુરુગમથી સમજાયા વિના નહીં રહે. જે જૈનાચાર્યો દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવને અનુસરી વર્તમાન કાળમાં કંચન કામિનીથી દૂર રહી વીતરાગના શાસનનો ઉપદેશ આપે છે-ગામોગામ વિહાર કરે છે તેઓની આજ્ઞાનો લોપ થાય એવું વિચારતાં અને બોલત જૈનશાસનની ગંભીર આશાતના કરવાનુ પાપ લાગે છે જૈનાચાર્યોથી અદ્યપર્યન્ત જૈનધર્મ વર્તી રહ્યો છે. રાજાઓ પ્રતિબોધ આપીને તથા જૈનેતર વિદ્વાનોની સાથે ધર્મવાદથી બાથ ભીડીને અને જૈન મન્દિર-જ્ઞાન ભંડારોનું રક્ષણ કરના જૈનાચાર્યો છે. હાલ પણ જૈનાચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે જૈનો વર્તે તો ખરેખર તેઓની વસ્તિમા વધારો થાય અને જૈન કોમ પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરવામા આગળ વધી શકે ગૃહસ્થ જૈનો તો ગમે તેવા ધનપતિ હોય તો પણ તે જૈનાચાર્યોના સેવકો છે, અને જૈનાચાર્યો તેઓના સ્વામી છે, એવો નિશ્ચય જાણીને ગૃહસ્થ જૈનોએ જૈનાચાર્યોની શ્રદ્ધા-ભક્તિથી ધર્મની આજ્ઞા તેઓ જે બતાવે તે અમલમા મૂકવી જોઇએ ખ્રીસ્તિ-મુસલમાન વગેરે પ્રચલિત ધર્મોમા એક મહાન ધર્માચાર્ય છે અને તેની આજ્ઞામા ધર્મની બાબતમા તે તે ધર્મના સેવકો પ્રવર્તે છે, અને તેથી તેઓ પોતાના ધર્મની ઉન્નતિ કરવા સમર્થ થાય છે જૈન કોમે ઉપકારક દૃષ્ટિથી તથા જૈનશાસન સંરક્ષાવર્દ્ધક દૃષ્ટિથી જૈનાચાર્યોની આજ્ઞા ઉઠાવીને ધર્મની પ્રચારપ્રગતિ કરવા તન મન ધનનો ભોગ આપવા તૈયાર થવુ જોઈએ વર્તમાન કાળમા વર્તમાનકાલીન જૈનાચાર્યો જે જે આગમોથી અવિરોધપણે પ્રવૃત્તિની આજ્ઞાઓ ફરમાવે તે પ્રમાણે જૈન કોમ વર્તે તોજ જૈનકોમની અને જૈન ધર્મની જાહોજલાલી વધારી શકાય.

સ્વ સ્વ ગચ્છના વર્તમાનકાલીન આચાર્યોની આજ્ઞામાં સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ જો વર્તે છે તો આચાર્યોથી શાસનોન્નતિ કરી શકાય છે, પરંપરા વ્યવહારે આચાર્યની આજ્ઞાને અને ધર્મસમાજ બંધારણ કાયદાઓને માન આપીને વર્તમાનકાલીન સાધુઓ જો વર્તે તો તેઓ આત્મભોગ વડે સ્વોન્નતિ તેમજ વિશ્વોન્નતિ અને સંઘોન્નતિમાં ભાગ આપનારા બની શકે; જૈનાચાર્યોએ જૈનોના મન આકર્ષવા માટે આત્મભોગ આપીને જૈન ધર્મોન્નતિના કાર્યો કરવા જોઈએ અને વર્તમાનકાળમાં જેમ બને તેમ પરસ્પર મળીને જૈનધર્મોન્નતિના કાર્યો દરરોજ કરવા જોઈએ જૈનોની ધર્મસત્તાના ઉપરી આચાર્યો છે જૈન સાધુઓએ શ્રી મહાવીર પ્રભુના ધર્મનો ફેલાવો કરવા માટે ગચ્છના બંધારણોમાં સુધારો વધારો કરી જૈનાચાર્યોની આજ્ઞાનુસાર જૈનધર્મની પ્રગતિના કાર્યોને આચારમાં મૂકવા જોઈએ. સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ જો સ્વચ્છંદતાને ધારણ કરી વર્તમાન જૈનાચાર્યની આજ્ઞાને નહીં માને તો ભવિષ્યમાં જૈનોની અવનતિ થશે તેમાં શંકા નથી. [illegible]

[illegible]

રહેતાં અધ્યાત્મજ્ઞાનનો નાશ થતો નથી તેમજ ઉલટું તેથી અધ્યાત્મજ્ઞાનના પુસ્તકો વગેરેની રક્ષા થાય છે માટે અધ્યાત્મજ્ઞાનીઓએ ગીતાર્થ જૈનાચાર્યોની આજ્ઞામાં વર્તીને અને તેઓને ધર્મની પ્રગતિમાં આગેવાન કરીને ધર્મની ઉન્નતિ કરવી જોઈએ, ગચ્છાચાર પયન્નાની ટીકામાં સાધુઓ અને સાધ્વીઓના આચારો અને ગુણો બતાવ્યા છે તથા બૃહત્કલ્પની ટીકા વગેરેમાં સાધુઓ અને સાધ્વીઓનું અપવાદ-ચારિત્ર દર્શાવ્યું છે તે આચાર્યની નિશ્રાએ રહેતાં ઘટી શકે અને તેથી જૈન શાસનની ગંભીરતા જળવાઈ રહે; અન્યથા સ્વચ્છંદે વર્તતા જૈન સાધુઓ અને સાધ્વીઓ પરથી શ્રદ્ધા ઉઠે એવા પ્રસંગો બને અને તેથી જૈન શાસનની અવનતિ થાય. અતએવ સંઘાડા-ગચ્છના ઉપરી ઉદાર હૃદયવાળા ગંભીર ગીતાર્થ આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું એજ જૈન ધર્મોન્નતિ અને આત્મોન્નતિ માટે જૈનોનું ખાસ કર્તવ્ય છે.

જૈન કોમરૂપ શરીરમા જૈનાચાર્યો એ શીર્ષસમ છે. સર્વ અંગમાં શીર્ષની મહત્તા છે. ઉપાધ્યાયો મુખના સમાન છે, પ્રવર્તકો હૃદયના સમાન છે અને સાધુઓ હસ્ત સમાન છે. શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ ઉદર તથા પગ સમાન છે. સાધ્વીઓનો સાધુપક્ષમા સમાવેશ થાય છે. જૈન કોમરૂપ આખા શરીરના અંગોએ અને ઉપાગોએ સર્વનું અને તેના જીવનના સાધનો વગેરે સર્વની રક્ષણ કરવાની જરૂર છે. આ પ્રમાણે જ્યારે જૈન કોમરૂપ આખા શરીરના સર્વાંગોપાંગોની રક્ષણતાની આવશ્યકતા સ્વીકારવામા આવે છે, ત્યારે શીર્ષસમ જૈનાચાર્યોની આવશ્યકતા સ્વીકારવ માં આવે તો એમા તો કંઈ આશ્ચર્ય છે જ નહીં. જૈન ધર્મરૂપ શરીર વા જૈન કોમરૂપ શરીરના પ્રાણ સમાન

નો જૈન તત્ત્વો છે અને શ્વાસોશ્વાસ સમાન જૈન શાસ્ત્રો છે. રુધિરધાતુના સમાન સાત ક્ષેત્રોનું પોષણ તથા સુવ્યવસ્થા છે. જૈન ધર્મ વા જૈન કોમરૂપ શરીરનું રક્ષણ કરવાના તથા તેના પોષવાના વિચારો અનેક રીતિથી થઈ ગયે છે. [illegible] વિચાર પ્રમાણે જો જૈન કોમરૂપ શરીરના સર્વ અંગોપાંગો પ્રવૃત્તિ [illegible] તો રોગોનો નાશ થાય અને રોગોની [illegible]

[illegible]

પ્રેસીડેન્ટ અને રાજાઓની મગજની પેઠે ઉપયોગિતા, પૂજ્યતા અને તેઓની આજ્ઞાની માન્યતા સ્વીકારીને બાકીના અંગો પરસ્પર એકબીજાને સાહાય્ય આપીને વર્તે છે તો તેઓ વિશ્વમાં જીવી શકે છે. તે પ્રમાણે જૈન કોમ પણ મગજસમાન આચાર્યોના સદ્વિચારોના તાબે થઇ વર્તશે તો અગો, ઉપાગો અને આત્મારૂપ જૈન શાસનનું જીવિતવ્ય રાખી શકશે.

વિદ્યમાન આચાર્યો-જૈન કોમનું રક્ષણ થાય એવા સદુપાયોની યોજનાઓ અને તેને આચારમાં મૂકવાના ઉપાયોને દર્શાવી શકે છે એટલું જ નહિ પણ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવથી જૈન ધર્મ અને જૈન કોમની સંરક્ષા તથા પ્રભાવના કરી શકે છે. શ્રીમહાવીર પ્રભુના પટ્ટપર બેસનાર આચાર્યોના શીર્ષપર જૈન ધર્મ તથા જૈન ધર્મના સાહિત્યની રક્ષા તથા તેની વૃદ્ધિની ફર્જ આવી પડે છે અને તે પ્રમાણે ફર્જ અદા કરવા તેઓ પ્રયત્ન કરે છે. જૈન ધર્મરૂપ શરીરના અંગોઉપાગોની અવ્યવસ્થાથી જૈન ધર્મરૂપ શરીરના શીર્ષરૂપ જૈનાચાર્યો પરિપૂર્ણ જૈન શાસનની સેવા ન બજાવી શકે તો તેમા તેમના એક અંગનો દોષ ગણાય નહીં પણ તે સર્વાંગોપાંગોના શીર્ષપર દોષ આવી શકે, એમ અનુભવ દૃષ્ટિથી વિચારતા હૃદયમાં ખરેખર સમજાશે ધર્મસાહિત્યરક્ષકદૃષ્ટિએ જૈનાચાર્યોને સ્વશીર્ષે પડેલી ફર્જ બજાવવી પડે અને અન્ય ધર્માંગોપાગોની સુવ્યવસ્થા માટે સુધારણા કરતા કોઇ અંગને તે રુચિકર ન થઇ પડે તેથી તે અંગે સ્વાચ્છન્દ ધારીને અન્ય ધર્માંગોપાગો અને શીર્ષરૂપ જૈનાચાર્યોની આજ્ઞાથી ભ્રષ્ટ ન થવું જોઇએ. આચાર્યોની દૃષ્ટિમા જે જે આશયો સમાયેલા હોય છે, તેઓને અવબોધવાને અન્યાગોપાગો પરિપૂર્ણ શક્તિમાન ન થાય તેથી તેઓએ આચાર્યોની આજ્ઞાના આશયોને ધિક્કારવા ન જોઇએ,

પરંતુ તે આચાર્યોએ અવશ્ય પુરુષાર્થપૂર્વક પ્રયત્નશીલ બનવું જોઈએ. જૈનાચાર્યોને વિશ્વમાં જૈનધર્મ પ્રવર્તાવવાને અનેક દૃષ્ટિઓથી કાર્ય કરવું પડે છે તેથી એક એક દૃષ્ટિ પ્રમાણે પ્રવર્તનાર ભિન્ન ભિન્ન અંગો અને ઉપાંગો આચાર્યોની આજ્ઞાએ [illegible] ધારણ કરીને તેઓને ઉદ્દેશપૂર્વક સમજવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જૈન ધર્મના એક એક અંગ તથા ઉપાંગને પુષ્ટિ આપવાની વ્યવસ્થા તથા તેમાં કોઈ જાતનો હાનિકારક સડો પેઠો હોય તો તેનો નાશ કરવાની યુક્તિપૂર્વક વ્યવસ્થાનો [illegible] [illegible] [illegible] તેમ તેમ આચાર્યોની [illegible]

[illegible]

સર્વાંગોમાં અવ્યવસ્થાથી તેઓની હાનિ થાય છે તેમજ તે તે સ્વાસ્તિત્વનું સંરક્ષણ પુષ્ટ કરવા સમર્થ થતા નથી; અતએવ જૈનાચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે સાધુઓએ, સાધ્વીઓએ, શ્રાવકોએ તથા શ્રાવિકાઓએ વર્તવું જોઇએ.

પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો પ્રત્યેક કાર્યની યોજનાઓની વ્યવસ્થા કરવા માટે પ્રથમ લક્ષ્ય દે છે. જૈનોમાં પૂર્વે વ્યવસ્થાસ્થિતિ હતી. વર્તમાનકાળના જૈનો પ્રથમ કાર્યની યોજનાઓ તરફ લક્ષ્ય દીધા વિના પ્રાય વર્તમાન કાર્યની પ્રવૃત્તિ કરે છે. જૈનધર્મમાં પ્રથમ જૈનધર્મ સંરક્ષક યોજનાઓ, સપ્ત ક્ષેત્રપોષકરક્ષક યોજનાઓ, સંઘરક્ષક યોજનાઓ, ધર્મની વ્યાવહારિક જીવન યોજનાઓ, ગૃહસ્થ અને સાધુ ધર્મના આચાર-વિચારની યોજનાઓ, ધર્મસંરક્ષક પ્રવર્તક સાહિત્ય યોજનાઓ, જૈન કોમના જીવનસૂત્રોની યોજનાઓ, જૈનાગમોના ફેલાવાની યોજનાઓ, વર્તમાન જૈન કોમની વ્યાવહારીક તથા ધાર્મિ જીવનની યોજનાઓ અને તેના ઉદ્દેશો અને તેનો ફેલાવો કરવાને વર્તમાન જૈનસંઘના અધિપતિ જૈનાચાર્યોની ઉન્નતિ પર આધાર છે એમ અનુભવ દૃષ્ટિએ અનુભવવાની જરૂર છે આચાર્યોની ફર્જોની યોજનાઓ તથા તેના ઉદ્દેશો અવબોધીં- જૈન સંઘે આચાર્યની આજ્ઞાઓને આચારમા મૂકી અંગો અને ઉપાંગોએ પોતપોતાની ફર્જ અદા કરવી જોઇએ જૈન કોમના પ્રત્યેક અંગે પરસ્પર એકબીજાની ઉપયોગિતા-મહત્તા સમજીને પોતાનુ પ્રધાન-આચાર્ય અંગ કે જેની મહત્તા ઉપયોગિતા છે તેની સહાય વિના જીવી શકાય નહિ માટે તેની આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવર્તવા ખાસ પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ. જેનુ મગજ બગડી ગયું હોય છે, તે ગાંડો ગણાય છે અને તે વિશ્વમાં ઉપયોગી ગણાતો

નથી. તદન જૈન કોમરૂપ શરીરનું આચાર્યરૂપ શીર્ષ બગડતા
જૈનકોમરૂપ શરીરની કિંમત અને ઉપયોગિતા ગણાતી નથી
અનેકોત જૈન કોમરૂપ સર્વાંગોપાંગોએ શીર્ષભૂત વ્યક્તિઓની
ઉપયોગિતા અને તેઓની આજ્ઞા સ્વીકારી પોતપોતાના કાર્ય
રૂપ જોડાણો આગગાડીના પ્રવર્તક-પણ એક હોય છે, તેમ
ધર્મની બાબતના જૈન કોમનો પ્રવર્તક આચાર્ય હોય છે
એન્જીન વિનાની આગગાડી જેમ એક તસુ પણ પ્રગતિ કરવા
શક્તિમાન થતી નથી, તેમ આચાર્ય-ઉપાધ્યાય વગેરે નાયકના
વિના ધર્મની બાબતમાં [illegible]
પ્રગતિ કરવા શક્તિમાન થતો નથી

[illegible] ગાડી. [illegible] અને [illegible]
જૈન કોમની [illegible]

થાય છે. જે શ્રાવકો શ્રાવિકાઓ પોતાના ઉપકારી આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે છે, તેઓની ચડતી થાય છે. આચાર્યોની નિંદા-હેલના-અપમાન કરવાથી કોઈ જીવની સદ્ગતિ થતી નથી. જૈનાચાર્યોની સેવા-ભક્તિથી કુલની વૃદ્ધિ થાય છે અને તેમની નિંદા કરવાથી મહા તીવ્ર પાપ બંધાય છે અને તેથી નિંદકના કુલનો ક્ષય થઈ જાય છે. જે સાધુઓ અને જે સાધ્વીઓ સ્વચ્છંદપણે વર્તે છે અને સ્વગચ્છના સંઘાડાના આચાર્યની આજ્ઞાને ઉત્થાપે છે અને જેઓ આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાને નિબંધ છે તેઓની પડતી-હેલના થાય છે અને તેથી અંતે જૈન કોમ અને જૈનધર્મના નાશનું પરિણામ આવે છે, **શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાય જેવાઓ પણ સ્વગચ્છના આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તતા હતા** અને આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ઉપદેશ દેતા હતા આચાર્યની આજ્ઞા વિના ગચ્છ-સંઘાડામાં કોઈ પણ સાધુથી જુદી પ્રરૂપણા થાય નહીં અને તેમની નિશ્રા વિના સાધુ અને સાધ્વી પણ કરી શકાય નહીં. સ્વગચ્છના સાધુઓ અને સાધ્વીઓ જો સંપીને આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મોપદેશાદિ કાર્યો કરે છે, તો શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ ઉપર સારી અસર થાય છે. **સ્થાપનાચાર્ય** વિના **જ્યારે ધર્મની ક્રિયા પણ કરી શકાતી નથી** તો પછી જીવતા આચાર્યોની આજ્ઞા અને તેમના વિના કદી ક્ષણ માત્ર પણ ચતુર્વિધ સંઘમાં ચાલી શકે નહીં એમ કહેવું તે સમાચારીના આધારે યોગ્ય છે સાધુ અને સાધ્વીઓએ કદી જૈન ધર્માચાર્યની આજ્ઞાથી વિમુખ થવું નહિ, કારણ કે આચાર્યની આજ્ઞા નહિ માનવાથી સ્વગચ્છધર્મનો લોપ થઈ જાય છે અને તેથી જૈન સંઘ તીર્થનો ઉચ્છેદ થવાનો પ્રસંગ આવે છે તેના પરિણામે

તીર્થોચ્છેદનું મહાપાપ લાગે છે. અતએવ જૈનોએ સમજવું કે જૈનધર્માચાર્યની આજ્ઞામા રહેવું એ પોતાની ધર્મફર્જ છે અને અને તે અવશ્ય અદા કરવી જોઇએ.

શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ પોતાના ગચ્છ-સંઘાડાના આચાર્યની પોતે આજ્ઞા માનવી, જે જે સાધુઓ તથા જે જે સાધ્વીઓ આચાર્યની આજ્ઞા ન માનતા હોય તેઓની પાસે આજ્ઞા મનાવવી અને પરસ્પરમા સંપ વર્તે એવો પ્રયત્ન કરવો એ શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓનું કર્ત્તવ્ય છે. જૈન કોમ-જૈન સંઘના અંગભૂત શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ હોવાથી તેઓ પરસ્પર એક બીજાને ઉપગ્રહ-સાહાય્ય કરે એ તેમના ફર્જ છે. જો તેઓ સ્વફર્જને પ્રમાદથી ચૂકે અને બેદરકાર રહે તો પરિણામે સ્વકીયોન્નતિનો નાશ થવા પ્રસંગ આવે. આચાર્યોએ, સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ ગચ્છ-સંઘાડાના શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓમા થયેલા કુસંપ-કલેશને વારવો જોઇએ અને તેઓમા સંપ કરાવવો જોઇએ. આચાર્યો અને સાધુઓ જો ગૃહસ્થ-જૈનોમા પડેલા વિક્ષેપને ન વારે, છતી શક્તિએ બેદરકાર રહે તો અંતે ગૃહસ્થ-જૈનોની પડતીની સાથે સ્વકીય અંગની પડતી થાય એમા કોઇ જાતનો સંશય નથી. સાધુઓએ અને આચાર્યોએ પરસ્પર સંપીને ગમે તે પ્રકારની યુક્તિઓ વડે ગૃહસ્થ-જૈન સંઘમા પડેલા વિક્ષેપ-ભેદને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. ગૃહસ્થ જૈન સંઘની ઉન્નતિની સાથે જૈન ધર્મની ઉન્નતિનો ખાસ સંબંધ છે-એવુ અવબોધીને ગૃહસ્થ-જૈનસંઘનો સંપ કરાવવા કોઈ જાતની છતી શક્તિ વાપરવા પ્રમાદ કરવો નહિ. ગૃહસ્થ જૈનોએ વર્તમાન કાળની જૈનધર્મોન્નતિની પ્રવૃત્તિ કેવી રીતે કરવી તે સબંધી આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયોની સલાહ લેઈ અનુભવ પ્રાપ્ત કરવો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકો, શ્રાવિકાઓ, સાધુઓ અને સાધ્વીઓએ પોતાના આચાર્યની મહત્તામા વધારો થાય અને તેમના સદ્વિચારો સર્વત્ર ફેલાય એવી બાહ્ય તથા આભ્યંતરિક યોજનાઓ ઘડીને તેને અમલમા મૂકવી જોઇએ. આચાર્યની આજ્ઞા વિના એકલા સાધુ વિચરતા હોય તો તેની, ગચ્છના આગેવાનો તથા ગામો ગામ શહેરોશહેરના શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ ઉપેક્ષા ન કરવાથી, પરિણામ એ આવે છે કે આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ગામોગામ ઉપદેશ દેવાની સાધુઓ સાધ્વીઓ માટે જે યોજનાઓ ઘડેલી હોય છે, તે અસ્તવ્યસ્ત થાય છે અને સાધુઓ પણ એકલા રહેવાનું મન કરે છે અને પરિણામે પ્રમાદ–શિથિલાચારનો પ્રવેશ થાય છે. સુવ્યવસ્થિત ઉપદેશ અને વિહારાદિની યોજનાઓ પ્રમાણે આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે સાધુઓ અને સાધ્વીઓ વર્તે છે તો સર્વત્ર દેશમા સર્વદા–સર્વથા જૈનધર્મની જાગૃતિ રહે છે. ફ્રાન્સ, ઇંગ્લાંડ, જર્મની, અમેરિકા, અને જાપાન વિગેરે દેશોમાં, રાજ્યમંડલમા, વેપાર મંડલમાં વગેરે અનેક સમાજ, મંડલ યાને સંઘમા તેઓ પ્રેસીડેન્ટ વગેરેની આજ્ઞા મુજબ સુવ્યવસ્થિત યોજનાઓ પ્રમાણે વર્તે છે, તેથી તેઓ હાલ ઉન્નતિના શિખરે જવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, તદ્વત્ જૈનોમા આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વત્ર સર્વથા–સર્વદા જે જે યોજનાઓ સર્વના સ્વાધિકાર પ્રમાણે ફર્જોને અદા કરવા ઘડેલી છે તે પ્રમાણે તેઓ વર્તે તો જૈનોની ઉન્નતિ થાય.

હિન્દુસ્તાનમા ઇંગ્લીશ રાજ્ય અમલની વ્યવસ્થાઓની યોજનાઓ અને તેના કાર્યક્રમની વિભાગ પૂર્વક યોજનાઓ દરેક ખાતામાં કેવી વ્યવસ્થાપૂર્વક ચાલે છે તેનો વિચાર કરવો. બ્રિટિશ લોકો કાયદાને પ્રભુ તરીકે માનીને માન આપે છે; વખતસર કાર્ય કરવાની તેઓની આત્મશક્તિનો વિચાર કરો.

એક ગવર્નર વિદાય થતાં તેના જેવા બીજો ગવર્નર આવીને તેનું કાર્ય સંભાળી લે છે. એક વોઇસરૉયને ઠેકાણે બીજો વોઈસરૉય આવીને ઉભો રહી પોતાનું કાર્ય પૂર્વ વોઇસરૉયની પેઠે શરૂ કરે છે. જૈનકોમમાં આચાર્યના પ્રમુખપણા નીચે ધાર્મિક સંઘની ફરજો બજાવનાર ભિન્ન ભિન્ન મંડળોની વ્યવસ્થા પૂર્વક યોજનાએ ઘડીને તેના અધિકારીએ નીમવામાં આવે અને તેના કાયદાઓને પ્રત્યેક બહુમાન આપી વર્તે તો જૈનધર્મ અને જૈનકોમની સુવ્યવસ્થાપૂર્વક સંરક્ષા થઇ શકે. હિન્દુસ્તાનમાં **ખ્રીસ્તીઓના** પંથની સંખ્યા લગભગ **અઠ્ઠાવીસ લાખની** થઇ અને **જૈનોની** સંખ્યા ઘટીને **તેર લાખની** રહી. આ ઉપરથી જૈનોએ વિચારવું જોઇએ કે ખ્રીસ્તી ધર્મના ગુરુએ ધર્મ પ્રવર્તાવવાની જે જે **વ્યવસ્થાપૂર્વક યોજનાએ ઘડીને તે સદા ચાલુ રહે એવાં જીવનસૂત્રોને પ્રગટાવી અમલમાં મૂકી પ્રવર્તે** છે–તે પ્રમાણે જૈનકોમમાં ચતુર્વિધ સંઘ હોવા છતા, આચાર્યો હોવા છતાં ધર્મપ્રવર્તકપણાની અને ધર્મસંરક્ષકપણાની તેવી જૈન શાસ્ત્રોના આધારે દેશ-કાલાનુસારે યોજનાએ નથી ઘડાતી તેનું કારણ પ્રમાદ, કુસંપ, સંકુચિતદષ્ટિ અને ધર્માભિમાનપણાની લાગણીનો અભાવ ઇત્યાદિ કારણો છે. મુસલમાન કોમમા એક પંથના ઉપરી આગાખાને પોતાની મહત્તાની સાથે પોતાના વર્ગની મહત્તા વધારવામા કેટલી બધી પ્રગતિ કરી છે તેનો તપાસ કરો. આપણી જૈનકોમમાં આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્તકો, સાધુઓ, સાધ્વીઓ અને શ્રાવકો છે છતા તેઓ મુખ્ય સૂરિઓની સાથે પરસ્પર ધાર્મિક વ્યવસ્થાઓની યોજનાઓથી એકબીજાની સાથે સાંકળના અંકોડાની પેઠે બંધાઇને વ્યવસ્થાપૂર્વક કાર્ય કરતા નથી,

તેથી પ્રગતિને બદલે અધોગતિ થઇ છે, હજી આંખ ઉઘાડીને પરસ્પર એકબીજાની સાથે યોજનાઓથી કાયદાઓથી બંધાઇ-મળીને કાર્ય નહિ કરે તો ભવિષ્યમાં ભયંકર ખરાબ પરિણામ આવશે અને તેનું પાપ ખરેખર વર્તમાન-વિદ્યમાન સંઘના શિરે લાગશે.

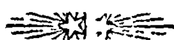
એક એકડાની સાથે બીજો એકડો મળે તો અગિયાર થાય. તાત્પર્યાર્થ એ છે કે બે એકડા સંપીને ભેગા થાય તો તેનું અગિયારગણું બળ પ્રવર્તે છે, તેમ જૈનાચાર્યો ઉદાર વિચારાચારથી પરસ્પર મળે અને સંઘનાં પરસ્પર કાર્યો કરવાની યોજનાઓ ઘડે, અને તે યોજના સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના બહુમતે પસાર થાય, અને તે-ધાર્મિક પ્રગતિની યોજનાઓના-કાયદાઓને પ્રભુની આજ્ઞાની પેઠે માન આપી આચાર્યો આદિ સર્વે સ્વાધિકાર પ્રમાણે વર્તે તો જૈનોની પ્રગતિ થાય; અતએવ જૈનોએ જૈનાચાર્યોના અધિપતિપણા નીચે તેવી યોજનાઓ ઘડાવવી જોઇએ. સાધુઓ અને સાધ્વીઓના ઉત્સર્ગ અને અપવાદથી આચારો અને વિચારોના બંધારણો, આગમો અને પૂર્વાચાર્યોના ગ્રંથોમાથી મળી આવે છે; દેશકાલાનુસારે શ્રીઆનંદવિમલસૂરિના સમયમા, શ્રીવિજયસેનસૂરિના સમયમા અને શ્રીસત્યવિજયજીપન્યાસના સમયમા સાધુઓ અને સાધ્વીઓના આચારો સંબંધી બોલરૂપ કેટલા નિયમો ઘડાયા છે. શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના ધર્મવર્તન બંધારણો આગમો અને ગ્રંથોમાંથી મળી આવે છે. ચતુર્વિધ સંઘના બંધારણના કાયદાઓ કયા કયા છે તેની ફરીઆદ વારંવાર થયા કરે છે આગમો અને પૂર્વાચાર્યોએ રચેલ ગ્રંથમાંથી જે જે ચતુર્વિધ સંઘની વ્યવસ્થાના બંધારણો મળા

આવે તે એકઠાં કરવાની જરૂર છે. વર્તમાન કાળમાં વિદ્યમાન ગીતાર્થ સાધુઓ સાધ્વીઓ અને આચાર્યોએ એકઠા મળી ભૂતકાળમાંથી મળી આવેલાં ચતુર્વિધ સંઘના બંધારણો સંબંધી ઉહાપોહ કરી તેમાં દેશકાલાનુસારે સુધારો-વધારો કરવો અને ઉત્તમ અગ્રગણ્ય માન્ય શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓની સમ્મતિપૂર્વક બહાર પાડવાં. જ્યારે ચતુર્વિધ સંઘના બંધારણના કાયદાઓને જૈનકોમ સમજતી થશે અને તેના પ્રત્યેક બંધારણના કાયદા સંબંધી ન્યાયપૂર્વક દેશકાલાનુસાર ઘણી ચર્ચાઓ ચાલશે ત્યારે જૈનકોમમાં જાગૃતિ આવશે. અને પશ્ચાત્ ગચ્છ, સંઘ અને ચતુર્વિધ સંઘની બેઠકો ભરવામા આવશે; પશ્ચાત્ આચાર્યોના અધ્યક્ષપણા નીચે તે કાયદાઓને દ્રવ્યક્ષેત્રકાળભાવાનુસારે ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગે અમલમાં મૂકવામાં આવશે, ત્યારે જૈનધર્મ રૂપ રાજ્યના દરેક અંગની અને ઉપાંગની સુવ્યવસ્થાપૂર્વક પ્રગતિ થશે. આચાર્યોનું ઉત્તમાગ પૂર્ણ તાજું અને સુવ્યવસ્થિત થયા વિના અને આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે જૈનોની ધર્મપ્રવૃત્તિ થયા વિના તથા જૈનાચાર્યોમા પરસ્પર અમુક બંધારણોએ સુસ્નેહ સંપ થયા વિના જૈન સંઘનું બંધારણ સુવ્યવસ્થિત થવાનું નથી

सर्वेऽपि यत्र नेतार ! सर्वेऽपि यत्र नायका. ॥
सर्वे महत्त्वमिच्छंति तद्वृन्दमवसीदति ॥ १ ॥

જૈન કોમમાં ધર્મરાજ્યસત્તાના અધિપતિ તરીકે ગચ્છ ગચ્છના વર્તુલ તરીકે ભિન્નભિન્ન આચાર્ય અને જૈન મહાસંઘના અનંત વર્તુલના મુખ્ય તરીકે એક આચાર્યમંડળે મુખ્ય આચાર્ય અને જૈનકોમના ધર્મમાં વ્યાવહારિક કેટલીક બાબતોમાં મહાસંઘમાન્ય એક સર્વ રીતે ઉત્તમ શેઠ વગેરેને નિમીને ભિન્ન ભિન્ન સર્વ અંગોની રક્ષા-વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ કરે એવા ભિન્ન ભિન્ન

અધિકારી નિમી બાહ્ય વિશ્વરાજ્યવ્યવસ્થાની પેઠે ધાર્મિક વ્યવસ્થાના કાયદાઓ ઘડવામાં આવે તો જૈન કોમ જૈન મહાસંઘ અને જૈનધર્મનો પુનઃ ઉદ્ધાર થાય. એવા ધર્મોદ્ધાર કાર્યમા જે સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ પોતપોતાના વિચારો જણાવે છે અને યથાશક્તિ તેમાં ભાગ લે છે, તેઓ તીર્થંકરાદિ પદવીઓને પ્રાપ્ત કરે છે. જૈન કોમ અને જૈન મહાસંઘ, જૈનધર્મની ઉન્નતિ માટે જે જે કાંઈ લખાય-વદાય તેમા સર્વદા સત્ય હોય એવો પરિપૂર્ણ દાવો કરવાનુ કોઇને કહેવા માગતો નથી. આગમો અને ગ્રંથોના આધારે અને વર્તમાન કાળમાં વિદ્યમાન ગીતાર્થ સૂરિઓ, ઉપાધ્યાયો અને સાધુઓ વગેરેનો એકઠો મળેલો જૈન મહાસંઘ જે જે દેશકાલાનુસાર સત્ય ગ્રહે તે પ્રમાણ છે.

પ્રકરણ ૨ જું.

હિન્દુસ્તાનમા પ્રાય સર્વ પ્રદેશોમાં જૈનોની વસ્તી છે સારાંશ કે આર્યદેશમા જૈનો સર્વત્ર વસે છે સર્વ દેશના જૈનોને અને દરિયાપારના જૈનોને જૈનધર્મનો ઉપદેશ મળ્યા કરે તો જૈનોમાં જૈનધર્મનું જ્ઞાન વધતુ જાય, અન્યથા જૈનધર્મના ઉપદેશના અભાવે અન્ય ધર્મના ઉપદેશે તેઓ જૈનધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય એ બનવા યોગ્ય છે. પૂર્વે જૈનોની ચાલીશ કરોડના આશરે સંખ્યા હતી, હાલ જૈનોની સખ્યા તેર લાખના આશરે છે, તેનુ કારણ એ છે કે જૈનધર્મના ઉપદેશક મુનિઓની ઘણી ખોટ છે તેમજ જૈન ધર્મનો ઉપદેશ દેવાની પ્રવૃત્તિમાં

શિથિલતા આવી છે. જૈનાચાર્યો, સાધુઓ અને શ્રાવકોએ સામાન્ય મતભેદે સ્વકીય વીર્યનો ઉપયોગ, પરસ્પરના મતનું ખંડન મંડન કરવામાં કર્યો તેથી જૈન ધર્મનો ઉપદેશ દેવાની અનંત વર્તુળની શૈલીએ પોતાનું સ્વરૂપ બદલીને સંકુચિત વર્તુલનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. એટલાથી નહીં અટકતાં અન્ય દર્શની ધર્મવાદીઓએ જૈનોપર આક્રમણ કર્યું તેથી વર્ષે વર્ષે જૈનોની ઉપદેશ શૈલીની વ્યવસ્થા અને જૈન સંઘ બંધારણની યોજનાઓના કાયદાઓમા શૈથિલ્ય આવ્યું; એમ અનેક અનુમાનોથી સિદ્ધ થાય છે, તેનું વિસ્તારથી અત્ર વિવેચન કરવામાં આવે તો એક મોટો ગ્રંથ બની જાય; અતએવ અત્ર સંક્ષેપદૃષ્ટિસૂત્રના ન્યાયથી જણાવવામાં આવે છે. ભિન્નભિન્ન લઘુમતવર્તુલમાં વ્હેંચાઇ ગયેલા આચાર્યો, સાધુઓ અને સાધ્વીઓ પોતપોતાની માન્યતાનુ રક્ષણ કરવા અને પોતાની માન્યતાવાળા ગામો અને શહેરના જૈનોને અન્ય માન્યતાવાળા સાધુઓ અને સાધ્વીઓ ના ભરમાવે તે માટે પ્રાયઃ પોતાના ક્ષેત્રોને સાચવવા કેટલાક સાધુઓનો વિહાર સંકુચિત પ્રદેશમાં થાય છે. જે શહેરોમા જેટલા પ્રમાણમા ધર્મના ઉપદેશ દેનારા સાધુઓ જોઇએ તેના કરતાં માન્યતાના રક્ષણાર્થે તે શહેરોમા ઘણા આચાર્યો અને ઉપદેશક સાધુઓ રહે છે અને તેથી પરિણામ એ આવે છે કે અન્ય ક્ષેત્રોમા રહેલા જૈનોને અન્ય ધર્મીઓનો પરિચય થતા તેમાં દોરવાઇ જાય છે. ઓશવાળો, પોરવાડો, દશાશ્રીમાળીઓ, દેશાડ વાણિયા વગેરે નાતના જૈનો અન્યદર્શનીઓના પરિચયમા આવતા મારવાડ, મેવાડ, કાઠિયાવાડ, ગુજરાત અને માળવા વગેરેમાં અન્ય ધર્મમાં જવાના ઘણા દાખલાઓ અવલોકવામાં આવ્યા છે; એક તરફ વિચારીએ

તો જૈનોની સંખ્યાના પ્રમાણુમા મરણુ વગેરેથી ઘટાડો થાય છે અને કેટલાક અન્ય ધર્મ પાળવા લાગ્યા છે, કેટલાક **ગામના જૈનોને બે બે વા ત્રણુ ત્રણુ વર્ષે પણુ સાધુનો ઉપદેશ સાંભળવાનો યોગ મળતો નથી.** આથી ભવિષ્યમા શું પરિણુામ આવશે તે જગજાહેર છે. અતએવ જૈનોએ ભૂલ્યા ત્યાથી ફરી ગણુવાના ન્યાયને ધારણુ કરી ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છોના આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો અને **સાધુઓનું સંમેલન** કરી પરસ્પરમાં અમુક સરતે સુલેહના કોલકરારો કરાવી આચાર્યોના તાબામા સાધુઓ અને સાધ્વીઓ રહે એવી વ્યવસ્થા કરી ગામોગામ, શહેરોશહેર અને દેશોદેશમાં જૈનસાધુઓ વ્યવસ્થાપૂર્વક સંસ્થાપિત યોજનાઓને અમલમા મૂકી વર્તે એવો પ્રયત્ન કરવો જોઇએ.

આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ વગેરે અંગો હાલ વિદ્યમાન છે અને તેઓએ પરસ્પર એકબીજાની સાથે જોડાઇને જૈનોન્નતિની યોજનાઓપૂર્વક સુવ્યવસ્થા કરવી જોઇએ. આગગાડીના દરેક ડબ્બાને આકડાની સાથે એકની પાછળ બીજાને જોડવામા આવે છે અને પશ્ચાત્ આગળ એન્જીન લગાડીને આગગાડીને ચલાવવામા આવે છે તે પ્રમાણે જૈનાચાર્યોના સુવિચારોની યોજનાઓને તાબે થઇને જૈનસંઘના ચારે અંગો પ્રવર્તે તો પરસ્પર એકબીજાની ઉન્નતિ સાથે સ્વાસ્તિત્વનું ભવિષ્યમા સારી રીતે રક્ષણુ કરી શકે. હાલ દરેક દેશની પ્રજા હરીફાઈ કરીને આગળ વધવા પ્રયત્ન કરે છે. અને પોતાનું અસ્તિત્વ અને પોતાના હક્કો સંરક્ષવા પ્રયત્ન કરે છે. ઇંગ્લાંડ, ફ્રાન્સ, જર્મની, અમેરિકા, રશિયા, જાપાન અને પ્રભૃતિ વગેરે દેશના મનુષ્યો ધર્મમાં અને કર્મમા

વિદ્યુત્વેગે આગળ વધવા પ્રયત્ન કરે છે તેવા સમયમા હાલ હિન્દુસ્તાનની પ્રાચીન અંગભૂત ગણાતી જૈનકોમ ધાર્મિક અને વ્યાવહારિક રીતિએ યદિ સ્વકીયાસ્તિત્વ સંરક્ષી આગળ નહિ વધે અને પાશ્ચાત્ય દેશોની પેઠે યોજનાઓની સુવ્યવસ્થાથી વ્યવસ્થિત થઇ પ્રવૃત્તિ નહિ કરે તો તે પોતાનું જીવન સંરક્ષવા શક્તિમાન્ થઇ શકશે નહિ. ઇચ્છીશું કે, એવો વખત ન આવો કે ભવિષ્યમા જૈનકોમ પોતાનું અસ્તિત્વ ન સંરક્ષી શકે. શ્રીઋષભદેવથી તે આજપર્યંત જૈનધર્મ પ્રવર્તે છે અને જૈનધર્મ પાલકોની સંખ્યા જોઇએ તો તેરલાખ!!! જૈનધર્મના પ્રવર્તકોએ પોતાના ધર્મપાલકોની સંખ્યામા વધારો કરવો જોઇએ કે ઘટાડો કરવો જોઇએ? કયો જૈન બચ્ચો એમ કહેશે કે જૈન કોમનો ઘટાડો કરવો જોઇએ? અલબત્ત કોઇ પણ કહેશે નહિ. જૈનકોમનો સંખ્યામા વધારો થાય તો જૈનધર્મ પણ વિશ્વમાં જીવતો રહી શકે જૈનોમાં પ્રાયઃ છત્રીશ હજાર જૈનમંદિરો ગણાય છે. જો જૈનકોમ ઘટતી જાય અને એની સંખ્યામાં અનેક ઉપાયે જમાનાને અનુસરી બંધારણો કરી વધારો કરવામા ન આવે તો જૈનમંદિરો વગેરેની ભવિષ્યમાં કેવી અવસ્થા થાય તેનો વિચાર કરીને જૈનકોમની સંખ્યામા વધારો થાય એવા વર્તમાનકાલીન આચાર્યો વગેરે ચતુર્વિધ સંઘ ભેગો કરીને જૈનાચાર્યોના પ્રમુખપણા નીચે વર્ષે વર્ષે તેની બેઠકો ભરી સુવ્યવસ્થિત બંધારણો ઘડવા જોઇએ અને તે પ્રમાણે ચતુર્વિધ સંઘે તેમા પોતપોતાનો આત્મભોગ આપવા તૈયાર રહેવુ જોઇએ. જૈનાચાર્યો વગેરે જૈનો જો ચાર ખંડના ધર્મપાલકોના ધર્મ વધારનારઃ પ્રયાસો તરફ પોતાની દૃષ્ટિ ફેંકશે તો તેઓને સામાન્ય મતભેદે અને પરસ્પરના

વિરોધે પરસ્પર લડવામા જૈન કોમના વીર્યનો ક્ષય કરવાનુ ગમશે નહિ. ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છના સંઘે પરસ્પર સંપ કરી એક મહા સંઘ, સંપની યોજનાઓપૂર્વક ભેગો કરી આચાર્યોના પ્રમુખપણા નીચે જૈનોન્નતિનુ કાર્ય પ્રારંભવુ જોઇએ.

જૈન સાધુઓ અને સાધ્વીઓને ભણવા-ભણાવવા માટે **સાધુ પાઠશાળા અને સાધ્વી પાઠશાળાની** સ્થાપના માટે ખાસ જૈન સાધુઓએ, જૈનાચાર્યોએ અને અગ્રગણ્ય ધનવંત સાક્ષર ગૃહસ્થોએ લક્ષ્ય દેવુ જોઇએ અને તે પાઠશાળામાં એવી વ્યવસ્થા રાખવી કે **સર્વ ગચ્છના** સધુઓ નિયમિત કાયદા પ્રમાણે ભણી-ભણી શકે. તેમજ કોઇ ગચ્છના સાધુને કોઇ ગચ્છના સાધુ ભરમાવે નહિ તેમજ ગચ્છના ખંડન મંડનની ઉદીરણા ન જાગે એવો બંદોબસ્ત થવો જોઇએ. ભણનાર સાધુઓને દરેક જાતની સગવડ કરી આપવી જોઇએ સાધ્વી પાઠશાળામા પણ તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા થવી જોઇએ. ભવિષ્યમ સાધુઓ અને સાધ્વીઓની જ્ઞાનાદિક ગુણોવડે ઉન્નતિ થાય એ: શિક્ષણ આપવું જોઇએ. ઉપદેશ દેવાનું જમાનાને અનુસરી નવ પદ્ધતિથી સાધુઓ અને સાધ્વીઓને શિક્ષણ આપવું જોઇ અને જની પદ્ધતિનાં શિક્ષણને સંસ્કાર આપી સારૂ રૂપ આપ: જોઇએ. જે જે ઉપદેશક-ગીતાર્થ સાધુઓની ખોટ પડે તે સાધુશાળામાંથી નીકળતા સાક્ષર સાધુઓવડે પૂરવી જોઇએ સાધુગુરુકુલ અને સાધ્વીગુરુકુલની સ્થાપનાથી નવા સાધુ થનાર ઉમેદવારો અને સાધ્વી થવાની ઇચ્છાવાળી શ્રાવિકાઓને બંને પ્રકારના ગુરુકુળની સાથે અલગ વ્યવસ્થા કરીને તેઓને ભણાવવાની સગવડ કરી આપવી જોઇએ, અને તેઓનામાં સદ્વર્તનની શુદ્ધતા અને ઉચ્ચતા પ્રકટી નીકળે એવા ઉપાયો

લેવા જોઇએ. આચાર્યોએ, ઉપાધ્યાયોએ અને સાધુઓએ સર્વ ગચ્છોના મહાસાધુગુરૂકુળ અને મહાસાધ્વીગુરૂકુળની યોજના તરફ લક્ષ્ય દેવું જોઇએ. એક એક આચાર્ય વા ગીતાર્થ સાધુ કે જેને સર્વ સૂરિઓ, ઉપાધ્યાયો અને સાધુઓ મળી ગુરુકુળમાં અમુક વર્ષ પર્યંત રહેવા ઠરાવે તેણે ત્યાં રહેવુ જોઇએ અને ફેર બદલીમા અન્યની નિમણુક થતા અન્ય ધર્મકાર્યમા પ્રવૃત્ત થવું જોઇએ. સાધ્વીગુરુકુળમા પ્રવર્તિની સાધ્વીઓએ વારાફરતી રહીને પોતાના અધિકાર પ્રમાણે સોંપેલુ કાર્ય કરવુ જોઇએ. આવી સાધુગુરુકુળની અને સાધ્વીગુરુકુળની યોજના પ્રમાણે ચાલવાથી દશ બાર વર્ષમાં તેના લાભો દેખાવાનાં ચિહ્નો માલુમ પડશે. સાધુઓ પરસ્પર પ્રેમ સંપ ધારણ કરી જૈનશાસનની ઉન્નતિ માટે ગમે તેવા પરસ્પર કટુક સંબંધો ભૂલી જઇને એક થઇ આચાર્યોની આગેવાની નીચે વ્યવસ્થાબંધ ગોઠવાઇ, જો આ પ્રમાણે પ્રવર્તશે તો જૈનશાસનનો ઉદય કરી શકશે પણ આ સોનેરી તક ગુમાવાય તો તેનું ખરાબ પરિણામ આવે એમા કાંઈ શંકા નથી!

સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ પોત પોતાના ગચ્છ-સંઘાડાના ઉપરી આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાને બંધાઇ જાય અને જેટલા સંઘાડાઓના ઉપરી આચાર્યો હોય તેઓ પરસ્પર સંપ રહે એવા કોલકરારો કરીને સંપથી જોડાઇ જાય તો તેઓ જૈનશાસનની પ્રગતિ માટે સાધુગુરુકુલાદિની યોજનાઓને આચારમાં મૂકી શકે; એક સાધુ એક યોજના ઉભી કરે અને બીજો તેનું ખંડન કરે તો જૈનોના મોટા ભાગને પોતાના સદ્વિચારોનો લાભ મળી શકે નહિ. અતએવ ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છના આચાર્યોએ પરસ્પર મળીને જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવા

તત્પર થવુ જોઇએ. ફક્ત એક જૈનશાસનની ઉન્નતિ માટે વૈર ઝેર અને સામાન્ય મતભેદના વિરોધોને ભૂલી જવા જોઇએ.

ભિન્નભિન્ન ગચ્છવાળા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્તકો, અને આચાર્યોમા પરસ્પર સલાહ સંપના કોલકરારો થાય તો પરસ્પર એક બીજાની જે નિંદા કરવામાં આવે છે તે અટકી જાય. ભિન્નભિન્ન ગચ્છ-સંઘાડાના સાધુઓ, સાધ્વીઓ પરસ્પર સલાહ સંપ વિના ગમે તે ભેદ વા દોષ કાઢીને અન્ય ગચ્છીય સંઘાડાના સાધુઓની અને સાધ્વીઓની નિંદા હેલના કરે છે અને તેઓ પોતાના આચારો અને વિચાર-માન્યતાઓથી ભિન્ન જે જે સાધુઓ છે તે તે સાધુઓ નથી એવું ઠરાવવા અછતા દોષોનુ આરોપણ કરીને તેનો ફેલાવો કરે છે અને તેની તકરારોને જાહેર છાપાઓમાં ભક્ત શ્રાવકો તરફથી છપાવવામાં આવે છે, તેનુ પરિણામ એ આવે છે કે, "જૈન સાધુઓ દોપીક લેશી છે અને તે માનવા લાયક નથી" એવુ સામાન્ય લોકો માની બેસે છે અને તેઓના હૃદયમા જૈનસાધુઓ પ્રતિ જે હલકી લાગણીના સંસ્કારો જાગે છે તે આભવ અને પરભવમા પણ કાયમ રહે છે. જૈનશાસનની લઘુતા હેલના થવાથી જે વિદ્યમાન જૈનો છે તેમાંથી કેટલાકોની જૈનધર્મ પરથી રુચિ ઉઠી જાય તો અન્ય ધર્મવાળાઓનું તો શુ કહેવુ? જે લોકો સાધુઓને માનતા નથી, તેઓને જૈન સાધુઓની પરસ્પરની જાહેર નિંદાથી આનંદ ઉપજે છે અને તેથી તેઓ સાધુઓના અને સાધ્વીઓના ખંડનમાં ફાવી જાય છે. આ કાળમા પરસ્પર ગચ્છ સંઘાડાના સાધુઓમા અને સાધ્વીઓમા જે મતભેદની ચર્ચા ઉત્પન્ન થાય છે તે શાસ્ત્રોના પાઠો ઉપર અટકીને શાન્ત થતી નથી, પરંતુ સામાન્ય મતભેદની ચર્ચાનું પરિણામ હાલ તો પરસ્પર સાધુઓના દૂષણો જોવાં અને ન

હોય તેવા અછતા દોષોનો આરોપ કરીને સામાને તોડી પાડવાપરઃ પોતાનો વિજય પરસ્પર માને છે.

અને તેથી તળાવમાં નાખેલા પથરાથી જેમ સર્વ તળાવમાં કુંડાળા ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છ સંઘાડાના સાધુઓમા અને સાધ્વીઓમા શ્રાવકોમા અને શ્રાવિકાઓમાં ખળભળાટ, કલેશ, કંકાસ જાગે છે અને જૈન સઘની શક્તિઓનો ઉપયોગ ખરેખર જૈન સંઘ અને જૈનધર્મના નાશાર્થે થાય છે એવું વર્તમાનમાં જયાં ત્યાં દેખીને અને તે પ્રતિ જૈન મહાસંઘની ઘોર નિદ્રાની અવસ્થા દેખીને કયા જૈનશાસનની લાગણીવાળા જૈન બચ્ચાની આખમાથી બે અશ્રુઓ નહિ પડે ? જૈન સાધુઓ અને સાધ્વીઓમા પ્રચલિત નિંદા, કુસંપ, દોષારોપણ, પરસ્પર ખંડન-મંડન અને તેથી જૈનસાધુઓપર વધતી અરુચિ, જૈનશાસનની પડતી અને જૈનસર્વસ્વનો નાશ વગેરે અટકાવવાની લાગણી જો ચતુર્વિધ સંઘમાં પ્રગટે તો પ્રથમ તો એ કરવાની જરૂર છે કે જૈનસાધુઓ અને સાધ્વીઓ સ્વસ્વગચ્છ સઘાડાના આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે અને તેઓમા ભૂલચૂક આવે તો તેમના ગચ્છના આચાર્ય તથા તેમના ગચ્છના આગેવાન શ્રાવકને પરસ્પર સંઘાડાના સાધુઓએ જણાવવુ અને સુલેહસંપ રહે એવી વ્યવસ્થાપૂર્વક પરસ્પર સમાધાન કરી લેવું; પણ જાહેરમા કોઇપણ જાતની જાતિનિંદા વગેરે ખટપટ ન થાય તેવુ પરસ્પર ગચ્છ-સંઘાડાના આચાર્યોએ પત્રવ્યવહારથી વા રૂબરૂ મળીને સમાધાન કરી લેવુ, અથવા ગચ્છના આગેવાન શ્રાવકોદ્વારા પરસ્પર ગચ્છ સંઘાડામા ચાલતી તકરારોનુ સમાધાન કરી લેવુ. પરસ્પર ગચ્છ-સઘાડાના સાધુઓમા અને સાધ્વીઓમાં કોઈ જાતનો કલેશ ન પ્રગટે એવી જાતનો ભિન્ન

ભિન્ન ગચ્છના આચાર્યોએ પરસ્પર મળી બંદોબસ્ત કરી લેવો.
જો આ પ્રમાણે તેઓ નવું ચૈતન્ય પ્રકટાવી જૈનશાસનની
અને પોતાના આત્માની ઉન્નતિ માટે વર્તશે તો ભવિષ્યમા
તેઓનુ સ્વાસ્તિત્વ ટકી શકશે અન્યથા નામાવશેષ બાકી રહેશે
ઉપર પ્રમાણે હૃદયમા અવબોધીને જૈન સાધુઓએ અને
સાધ્વીઓએ અહંતા, મમતા, ખટપટ, માનપૂજા, કદાગ્રહ વગેરેનો
ત્યાગ કરી જૈનોની પ્રગતિમાં પરસ્પર ઉપગ્રહ આપવા
આત્મભોગપૂર્વક તૈયાર થવું જોઇએ. શ્રીજિનેશ્વરોએ રાગદ્વેષને
જીતવાપૂર્વક સર્વ જીવોનું કલ્યાણ કરવાનો સદુપદેશ આપ્યો
છે. કોઈ પણ રીતે રાગદ્વેષને શમાવવો અને આત્માના સહજ
સુખના ભોક્તા થવું. શ્રીવીરપ્રભુએ ચંડકૌશિક સર્પનું
હિત કર્યું-ઇત્યાદિ સદુપદેશ ધ્યાનમા રાખીને સર્વ ગચ્છના
સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ વિચારવુ કે અમે સર્વે રાગદ્વેષને
જીતનાર એવા જિનનો રાગદ્વેષ જીતવારૂપ માર્ગ અંગીકાર
કર્યો છે અને તેથી એ માર્ગ અંગીકાર કરીને રાગદ્વેષનો ઉપશમ
કરવા સદા પ્રયત્ન કરવાનો છે. રાગદ્વેષને શમાવવા એજ મુખ્ય
સાધ્યબિંદુ છે. સર્વગચ્છીય સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ
રાગદ્વેષને જીતવા પ્રતિ ખાસ ઉપયોગ ધારણ કરવો જોઇએ
સર્વ ગચ્છના સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ ખાસ સમજવુ
અમારે પરસ્પર જૈનશાસનની ઉન્નતિ માટે રાગદ્વેષનો પરિહા
કરી સપીને યોજનાપૂર્વક જૈનધર્મોન્નતિના કાર્યો કરવા જોઇએ
પરંતુ સામાન્ય મતભેદે રાગદ્વેષના વશ થઇ સાત્વિક પ્રકૃતિ
ભ્રષ્ટ થઇ ક્ષમાદિ ગુણોથી દૂર ન જવુ જોઇએ. અમારૂં મા
અમારો કદાગ્રહ, અમારી મહત્તા વગેરેનો જૈનશાસનના ઉદ
માટે સર્વેનો ત્યાગ કરવો પડે તો ભલે થાઓ, અમારે એ

ખપ નથી. અમારે તો જૈનશાસનના ઉદય માટે સર્વનો ભોગ આપીને રાગદ્વેષના ઉપશમે પરસ્પર મળી ધર્મકાર્યો કરવાની ખાસ જરૂર છે એમ લક્ષ્યમા રાખવું જોઈએ. સર્વ ગચ્છના આચાર્યોએ, સાધુઓએ, સાધ્વીઓએ, શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ સર્વ જીવોનું ભલું ઈચ્છવુ અને ભલું આદરવું. સામાન્ય મતભેદોથી પરસ્પર એક બીજા જૈનો પર દ્વેષ, ઇર્ષ્યા અને નિંદાદિકથી ન જોતાં સર્વ પર ઉચ્ચદૃષ્ટિથી દેખવુ જોઇએ. અને જૈનાચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીને યોજનાઓની વ્યવસ્થાપૂર્વક જૈનધર્મોન્નતિ અને જૈન સંઘોન્નતિ કરવાની પોતાની ફરજ અદા કરવી જોઇએ

જૈનોએ જૈનધર્મનું રહસ્ય સમજીને સાધ્ય શું છે ? તે લક્ષ્યમાં રાખીને તદનુસાર પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ. સાધ્યને ભૂલવાથી અને અન્ય બાબતને કે જે સાધ્યના હેતુભૂત છે તેને સાધ્યરૂપ માનીને પ્રવર્તવાથી લાભનો સમૂળગો નાશ થાય છે અને પરિણામમા હાનિરૂપ ફળ દેખાય છે. એક વહીવટદારે કાબુલીઓને સરકારી તીજોરીઓ જાળવવા નોકર રાખ્યા અને તેઓને કહ્યુ કે તમને તીજોરીનું સીલ જાળવવાનુ કામ સોપવામાં આવે છે. કોઈ સીલ તોડે નહિ તે બાબતની સંભાળ રાખીને નોકરી કરવી. કાબુલીઓ તીજોરીનુ સીલ જાળવવા નોકરી કરવા લાગ્યા. તરવાર-બંદુક ધારણ કરીને રાત્રિ દિવસ પહેરો ભરવા લાગ્યા. કેટલાક દિવસે ચોરો ચોરી કરવા આવ્યા. ચોરો તીજોરીની પાછળનો ભાગ તોડીને તેમાથી રૂપૈયાની કોથળીઓ બહાર કાઢવા લાગ્યા. પહેરેગીર કાબુલીએ મનમા વિચાર કર્યો કે મને મારા માલીકે તીજોરીનુ સાલ જાળવવાનું કામ સોપ્યુ છે બીજું મને કાઇ કહ્યુ નથી. ફક્ત સીલ કોઇ તોડે નહિ તે ખાસ

ધ્યાનમાં રાખવાનું કહ્યું છે તો મારાથી બીજી વાતમાં કેમ પડાય ? કેટલાક દિવસ પછી વહીવટદાર આવ્યા અને તેમણે તીજોરીના માલની ચોરી થયેલી દેખી. વહીવટદારે પહેરેગીર કાબુલીઓને કહ્યુ કે આ તીજોરીમાંથી ચોરો માલ લઇ ગયા તે તમે કેમ જાણી શકયા નહિ ? વહીવટદારના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પહેરેગીરોએ જણાવ્યું કે સાહેબ ! ચોરો માલ ચોરતા હતા તે અમે દેખતા હતા પણ આપ સાહેબે સીલ કોઈ તોડે નહીં તે માટે અમને રાખેલા તેથી તે કોઈના હાથેતોડવા દીધું નહિ. કદાપિ ચોરો સીલ તોડવા આવ્યા હોત તો તોડવા દેત નહિ, તેઓને મારી નાખત. સીલ નહિ તોડવા દેવાનું કામ અમોએ સારી રીતે બજાવ્યું છે. વહીવટદારે પહેરગીરોનું બોલવું સાંભળી લઇને તેમને બહુ ધમકાવ્યા અને કહ્યું કે અરે મૂર્ખો ! **તીજોરીનું સીલ જાળવવાનું કહેવાનો સાર એ હતો કે તીજોરીમાં રાખેલો માલ કોઇ લેઈ જાય નહિ,** તીજોરીના માલનું રક્ષણ કરવું એજ મારા કહેવાનો સારાંશ છે; તીજોરીનો માલ લૂંટાઇ જાય તો સીલ જાળવ્યું કહેવાય નહિ. ઇત્યાદિથી તેમને બોધ આપી શિક્ષા કરી. આ દૃષ્ટાંતનો સાર એ છે કે **શ્રીમહાવીર પ્રભુએ જૈનધર્મની તીજોરી તેમના પટ્ટપર બેસનાર આચાર્યોને સોંપેલી છે તેમાં તેમણે પેલા પહેરેગીર કાબુલીઓ જેવી વૃત્તિ રાખીને સાધ્યને ન ભૂલી જવું જોઇએ.** જૈનધર્મની તીજોરીના બાહ્યાંગો કયા છે ? અને અતંરમા માલ કયો છે તેનું ખાસ લક્ષ્ય રાખવુ જોઇએ. જૈનધર્મની તીજોરીનુ સીલ જાળવવા માટે 'લકીરકા ફકીર' બની કલેશ-યુદ્ધ વગેરે કરી જૈનધર્મરૂપ તીજોરીમા ભરેલો માલ ન લુંટાવવો જોઇએ; અને તેનુ સાધુઓએ

તેવી સમ્યગ્ સ્થિતિ હાલમાં અવલોકી શકાતી નથી. તેનું કારણ એ છે કે પરસ્પર ગચ્છ-સંઘાડાના આચાર્યોને જૈનોન્નતિ સબંધી સુલેહ સંપકરારોના જેવા બંધારણો હોવાં જોઇએ તેવા હાલ નથી સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ ચતુર્વિધ સંઘ ભેગો મળીને ગચ્છના બંધારણો સુધારીને આચાર્યોમાં પરસ્પર સંપ કરાવીને તેમની આજ્ઞા નીચે સાધુઓ અને સાધ્વીઓ રહીને જૈનોન્નતિનાં કાર્યો કરે તો અવશ્ય જૈન સંઘની ઉન્નતિ થાય. આ જમાનો જાણી જોઇને બેસી રહેવાનો નથી પણ જાગ્યાબાદ પોતપોતાની ફરજો અદા કરવાનો છે. જૈનોની પડતીને એકદમ અટકાવવા માટે સામાન્ય ગચ્છ-સંઘ અને ચતુર્વિધ સંઘ, સર્વગચ્છના સમુદાયનો બનેલો મહાસંઘ સર્વેએ મળી જૈનધર્મની પ્રગતિ થાય એવા સાહિત્યોનો પ્રકાશ કરવાની જરૂ છે બળતા ઘરને બચાવવાને જેટલો ત્વરાથી પ્રયાસ કરવામાં આ છે તેટલો ખપમાં આવે છે તદ્વત્ ચતુર્વિધ સંઘે જાગૃત થઇને જૈ કોમની ઉન્નતિ કરવા પરસ્પર એક બીજા અંગને સહાય આપ અને તે માટે કરોડો ઉપાયો કરીને આગળ વધવામાં એ-ક્ષણમાત્ર પણ પ્રમાદ ન કરવો જોઇએ 'સર્વ જૈન કોમના શ્રેયમાં સ્વકીય શ્રેય છે.' એવું ક્ષણે ક્ષણે સ્મરણ કરીને સંઘોન્નતિના કાર્યો કરવામા આત્મભોગપૂર્વક અપ્રમત્ત બનવું જોઇએ જે મનુષ્ય સંઘરૂપ પચીસમા તીર્થંકરની વિનય અને બહુમાનથી સેવા કરે છે તે તીર્થંકર નામકર્મને બાંધે છે અને તે પરમાત્માપદ પ્રાપ્ત કરે છે. અતએવ ચતુર્વિધ સંઘની ઉન્નતિ માટે આચાર્યાદિના બંધારણો સુધારવાં જોઇએ.

પ્રતિવર્ષે જૈનકોમમાં દેવભક્તિનિમિત્તે ખર્ચાતા, સિદ્ધાચલાદિ તીર્થોના સંઘ કાઢવા નિમિત્તે ખર્ચાતા, ગુરુભક્તિ નિમિત્તે

ખર્ચાતા, જ્ઞાનદ્રવ્ય નિમિત્તે ખર્ચાતા, કેળવણી નિમિત્તે-વરઘોડા અને ઉજમણાં નિમિત્તે ખર્ચાતા, સાધારણ દ્રવ્યનિમિત્તે ખર્ચાતા પુસ્તકો લખાવવામાં તથા છપાવવા નિમિત્તે ખર્ચાતા, જીવદયા, પાંજરાપોળ-લગ્ન-નાત-નવકારશી અને અન્યવરા નિમિત્તે ખર્ચાતા સર્વ પ્રકારના ખર્ચના રૂપૈયાનો સરવાળો કરવામાં આવે તો એક બે કરોડ રૂપૈયાનો લગભગ ખર્ચ થતો ગણી શકાય. જૈન મહાસંઘનું બંધારણ થાય અને પ્રતિવર્ષ ખર્ચાતા કરોડો રૂપૈયાની સર્વ ખાતાની એકબીજાની સાથે સંયોજના કરીને વ્યવસ્થા કરવામાં આવે અને જે ખાતાં હાલ ખાસ આવશ્યક-પોષવા યોગ્ય હોય તેનું વ્યવસ્થા પૂર્વક પોષણ કરવામાં આવે તો જૈન કોમના કરોડો રૂપૈયાનો વિશેષ પ્રમાણમાં શુભોપયોગ કર્યો ગણી શકાય અને તેનું ફલ પણ જૈન કોમની અને જૈનધર્મની ઉન્નતિ માટે સારૂં આવી શકે. ભવિષ્યમાં દેવદ્રવ્યાદિ સર્વ ખાતાઓનું પોષણ યથાર્થ ચાલશે કે કેમ ? એ એક મહાપ્રશ્ન છે. જૈન કોમે ઉપર્યુક્ત ખાતાંઓની વ્યવસ્થા અને તેની યોજનાઓમાં જમાનાને અનુસરીને સુધારો વધારો કરી આગળ વધવું જોઇએ. સર્વ જૈનોના હૃદયમાં આ બાબતની જાગૃતિ લાવનાર જૈન સાધુઓ અને સાધ્વીઓ છે. જૈન કોમરૂપ એક શરીરના અંગમાં સર્વત્ર પ્રસરનાર રક્ત સમાન સાધુઓ અને સાધ્વીઓ છે. એ બે વર્ગની પૂજ્યતા મહત્તા-શુદ્ધતા-ઉચ્ચતા અને તે બે વર્ગની વૃદ્ધિથી જૈનકોમના સર્વ ધાર્મિક ખાતાઓનું જીવન નભી શકે છે. સાધુઓ અને સાધ્વીઓ જો ગીતાર્થ સૂરિયોની આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરે છે અને આચાર્યની આજ્ઞા મુજબ ઉન્નતિ માટે નિયમિત કરેલી અમુક યોજનાઓને આગળ કરીને તે પ્રમાણે એકસરખી રીતે

ઉપદેશ દે છે તો તેનું પરિણામ તુરત સારૂં આવે છે. સાધુઓ અને સાધ્વીઓ ખરેખર આચાર્યની આજ્ઞાથી નિયમિત યોજનાથી વ્યવસ્થાપૂર્વક વર્તીને અલ્પકાળમાં સર્વત્ર મહાલાભ આપી શકે છે. **જૈનાચાર્યોની કરેલી ધાર્મિકોન્નતિવાળી વ્યવસ્થાપૂર્વક યોજનાઓને** સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ જો બહુમાન-સત્કારપૂર્વક **વધાવી** લે છે તો તેથી સો વર્ષે થનારૂં કાર્ય દશ પંદર વર્ષમાં થાય છે અને હજાર વર્ષે થનારૂં પચાસ વા સાઠ વર્ષમાં થાય છે. ચતુર્વિધસંઘ જો પરસ્પર કુસંપ કરીને જૈન મહાસંઘોન્નતિના કાયદાઓથી ભ્રષ્ટ થાય છે અને પોતાની મરજી આવે તેમ વર્તે છે તો રાજા અને સેનાધિપતિની આજ્ઞાથી ભ્રષ્ટ બનેલું સ્વચ્છંદી સૈન્ય જેમ અવનતિ પામી નષ્ટ થાય છે.-પરસ્પર કુસંપથી બંધાયેલું સૈન્ય જેમ નાશ પામે છે તેમ ચતુર્વિધસંઘ પણ અવનતિને પામે છે. સંપ, ભ્રાતૃભાવ અને જૈન સંઘોન્નતિના કાર્યો કરવામાં સાંપ્રત જૈન કોમમાં જે જે અંશે કુસંપ, કલેશ, પરસ્પર મતભેદ, તકરારો વગેરે ઉત્પન્ન થાય છે તે તે અંશે જૈન કોમ પછાત રહે છે અને પચીશ-પચાશ વર્ષમા ધારેલી ઉન્નતિના બદલે પચાશ વર્ષ પાછળ (જૈનકોમ) રહે છે. તે ખાસ પ્રત્યેક જૈને હૃદયમાં વિચારીને જૈન કોમની અવનતિ કરનાર કુસંપ વગેરેનો નાશ કરવા માટે જેટલો બને તેટલો આત્મભોગ આપવો જોઇએ. **પ્રત્યેક જૈનના મનમાં જૈનકોમની એકતા કરવા અને જૈનસંઘ તથા જૈનધર્મ માટે આત્મભોગ આપીને કંઇંપણ કરી બતાવવાની ઇચ્છા થશે,** ત્યારે જૈનકોમમાં વાસ્તવિક પ્રગતિની ચળવળ ઉદ્ભવશે, એમ ખાત્રીથી માનવું. હું જૈન કોમનો એક ભાગ છું, મારી શક્તિ પ્રમાણે જૈનકોમ અને

જૈનધર્મ માટે મારા શીર્ષપર પ્રાપ્ત થએલી ફરજો બજાવવી જોઇએ તેજ મારો કર્મયોગ છે; એમ જ્યારે પ્રત્યેક જૈનના મનમાં વિચાર આવશે, ત્યારે ચતુર્વિધ સંઘના પ્રત્યેક અંગની પુષ્ટિ-વૃદ્ધિ થશે અને તેથી જૈનાચાર્યો પણ જૈન કોમની પ્રગતિના જે જે વિચારો જૈન કોમને જણાવશે તે આચારમાં પ્રકટી નીકળશે.

પ્રકરણ ૩ જું.

જૈન ચતુર્વિધ મહાસંઘની ઉન્નતિ માટે આચાર્યો ઉપાધ્યાયો પ્રવર્તકો, સ્થવિરો, પંન્યાસો, સાધુઓ, સાધ્વીઓ શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ આત્મભોગ આપવા યથાશક્તિ સ્વાધિકારતઃ પ્રયત્ન કરે તે બનવા યોગ્ય છે, પરતુ તેમાં વિશેષ કથ્ય એ છે કે જે જે અંશે કષાયો ઘટશે, તે તે અંશે જૈનધર્મ અને જૈનકોમ માટે વિશેષ પ્રગતિનાં કાર્યો કરી શકાશે. જૈનધર્મ અને મહાસંઘની સેવામાં આત્મભોગ આપનારાઓએ **મતભેદસહિષ્ણુતા નામનો ગુણ ખીલવવો જોઇએ.** ચતુર્વિધ મહાસંઘમાં 'ખોપરી ખોપરી મતિ ન્યારી' ના ન્યાયે અનેક મતભેદો હોય એ સંભવિત છે. તેથી તે મતભેદોને સહન કરીને સર્વની સાથે મળીને કાર્ય કરવાની આત્મશક્તિ પ્રગટાવવી જોઇએ. જે મતભેદને સહન કરી શકતો નથી તે અનેક મતભેદધારક મનુષ્યોની સાથે અમુક બાબતમાં ભેગો મળી કાર્ય કરવાને શકિતમાન થઇ શકતો નથી અને ઉલટું સમ્મેલનના બદલે વિષમતાનુ ઉત્થાન કરી લાભને બદલે હાનિ પ્રાપ્ત કરી બેસે છે. મતસહિષ્ણુતાવાળો મનુષ્ય મતભેદે ઉદારભાવ રાખીને જૈનકોમ અને જૈનધર્મની સેવામા આગળ વધી આત્મોન્નતિની સાથે મહાસંઘોન્નતિમાં આત્મભાગ અને આત્મભોગ સમર્પવા વિશેષતઃ

સમર્થ થઈ શકે છે. મતભેદને સહ્યાવિના એકબીજાની સાથે હાથોહાથ મેળવી કાર્ય કરી શકાય નહિ. મતભેદને નહિ સહન કરનાર ક્ષણમાત્રમાં મગજની સમતોલતાને ખોઈ બેસે છે, અને રંગમા ભંગ પાડી જૈન મહાસંઘની ઉન્નતિમાં વિક્ષેપ નાખે છે અને તેના નિમિત્તે અન્યોની પાસે વિક્ષેપો નખાવે છે. સ્વાત્મોન્નતિમા આગળ વધવા માટે મતભેદોને સહન કરવા પડે છે તો જૈન મહાસંઘ અને જૈનધર્મની ઉન્નતિમાં અનેક મતભેદોને સહન કર્યા વિના એક પગલું પણ ભરી શકાય નહિ, એમ અવબોધીને જેણે મતભેદસહિષ્ણુતાને ધારણ કરી હોય છે, તે જ જૈન મહાસંઘસેવા–ગચ્છસેવા–સમાજસેવા–મંડળસેવા વગેરે સેવાએ કરવાને અધિકારી બને છે. **'મને માન મળશે' એવી બુદ્ધિ રાખ્યા વિના અનેક વ્યક્તિઓ તરફથી થનાર અપમાનને જે સહન કરે છે, તે જૈનધર્મોન્નતિ માટે આત્મભોગ અર્પવા સમર્થ થાય છે.** આ વિશ્વમાં કોઈ એવો મનુષ્ય નહિ હોય કે જેના માટે લોકોના બે મત ન હોય. કોઈ કંઇ કહેશે અને કોઇ કઇ કહેશે. જૈન કોમની સેવા, દેશની સેવા, સમાજની સેવા આદિ અનેક પ્રશસ્ય સેવા કરનારાઓને દુનિયા તરફથી ઘણું અપમાન સહન કરવુ પડે છે. શ્રીમહાવીરપ્રભુને કેટલા ઉપસર્ગ સહન કરવા પડયા છે? છદ્મસ્થાવસ્થામા વજ્રભૂમિમાં અનાર્યોએ તેમનું અનેક પ્રકારના ખરાબ શબ્દોથી અપમાન કર્યું હતું. ઇશુક્રાઇસ્ટ, મહમદ પેગબર, ગૌતમબુદ્ધ, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય વગેરેને અપમાન સહન કરવા પડયા હતા. અપમાન સહન કરવાની આત્મશક્તિ પ્રકટ્યા વિના જૈન કોમની સેવા, જૈન ધર્મની સેવા, દેશની સેવા, જ્ઞાનાભ્યાસસેવા વગેરે અનેક પ્રકારની

આવશ્યક પ્રશસ્ય સેવામાં એક ડગલું માત્ર પણ આગળ વધી શકાવાનું નથી, એમ પરિપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને આ બાબતમાં પ્રવૃત્તિ કરવી એમ પ્રથમતઃ કથવામાં આવે છે.

માનની ઇચ્છાવાળો મનુષ્ય પ્રમાણિકપણે મહાસંઘની સેવા કરવા શક્તિમાન્ થઇ શકતો નથી; એટલુંજ નહિ પરંતુ જ્યારે તેને માન મળવું બંધ થાય છે, ત્યારે ઉલટું પોતે કરેલી સેવાને માટે પશ્ચાતાપ કરે છે અને તેનું ચિત્ત ક્ષણમાં સેવાકાર્યથી પાછું ફરે છે. જૈન કોમ અને જૈનધર્મની વૃદ્ધિ થાય એવા હેતુઓની પ્રવૃત્તિમાં નામરૂપની અહંવૃત્તિ તો હૃદયમાં રહેવીજ ન જોઇએ. સેવાધર્મને બદલે માનની ઇચ્છા રાખવાથી આત્મોન્નતિકારક શક્તિઓની પ્રગતિ થતી નથી. સમાજ, સંઘ, મંડલ, ગચ્છ વગેરેની ઉન્નતિમાં પણ નિષ્કામપણે ભાગ લેઈ શકાતો નથી. 'જૈન મહાસંઘની સેવામાં માનને અપમાન એ બે શું છે એનું કોઈ પણ જૈન વ્યક્તિને ભાન રહેવું ન જોઇએ.' જૈનસંઘ માટે જે જે કાર્યો કરી શકાય તે કરવાં તે સ્વકીય ધાર્મિક ફરજ છે. એમ અવબોધીને માન અને અપમાનથી નિર્લેપ રહીને પ્રતિદિન સ્વફરજમાં પ્રવૃત્ત થવું જોઇએ. અપમાનથી જે મનુષ્ય ક્રોધાદિક ભાવમાં ગમગીન થઇ જાય છે, તે આત્મોન્નતિમાં અને અન્ય મનુષ્યોને ઉન્નતિમાં સહાય આપવાને એક ક્ષણ માત્ર પણ સ્થિર રહી શક્તો નથી. અપમાનની લાગણીવાળો મનુષ્ય ક્ષણમાં ક્રોધી બને છે અને વૈર, ઝેર, ઇર્ષ્યા અને અપમાનનો બદલો વાળવાની બુદ્ધિથી અનેક પ્રકારની સંઘમાં વિક્ષેપ પડે એવી પ્રવૃત્તિ કરે છે. શરીરમાં નામમાં, રૂપમાં હું પણાની વૃત્તિના દૃઢ સંસ્કારો પ્રવર્તે છે, ત્યાંસુધી માન અને અપમાનની લાગણી

ઉત્કૃષ્ટ રહે છે. માન અને અપમાનવૃત્તિપૂર્વક મહાસંઘાદિની સેવામાં પ્રવૃત્ત થવું એ અધમસેવા છે અને જૈન મહાસંઘ વગેરેની સેવામાં માન, અપમાન અને યશઃકીર્તિ આદિ પ્રાપ્તિ માટે વા અન્ય કોઈ સ્વાર્થને લેઇ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે એ મધ્યમ સેવા છે અને **માન તથા અપમાનની લાગણી વિના કોઈપણ પ્રકારની કામના વિના નિષ્કામભાવે સાધુઓ, સાધ્વીઓ. શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ રૂપ ચતુર્વિધ મહાસંઘની સેવા એ ફક્ત પોતાની ફરજ છે તેમ એમ માનીને જે સેવા કરવામાં આવે છે. તેને ઉત્તમોત્તમ સેવા અવબોધવી.** હું ફક્ત મારી શક્તિ અને સ્વાધિકાર પ્રમાણે સ્વસેવારૂપ સ્વફરજને અદા કરૂં છું તે કર્યા વિના છુટકો નથી, તે આવશ્યક કર્તવ્ય છે—એમ અવબોધીને મનુષ્ય જૈન મહાસંઘ જૈનધર્મપ્રસારપ્રગતિ-પ્રવૃત્તિ વગેરેમાં ઉદ્યુક્ત થાય છે, તે સંવર નિર્જર તત્ત્વો વડે આત્મોન્નતિપૂર્વક મહાસંઘોન્નતિ કરી શકે છે. સ્વવ્યક્તિ રૂપ વ્યષ્ટિની ઉન્નતિ કરવા માટે મતસહિષ્ણુતા, માન અને અપમાનને સહવાની શક્તિને, સામાન્યતઃ અનેક પ્રકારનું સહન કરવાની શક્તિને જે આચારમાં મૂકી ખીલવે છે, તે જૈન મહાસંઘ-દેશ સમાજ અને સમસ્ત દેશ, જનસમાજ રૂપ સમષ્ટિની પ્રશસ્ય વાસ્તવિક પ્રગતિમાં આત્મભોગ સમર્પવા શક્તિમાન્ થાય છે. જૈન મહાસંઘરૂપ એક સમષ્ટિની સેવા કરનારે સમયજ્ઞ થવું જોઈએ અને સર્વ મનુષ્યોની સાથે હળી મળીને ચાલવાનું શિક્ષણ ગ્રહીને આચારમાં મૂકવું જોઇએ. જ્યાં સુધી મનુષ્ય સમયજ્ઞ થયો નથી ત્યાંસુધી તે ગમે તેવો દક્ષ હોય તો પણ કોઇપણ જાતની ધાર્મિક વા વ્યાવહારિક સમાજસેવાનું

આચરણ કરી શકતો નથી. સમયજ્ઞ મનુષ્ય પ્રત્યેક વખતે અમુક પ્રતિકૂલ વા અનુકૂળ સંયોગોમાં કેવી રીતે વદવું-વર્તવું તે યથાર્થ અવબોધી શકે છે અને તેથી તે જૈન કોમ-જૈનધર્મની સેવામાં સમયજ્ઞ થઇને યથાતથ્ય પ્રવૃતિ કરી શકે છે. જે મનુષ્ય સમયસૂચકતા વાપરીને દેશ-સમાજ-ધર્મની સેવા કરે છે તે ઘણા વિઘ્નોમાંથી નિર્વિઘ્નપણે પસાર થાય છે. સમયજ્ઞ મનુષ્ય, અમુક મનુષ્યની સાથે અમુક પ્રમાણે વર્તી જૈન સંઘની સેવામાં ભાગ લઇ શકે છે તેથી તે આત્મોન્નતિની સાથે મહાસંઘરૂપ સમષ્ટિની પ્રગતિ-પુષ્ટિ-તુષ્ટિ-વૃદ્ધિ અને રક્ષા કરી શકે છે.

સાધુઓ અને સાધ્વીઓ એક બીજાના સંઘાડાના ક્ષેત્રોપર શ્રાવકોના ઉપરઉપરના રાગના આકર્ષણથી પડાપડી કરે છે અને એકબીજાના ક્ષેત્રના શ્રાવકોને પરસ્પર સંઘાડાના સાધુઓ વિરુદ્ધ સમજાવી પોતપોતાની સત્તા અને રાગનો ચિરંસ્થાયિભાવ રાખવા પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ તેમા પરસ્પર સંઘાડા-ગચ્છના સાધુઓ અને સાધ્વીઓની શ્રાવકોપરની સત્તાનો નાશ થાય છે અને તેઓ ભિક્ષા માગી ખાનાર બાવાઓના જેવી દશાને પ્રાપ્ત કરે છે. આવી પ્રવૃત્તિ વર્તમાનમા પ્રાયઃ ઘણી દેખવામા આવે છે. તેઓ સરાગસંયમી હોવા છતા અને પંચમ આરામાં હોવા છતા ચોથા આરાના જેવી વીતરાગદશાનો ડોળ કરીને જ્યા ત્યા પરસ્પર ગચ્છ-સંઘાડાના ક્ષેત્રોપર, અને શ્રાવકોપર પડાપડી કરી પોતાનુ જમાવવા અને અન્યોનું નિષ્કાસન કરવા જતા બગલાભક્તની દશા કરે છે તે સદા ટકી શકતી નથી અને પરસ્પર સાધુઓની પ્રાયઃ આંતરિક અવ્યવસ્થિત આવી સ્થિતિ બનવાથી 'ડુંખે માથું અને કુટે હૈયુ' એવી બાહ્યમાં પ્રવૃત્તિ આદરીને વીતરાગદશા જણાવવ.

જાય છે, પરંતુ તે સિદ્ધ થતી નથી અને સરાગદશાનું સંયમ પાળવાની ગચ્છ–સંઘાડા–ક્ષેત્રની સુવ્યવસ્થાથી ભ્રષ્ટ થઈ સંઘપરની સ્વસાધુસત્તાનો ઉચ્છેદ કરે છે. હજામ અને ભંગીઆની કોન્ફરન્સમાં એકએકના ઉપર પડાપડી ન કરવી એવો બંદોબસ્ત થયો છે અને તે પ્રમાણે તેઓ વર્તે છે તો સંઘપર સત્તા ધારણ કરનારી સાધુકોમ જો આ બાબતમાં કાંઇ વિચાર કરીને પરસ્પર એકબીજાના ક્ષેત્રો ઉપરની પડાપડીનો ત્યાગ નહિ કરે તો સરાગસંયમ પાળવાની અને પ્રવર્તાવવાની સત્તાનો ઉચ્છેદ થશે અને શ્રાવકો વગેરેને સુવ્યવસ્થાથી જે લાભ મળનો હશે તે બંધ થશે તેમજ પરિણામે સંઘસત્તાના સૂત્રોમાં પરિવર્તન થવાથી અને સાધુઓમા પરસ્પર થતી નિંદાદિક ખોદણીથી તેઓનો સાધુપરનો રાગ ટળી જશે. અતએવ પરસ્પર સંઘાટક–ગચ્છના સાધુઓએ પરસ્પરના ક્ષેત્રોપર પડાપડી નહિ કરતા એક સુવ્યવસ્થાથી સલાહસંપ કોલકરાર કરીને વર્તવું જોઇએ કે જેથી વર્તમાનમા તથા ભવિષ્યમાં એકબીજાના સંઘાડા–ગચ્છના સાધુઓની સત્તાનો નાશ ન થાય અને શ્રાવકોને સાધુઓની ગરજ રહે તથા 'સાધુઓ પરસ્પર એકબીજાની ખોદણી કરનારા છે' ઇત્યાદિ ખોદણી કરવાનો–સત્તા સામે થનારા–શ્રાવકો વગેરેને અવકાશ ન રહે. આ બાબતનો પરસ્પર સંઘાડા–ગચ્છના ઉપરી આચાર્યો વગેરેએ નિર્ણય કરી સલાહસંપ કરવો જોઇએ. ગચ્છસંઘાડાની વ્યવસ્થાઓ સુધારવાને અને પરસ્પર લઘુવર્તુલોનું ઐક્ય કરવા માટે વખતસર પ્રયત્ન નહિ કરવામાં આવશે, તો અંતે એ પરીણામ આવવાનુ કે પરસ્પર ક્લેશાદિ સંઘર્ષણમાં સાધુઓ, સાધ્વીઓ અને તેઓના પરસ્પર રાગી શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓનું અશુભમાર્ગે આત્મવીર્ય

નષ્ટ થવાનું, એમ નક્કી જાણવું. જે ધાર્મિક કોમમાં અનેક જાતનો સડો પેસે છે અને લઘુ લઘુ વર્તુલમાં વહેંચાઇ જઈને પરસ્પર એકબીજાનું અશુભ કરવા પ્રયત્ન કરે છે તે કોમનો યાદવાસ્થલી પેઠે સ્વયમેવ નાશ થાય છે અને તે કોમ વિશ્વમાં પોતાનું અસ્તિત્વ સંરક્ષવા શક્તિમાન્ થતી નથી. પરસ્પર સંઘાડાઓ, ગચ્છો આદિના પ્રમુખો જેઓ ક્ષેત્રાદિની સુવ્યવસ્થા પૂર્વક રહે છે અને પરસ્પર એક બીજાના ગચ્છમંતવ્યને વા અન્યગચ્છીય સાધુઓને તોડી પાડવા માટે અને અન્યગચ્છીય શ્રાવકોને અનેક યુક્તિથી પોતાના રાગી કરવા માટે દાંભિક ધર્મોપદેશદ્વારા પ્રયત્ન કરે છે, તેઓ અંતે પરસ્પર સ્વયમેવ વિનાશ પામે છે. અતએવ ઉપર્યુક્ત વાતને લક્ષ્યમા લેઈ આ સુધરતા જમાનામાં પોતાની દશાનો ખ્યાલ કરીને એકતા કરવાને માટે સંકુચિતદૃષ્ટિ, વિરોધદૃષ્ટિ, મમત્વદૃષ્ટિ અને વૈરદૃષ્ટિનો ત્યાગ નહિ કરે તો તેઓના લુખ્ખા આચારોનું કાંઈ જોર ચાલશે નહિ અને ગુણ વિનાના ઉપરઉપરના આચારોથી તેઓ વિશ્વસમાજને આકર્ષણ કરી શકશે નહિ. યતિકોમ પરસ્પરની ખોદણી, કુસંપ, શૈથિલ્યાચાર અને પ્રમાદને વશ પડી ગોરજીની અવસ્થાને પામી. તેઓના તરફ શ્રાવકોનો રાગ ઉતરી જવા છતાં પૂર્વજોની સત્તાથી હજીસુધી સ્વાસ્તિત્વ સંરક્ષી શકી છે. પણ હવે જૈન કોમનો સાધુઓપરથી પરસ્પરની ખોદણી, કુસંપ, એક બીજાની નિંદાના છાપાં છપાવવાં અને પરસ્પર વૈર-ઇત્યાદિ કારણોથી તેઓના પરનો રાગ પ્રતિદિન ઘટતો જાય છે અને ભવિષ્યમાં આ પ્રમાણે ચાલશે તો સારા મનુષ્યો સાધુઓ થશે જ નહિ અનેઅકેળવાયેલ દુઃખી મનુષ્યો સાધુઓ થશે, તેઓ જૈન કોમનું શું શ્રેય કરી શકશે?

ધોળામાંથી પીળાં થયા અને પીળાંમાંથી શું થશે? તત્સંબંધી ચેતવામાં નહિ આવે તો ઇદંતૃતીયં કાંઇ જાગશે એમ નક્કી માનવું. શ્રીવીરપ્રભુનુ એકવીશ હજાર વર્ષ પર્યંત શાસન ચાલશે એમ જે કહેવામા આવે છે તે સત્ય છે, પરંતુ જો આ પ્રમાણે રહેશે તો ભયાસ્પદ છે. અતએવ શ્રીવીરપ્રભુનુ એકવીશ હજાર વર્ષ પર્યંત શાસન ચાલે તેમ ઉદ્યમાદિ ગુણોવડે જાણીને સાધુઓએ અક્ય કરી વર્તવું જોઇએ.

ગચ્છ–સંઘાટકો વગેરેની વ્યવસ્થા પરસ્પર એક સાંકળના અંકોડા જેમ એકબીજાની સાથે સંબંધ રાખી વર્તે છે, તેવી રીતે વ્યવસ્થિત થવી જોઇએ. ગચ્છ–ગણુના મૂલ ઉદ્દેશો શ્રીઋષભદેવ અને મહાવીરપ્રભુ વિદ્યમાન છતા જેવા હતા તેવા હોવા જોઇએ અને તેમા જે જે યોજનાઓની ખામીઓ લાગતી હોય તે સુધારવી જોઇએ અને પરસ્પર એકબીજાની સાથે અમુક અમુક ઉચ્ચ, વિશાલ, સાર્વજનિક, હિતકારક અને વર્તમાન ભવિષ્યની પ્રગતિમાં પરિપૂર્ણ બધબેસતા એવા નિયમોથી સંબંધિત થઈને પ્રવર્તાવવાની આવશ્યક મહાન્ ફરજને એક ક્ષણ માત્ર પણ પ્રમાદથી ન વિસરવી જોઇએ અને જો ઉપર્યુક્ત આવશ્યક પ્રગતિ વિચારસૂત્રને અવગણી પ્રમત્ત થવાશે તો સાર્વજનિક હિતકલ્યાણાદિ ગુણોના અભાવે ગચ્છાદિની ઉપયોગિતા જનસમાજમા નહિ ભાસવાથી સ્વયમેવ ગચ્છાદિકનો હ્રાસ થવાની સાથે વર્તમાન સાધુઓમાં અને સાધ્વીઓમાં અવનતિકારક આભ્યંતર સડો ઉદ્ભવશે એમ ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવું. મહાસંઘની પ્રગતિ માટે પ્રવૃત્તિની આંતરિક સદ્ગુણ સુધારણા કરીને સાત્વિક ગુણવડે વાસ્તવિક સુખના માર્ગે વાળવા માટે સાધુઓએ દેશકાલ મર્યાદાથી વ્યવસ્થિતપણે ઉપદેશ દેવા

જોઇએ. સ્વાત્મકલ્યાણ થાય અને વિશ્વસમાજાદિનુ કલ્યાણ થાય અને આંતરિક સદ્ગુણોમાં વિશ્વજનોનુ લક્ષ્ય આકર્ષાય, એવી યોજનાઓપૂર્વક શનૈઃ શનૈઃ ગણુ ગચ્છ સંઘાટકના ઉદાર વિચારો અને આચારો વધે એવી પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ. સર્વગચ્છીય સાધુઓએ એક સાકળના અંકોડાની પેઠે પરસ્પર એકબીજાથી સંબંધિત થઇને અને ઐક્યભાવમા અવિરોધી બની શનૈઃ શનૈઃ મહાસઘના અભિન્નસ્વરૂપમા તન્મયપણે મળીને રહે એવા કેન્દ્ર સ્થાનને સાધ્યબિંદુ તરીકે લક્ષ્યમા રાખીને વાર્તમાનિક ગચ્છબંધારણોમાં પરસ્પર સંઘાટક ગચ્છોના નેતાઓએ સુધારો કરવો જોઇએ કે જેથી ભવિષ્ય સારૂં આવી શકે વાર્તમાનિક દૃષ્ટયા ઉપદેશાદિ સત્કાર્યોમાં સુખપૂર્વક પ્રવૃત્તિ થાય અને ભવિષ્યમાં મહાસંઘના ઐક્યભાવમાં તન્મયપણે સર્વ રહે અને વિશ્વજનસમાજની સાથે સાર્વત્રિક શુભ પ્રગતિમાં ભાગ લેવાય એવા ઉદાર વિચારોમાં અને આચારોમાં સુખપૂર્વક સાધુઓ અને સાધ્વીઓ પ્રવર્તી શકે એવું દૃષ્ટિબિંદુ લક્ષ્યમાં રાખીને લઘુ લઘુ ગચ્છ વર્તુલોના પ્રવર્તકોએ પરસ્પર વીર્યહાનિકર અને ઐક્યહાનિકર સંઘર્ષણ ન થાય અને સંધીભૂત શક્તિઓનું પુનઃ અનેક પ્રસંગોમાં પૃથક્કરણત્વ ન થાય એવી યોજનાઓની સુવ્યવસ્થા-પૂર્વક અપ્રમત્ત માનસિક-વાચિક અને કાયિક યોગથી સર્વ સાથે પ્રવર્તવું જોઇએ તેમ જ વિરોધક બળ અને વિનાશકારક બળની સામે રહી તેઓના કરતા અત્યંત સંઘબળ પ્રાપ્ત કરી પ્રગતિ-પ્રવૃત્તિ કરી શકાય એવા પ્રકારના ઉપાયોવડે કર્મયોગી બનવું જોઇએ. કર્મયોગી એવા ઉદ્ધારક મહાપુરૂષો

જે જે કોઈ આવી સાર્વત્રિક જનસમાજ ભાવનાનું હિત ધારતા હોય, તેઓને મન-વાણી-કાયા અને ધનાદિકનું સ્વાર્પણ કરી તેમની આજ્ઞાઓને અનુસરી શુભમાં યથાશક્તિ યત્ન કરવામાં યદિ કોઈ બાબતમાં પ્રતિપક્ષીઓ તરફથી હાર થાય તો પણ હિંમત ન હારતાં બમણું બળ વાપરીને જે જે અંશે પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તે તે અંશે સ્વાત્મકલ્યાણનો વિશ્વાસ ધારણ કરવો જોઇએ. આત્મશ્રદ્ધા ધારણ કરીને મહાસંઘરૂપ વર્તુલાંતર્ગત લઘુસંઘાટક ગચ્છાદિ વર્તુલોનો ઉદાર વિચારાચારોએ સંબંધ બાંધવાની સેવામાં સ્વસમય પરસમય સેવકોના પ્રગતિ વિચારોના સારભાગને લેવાની સાથે વર્તમાન જમાનાની અનુકૂલતા પ્રમાણે પ્રવર્તવું જોઇએ. અલ્પદોષ અને મહાલાભ દૃષ્ટ્યા સંપ્રતિ કર્તવ્ય કાર્યોમા જે જે સુધારાઓ કરવાના હોય, તેને મહાસંઘાદિની સેવાર્થે કરવા અને તેમાં જેટલો બને તેટલો આત્મભોગ સમર્પવો તથા સ્વાધિકારે સદોષ વા નિર્દોષ જે જે પ્રવૃત્તિ મહાસંઘ પ્રગતિ માટે કરવાની હોય તે તે આપત્તિકાળ અને અપવાદ-માર્ગને લક્ષ્યમાં રાખીને મૂલપૂર્વની સર્વ પ્રકારની જાહોજલાલીની પ્રાપ્તિ થાય એવું હૃદય આગળ દૃષ્ટિબિંદુ રાખીને કરવી કે જેથી પૂર્વાપર અવિરોધપણે પ્રગતિ-પ્રવૃત્તિ માર્ગ પ્રાપ્ત થઇ શકે.

ઉપર્યુક્ત ઉદાર વિચારાચાર કર્તવ્યશિક્ષા પ્રમાણે મહાસંઘની પ્રત્યેક વ્યક્તિ નહિ વર્તશે, તો ચાતુર્વર્ણ્ય મહાસંઘની પ્રગતિના સ્થાને અવનતિ દેખાશે અને બ્રાહ્મણ-ક્ષત્રિય-વૈશ્ય અને શૂદ્ર વગેરે સર્વ મનુષ્યોમા દેશકાળાનુસારે જૈન ધર્મનુ વિશાળ જીવ તત્ત્વરૂપ પ્રકટી શકશે નહિ. સર્વ ગચ્છોના પરસ્પર સંબંધના અભાવે તેઓમા અવ્યવસ્થા વધતાં ઇદંતૃ-તીયમ્ જાગૃત થશે પણ જેઓ શાસ્ત્રોના રહસ્યોપૂર્વક દેશકાલાનુસાર

સર્વત્ર સર્વ મનુષ્યોને સર્વના અધિકારો સદ્વિચારો-સમર્પશે. તેઓ વિશ્વની સપાટીપર ધર્મવડે આગળ વધી શકશે. કેળવાયેલો વર્ગ પ્રાયઃ સુધારક વિચારોનો પક્ષધારક બનશે- ગચ્છોના નામે જેમ ભૂતકાળમાં પરસ્પર વિરોધો હતા, તેમ નવા કારણે મનુષ્યો અરુચિયુક્ત થઈ પ્રાચીન અને નવ્યસુધારક પક્ષ એવા નામોએ મંડલો ઉત્પન્ન કરશે. તે સમયે ગચ્છની તકરારો- મતો સંબંધી લક્ષ્ય દેવામાં નહિ આવે અને તેની ચર્ચાઓ કાલાંતરે દબાઈ જશે અને તેનું રૂપ પ્રાચીન સંરક્ષક વર્ગ અને નવ્યસુધારક વર્ગ એ બેના ભાવાર્થવિશિષ્ટ મંડલો લેશે. તેઓમાં પરસ્પર વિરોધસંઘટ્ટનથી પરસ્પર શક્તિની હાનિ થશે. પરંતુ બંને સ્વસ્થ આશયોને વળગી સ્વસ્વ વિચારોને પ્રચારતાં બંને અમુક રૂપમાં ફાવશે. કાલ કાલનું કાર્ય કરશે, અને અનેક વિચારાચારના રૂપાંતરોએ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાની વાસ્તવિક સ્થિતિ-પ્રગતિ થયા કરશે. ભવિષ્યની પ્રજા સંપ્રતિ જે જે હાનિકારક ચર્ચાઓ-મતો અને [1]મહાસંઘપાર્થક્યપ્રવૃત્તિના ક્લેશો થાય છે તેના ઇતિહાસ વાંચીને વડવાઓની મૂર્ખતા પર હસશે અને પ્રગતિનો વારસો આપવાના અભાવે તેઓના નામને વખોડશે. કોઇ સમય એવો નહિ હોય કે જેમાં પ્રાચીન માન્યતાના પ્રેમીઓ ન હોય અને તેમ કોઇ સમય એવો નહિ હોય કે જેમાં સુધારકો ન ઉત્પન્ન થાય. બન્નેના આશયો ઉત્તમ હોવા છતાં કોઇ વખત કોઇની મુખ્યતા અને કોઇ વખત કોઇની ગૌણતા રહેશે. પરન્તુ કોઇનો સર્વથા નાશ થવાનો નથી, ભવિષ્યકાળમાં વર્તમાનમાં બન્નેના આશયો તરતમ યોગે [illegible] હોય છે, પરન્તુ [illegible], [illegible] [illegible]

[1] [illegible]

પક્ષદ્વયના સંસ્કારો વડે એકબીજાનું સત્ય આંખ આગળ આવવું મુશ્કેલ થઇ પડશે; અને તે કેટલાક મધ્યસ્થ મનુષ્યો દેખી પણ શકશે. આવી દષ્ટિ-સ્થિતિએ જૈનધર્મ પ્રવહ્યા કરશે. પ્રાશ્ચાત્ય દેશીયજનો જૈનધર્મના સદ્‌વિચારોને અને સદાચારોને માન આપશે. હાલની જે જે ચારિત્ર માર્ગમાં જે સંકુચિત દશાઓ છે, તે ભવિષ્યમાં તરતમયોગેન્યૂન થતી અવબોધાશે એક વખત 'નિવૃત્તિ માર્ગ કરતાં પ્રવૃત્તિમાર્ગની પ્રગતિ પ્રતિ મોટા ભાગે સર્વનું લક્ષ્ય ખેંચાશે અને પ્રવૃત્તિ-પ્રગતિમાં ઉચ્ચ બળવાન્ થયા પશ્ચાત્ તેઓ નિવૃત્તિ માર્ગ પ્રતિ વિશેષ રુચિધારક બનશે એવો પણ ભવિષ્યમાં સમય આવશે. ગમે તેમ હોવ, પરંતુ વર્તમાનમાં સ્વશીર્ષે દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવે જે જે આવશ્યક કર્તવ્ય ફરજો આવી પડેલી હોય, તેઓને યથાશક્ત્યા સ્વાત્મભોગે બજાવવી એ પ્રત્યેક કર્તવ્ય પ્રત્યેક મનુષ્યે અવબોધવુ જોઇએ. દ્રવ્યક્ષેત્ર કાલભા વર્તમાત સાનુકૂલ અને પ્રતિકૂલ સ્થિતિએ, બેની વચ્ચે રહીને સ્વાધિકારે કર્તવ્યફરજ બજાવવાના કરતા વિશેષ કરવા આવ્યુ નથી; એમ સ્વાવબોધની સાથે મહાસંઘપ્રગતિ મં સર્વત્ર વ્યાપક બળ પ્રસરો એમ નિવેદવામા આવે છે. ૐ શાન્તિઃ

પ્રકરણ ૪

"સાધુઓની અને સાધ્વીઓની પ્રગતિના માર્ગે-હેતુ

૧ પરસ્પર ગચ્છ સંઘાડાના સાધુઓની અને સાધ્વીઓ મહાગમા ભેગી થાય અને પરસ્પર સંપ પ્રેમ રહે એવા કોલક પરસ્પરમાં કરવા અને મુલેહસંપના કોલકરારોનો ભંગ ન એવા ઉપાયો લેવા.

૨ ગચ્છ મતભેદ કલેશની ઉદીરણા ન થાય એવા પરસ્પર ઉપાયો યોજીને તે પ્રમાણે વર્તવામાં આવે.

૩ સાધુ ગુરુકુલો અને સાધ્વી ગુરુકુલોની સ્થાપના અને તેની સુવ્યવસ્થા કરાવવામા આવે-સ્વાન્યદર્શન શાસ્ત્રોનો તેમાં સારી રીતે અભ્યાસ કરાવવામા આવે. અમુક વર્ષ પર્યંત શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યા પશ્ચાત્ વિહાર અને શિષ્ય-શિષ્યા કરવાની રજા આપવામા આવે.

૪ દીક્ષાના ઉમેદવાર ગૃહસ્થોને અને ગૃહસ્થિનીઓને પરીક્ષાપૂર્વક દીક્ષા આપવામા આવે, સાધુઓનું એક મોટું ગુરુકુળ સ્થાપવામા આવે અને તેમા ઉમેદવાર વર્ગની જુદી રીતે અધ્યયનાદિની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે, પરસ્પર ઐક્ય રહે, અને મૂલ ઉદ્દેશોની સુવ્યવસ્થા-સંરક્ષા થાય એવા મધ્યસ્થ વૃદ્ધ સાક્ષર સાધુને ત્યા રાખવામાં આવે અને જે જે ગચ્છના સાધુઓએ જેજે સાધુઓને અને દીક્ષાના ઉમેદવારોને મોકલ્યા હોય, તેઓને યોજેલી વ્યવસ્થા પ્રમાણે ભણાવે અને તે પ્રમાણે સાધ્વીઓના ગુરુકુલમાં પણ વ્યવસ્થા કરવામાં આવે.

૫ પરસ્પર એક બીજાના ગચ્છ-સંઘાટકના ક્ષેત્રો પર પડાપડી ન થાય તેમજ પરસ્પર એક બીજાના ગચ્છ સંઘાડાના શ્રાવકોને અને શ્રાવિકાઓને ભરમાવીને એક બીજાથી વિરુદ્ધ ન કરી શકાય તથા પરસ્પર એક બીજાના સંઘાડા-ગચ્છના નેતાઓની સત્તાનો લોપ ન થાય એ પ્રમાણે પરસ્પર વર્તાય.

૬ ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છ-સંઘાડાના સાધુઓ અને સાધ્વીઓ, ઉપદેશાદિ માટે નિયમિત વ્યવસ્થા પ્રમાણે વિહાર કરી શકે અને એક બીજાના ક્ષેત્રો પર પડાપડી ન કરતાં દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ પ્રમાણે જે જે સાધુઓ જે જે ક્ષેત્રોમાં ઉપદેશાદિ માટે

યોગ્ય હોય તેઓને પરસ્પર સાધુઓએ તે તે સ્થાને સંપ પ્રેમમાં વિક્ષેપ ન પડે તેવી રીતે ગોઠવવા.

૭ પરસ્પર નિન્દા, ઇર્ષ્યા, કલેશ વગેરે ન થાય એવા આનુભાવિક ઉપાયોની પરસ્પર સુવ્યવસ્થા કરીને તે પ્રમાણે વર્તવું

૮ પરસ્પર એક બીજાના ગચ્છ સંઘાડાના સાધુઓ કે જે પોતાના ગચ્છપતિઓથી વિરુદ્ધ પડી નીકળી ગયા હોય તેઓને પરસ્પર ગચ્છકલેશ વગેરે થાય તેવી રીતે આશ્રય ન આપવો પણ એક બીજાની અનુમતિ આદિ નિયમો ઘડીને એક બીજાના સાધુઓને સંઘરવા.

૯ પરસ્પર સંઘાટક-ગચ્છ વગેરે લઘુવર્તુલો એકબીજાની સાથે શૃંખલાના અંકોડાઓની પેઠે પરપસ્પર સંબદ્ધ થઇને મહાસંઘવર્તુલની એકતામા લીન થઈ જાય એવી સુયોજના-પૂર્વક સુવ્યવસ્થિત નિયમો ઘડીને તે પ્રમાણે પરસ્પર પ્રવૃત્તિ કરવી.

૧૦ પરસ્પર ગચ્છીય સાધુઓ, ઉપાધ્યાઓ અને આચાર્યો એકબીજાને અમુક તીર્થસ્થલમાં વા કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં અમુક સમયે મળી શકે અને પરસ્પર ઐક્ય ભાવ ખીલે એવા ઉપાયો લેવામાં આવે-તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે.

૧૧ વર્તમાન જમાનાને અનુસરી વિશ્વવર્તિ મનુષ્યોને ધમનો લાભ મળે એવા સાધુઓ અને સાધ્વીઓ તરફથી આચાર્યાદિની આજ્ઞા પુરસ્સર ઉપાયો લેવામાં આવે. ઉપદેશદ્વાર ગ્રંથદ્વારા-લેખોદ્વારા-ઉપકારદ્વારા-ગુરુકુલાદિ સુવ્યવસ્થાદ્વારા અને ગામોગામ દેશોદેશ વિહારવ્યવસ્થાદ્વારા સર્વ મનુષ્યોને લાભ થાય એવા પ્રયત્નો સેવવા-સેવરાવવા અને જેઓ સેવતા હોય તેઓને સહાય અને માન આપી સાર્વજનિક કલ્યાણ કરી સાર્વજનિક પ્રિયતા મેળવવી.

૧૨ પરસ્પર ગચ્છોની એક બીજાથી વિરૂદ્ધ જે જે માન્યતાઓ હોય તે તે માન્યતાઓની ઉદીરણા કરી પરસ્પર ગચ્છ ક્લેશ નિન્દા વગેરે થાય અને તેથી પરસ્પર ફાટફુટ થાય એવી પ્રવૃત્તિ કરવી નહિ કરાવવી નહિ અને અનુમોદવી નહિ. એવા પરસ્પર ગચ્છનેતાઓએ નિયમો ઘડવા.

૧૩ જૈનાગમથી અવિરુદ્ધ એવા શ્રીમહાવીર પ્રભુના ઉચ્ચ સદાચારોનાં ઉપદેશવચનોને વિશ્વમાં સર્વત્ર પ્રસરાવવા પ્રયત્ન કરવો. જેમ જેમ સંકુચિત વિચારદૃષ્ટિ અને રૂઢ સંકુચિત આચાર પ્રવૃત્તિઓમાં શનૈઃ શનૈ: વિશાલતાને ધારણ કરી સર્વત્ર વિશ્વવર્તિ ધર્મોની સ્પર્ધામાં સર્વત્ર ધર્મની વ્યાપકતા થાય એવી સાધ્યબિન્દુ દૃષ્ટિએ પ્રયત્ન કરવો કે જેથી સાધ્યબિન્દુ પ્રતિ ગમન કરી શકાય અને ભવિષ્યમાં ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છના લઘુવર્તુલો પરસ્પરની ભિન્નતાનો ત્યાગ કરીને મહા વર્તુલ રૂપે બને અથવા મહાવર્તુલથી અભિન્ન એવાં અંગો તરીકે ચિરંજીવી થઇ શકે.

૧૪ પરસ્પર ગચ્છ મતમાન્યતાની ઉદીરણા કરી કરાવીને જેઓ પરસ્પર ગચ્છીય મનુષ્યોમા ક્લેશભેદનાં બીજો વાવતા હોય. તેઓની તેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ અટકે અને તેઓ પરસ્પર મતભેદ યુદ્ધથી આત્મવીર્યનો દુરુપયોગ ન કરે એવી દશાની પ્રાપ્તિ માટે પરસ્પર ગચ્છનાસૂરિઓ વગેરેએ ઉપદેશદ્વારા—સત્તાદ્વારા અને ખાનગી યુક્તિઓદ્વારા પ્રયત્ન કરવો સાધુઓને—સાધ્વીઓને, શ્રાવકોને અને શ્રાવિકાઓને એવી બાબતમાં ક્લેશ ન થાય તેવી પ્રેરણા કરવી.

૧૫ સાધુઓની અને સાધ્વીઓની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ અને સર્વ પ્રકારની શુભ પ્રગતિ થવામા જે જે વિઘ્નો સમુપસ્થિત થતાં હોય, તેઓને શ્રમણસંઘ સમક્ષ પ્રઘોષિત[1] કરવાં અને

૧ જાહેર

શ્રમણ સંઘદ્વારા તે તે વિઘ્નો-અડચણો ટળે એવા ઉપાયો લેવા અને દેશકાલાનુસાર મધ્યમવૃત્તિએ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગ એ બેનો અનુભવથી નિશ્ચય કરી સાધુઓની અને સાધ્વીઓની સંખ્યાવૃદ્ધિ પ્રતિ લક્ષ્ય દેવું.

૧૬ દેશકાલાનુસારે જૈન કોમમાં અને જૈનેતર કોમમાં પરસ્પર ગચ્છ વિભેદક-માન્યતાવિભેદક ઉપદેશ ન દેવો અને સર્વ સંઘમાં સર્વની એકતા જે જે વિચારોએ અને જે જે આચારોએ થાય તેઓને ધ્યાનમાં રાખી પ્રત્યેક મનુષ્યની યોગ્યતાનુસાર ઉપદેશ દેવો, પરસ્પર ગચ્છોની એકતા વધે એવો ઉપદેશ દેવો, દેશકાલાનુસાર સાધુમહાસંઘે જે જે ઉપદેશ દેવાની વ્યવસ્થા નિયમિત કરી હોય તેના અનુસારે ઉપદેશ દેવો. જે જે ધાર્મિક અંગોને માટે ખાસ ઉપદેશ દેવાનો ઠરાવ કર્યો હોય તે તે અંગોની વ્યવસ્થા પ્રમાણે ઉપદેશક સાધુઓએ ઉપદેશ દેવો. સાધુઓની સાધ્વીઓની શ્રાવકોની અને શ્રાવિકાઓની વૃદ્ધિ થાય એવા જે જે ઉપાયો નિયુક્ત કર્યા હોય તે તે ઉપાયો દ્વારા ઉપદેશ દેવો. અન્યધર્મોના ઉપદેશકો સ્વ સ્વ ધર્મની વૃદ્ધિ કરવા જે જે રીતિએ ઉપદેશ દેતા હોય, તે રીતિનો અનુભવ કરી જે જે રીતિઓ ગ્રહણ કરવા જેવી હોય અને જે અવિરોધી હોય, તે તે રીતિએ દેશકાલાનુસારે જૈનધર્મના તત્ત્વોનો પ્રચાર કરવા ઉપદેશ દેવો. જૈનકોમમા આચાર-વિચાર મતભેદ પડે અને તેથી વર્તમાનમા જે જે ધર્મ પ્રગતિ-સંઘ પ્રગતિના માર્ગો હોય અને તેમાં સંચરતા નવીન કંટકો ઉભ થાય એવો ઉપદેશ ન દેવો વા એવી પ્રવૃત્તિ ન કરવી. ધર્મના સર્વાંગોની અસ્તિત્વસંરક્ષા થઇ રહે એવો ઉપદેશ દેવો તેમજ ધર્મનું પ્રત્યેક અંગ અન્ય અંગથી જૂદું ન પડે એવો ઉપદેશ

દેવો. સાધુઓનું અને સાધ્વીઓનું અસ્તિત્વ ન રહે, એવો ઉત્કૃષ્ટ ઉત્સર્ગમાર્ગના આચારોનો ઉપદેશ ન દેવો અને તેમજ એકાંત અપવાદ માર્ગના આચારોનો ઉપદેશ ન દેવો તથા ગચ્છોના આચાર્યોની આજ્ઞાઓને અનુસરી પ્રત્યેક ગચ્છના સાધુએ સ્વપ્રગતિ પ્રતિ લક્ષ્ય રાખી ઉપદેશ દેવો. ખંડનશૈલીના કરતાં મંડન શૈલીએ સર્વત્ર ગુણાનુરાગ વધે અને પરસ્પર મૈત્રીભાવના ક્રિયામાં દેખાય એવી રીતે સ્વયં પ્રવર્તી ઉપદેશ દેવો. સર્વત્ર વિશ્વવર્તિ મનુષ્યને ધર્મના ભેદ વિના રુચિકર થાય અને શ્રદ્ધાગમ્ય થાય એવી રીતે જૈનધર્મના સદ્‌વિચારો અને સદાચારોનો ઉપદેશ દેવો અને તેવા ગ્રન્થો તથા લેખો લખવા લખાવવા અને પ્રસારવા.

૧૭ પરસ્પર ભિન્ન ગચ્છ સંઘાડાના સાધુઓને અને સાધ્વીઓને પઠન-પાઠન, રોગોપચારમાં અને ચારિત્ર્યમાર્ગમાંથી પડતાં સાહાય્ય આપવી. કોઇપણ સાધુની માંદગી વખતે પરિપૂર્ણ આત્મભોગ આપીને તેના શ્રેયમા ભાગ લેવો, કોઇપણ સાધુને પડતા સહાય આપીને તેને સુધારવા બને તેટલા ઉપાયો લેવા. ગૃહસ્થ શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ જેટલી કેળવણી ભાષાદિની પામે છે તેનો સાધુની વ્યવહાર દશામા કેળવણી સંબંધી અનુભવ મળે એવી વ્યવસ્થાઓ કરવી અને કરાવવી.

૧૮ સર્વ ધર્મના ઇતિહાસોનું સાધુપાઠશાલામા અને સાધ્વીપાઠશાલામાં જ્ઞાન આપવુ. સાધુઓની પાઠશાલામાં સાધુને અને સાધ્વીઓની પાઠશાલામા, પ્રવર્તિની-સાધ્વીની ભણાવવા માટે નિમણુક કરવી.

૧૯ કેળવાયેલા ગૃહસ્થ મનુષ્યોને કેવી પદ્ધતિથી ઉપદેશ દેવો તેનું જમાનાને અનુસરી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું. કે૦

કરવો નહિ. સર્વ સાધુઓની અને સાધ્વીઓની શ્રદ્ધા–ભક્તિ વધે એવા સદુપાયો લેવા.

૨૫ ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છ મતોમાં સંઘશક્તિનું પૃથક્કરણ ન થાય, એવો સુધારો કરવો અને ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છોની શક્તિઓ પરસ્પર એકબીજાની હાનિ ન કરતા એક મહાસંઘશક્તિરૂપે ભેગી થાય એવા પ્રતિદિન ઉપાયો લેવા.

૨૬ સાધુઓ અને સાધ્વીઓની જ્ઞાનાદિક શક્તિપ્રતિબંધક એવા દેશકાલ વિરુદ્ધ કાયદા–નિયમો તેઓના પર મૂકવા નહિ. સાધુપર સાધ્વીપર અને સંઘપર શક્તિ–હદ બહારના ઘણા કાયદાઓ મૂકવાથી તેઓની સ્વતંત્ર શક્તિઓનો વિકાસ થતો નથી. દેશકાલાનુસારે સાધુઓને, સાધ્વીઓને, શ્રાવકોને અને શ્રાવિકાઓને એકાન્તે અન્ધ શ્રદ્ધાવડે લકીરકી ફકીર જેવાં બનાવીને દેશકાલાનુસાર તેઓની પ્રગતિમાં પ્રતિબંધકારક આચારોમાં ન ગોંધી રાખવા, (આગમાવિરોધીપણે) સર્વ જૈનો સત્ય વિચારો પ્રતિ પ્રગતિ કરે અને આત્માની શક્તિઓની પ્રગતિ કરે એવા સદ્વિચારોનો અને સદાચારોનો ફેલાવો કરવો. એકાન્તે રૂઢીના ગુલામ બનાવીને સાધુઓની અને સાધ્વીઓની વર્તમાન પ્રગતિ ન રોકવી અને તેઓની વર્તમાન પ્રગતિ ન રોકાય એવો ઉપદેશ આપવાને આચાર્યો વગેરેએ લક્ષ્ય દેવું.

૨૭ સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ વર્તમાન સ્થિતિનુ જ્ઞાન કરવું અને વર્તમાન તથા ભવિષ્યમાં પોતાની ઉન્નતિ થાય એવા વિચારોને ક્રિયામાં મૂકવાને શ્રમણસંઘની શક્તિને ખીલવવી. જેઓ વર્તમાનમાં પ્રગતિકારક વિચારોને અવલંબતા નથી અને ગાડરીઆ પ્રવાહની પેઠે પ્રવૃત્તિ કરે છે, તેઓ જીવતા છતાં મૃતકસમાન છે. વર્તમાનમા સર્વ પ્રકારના જીવન–ઉપાયોએ

સંપ. વિશાલદષ્ટિ અને પરસ્પર સહાય મળે એવા વિચારો ફેલાવવા પ્રયત્ન કરવો.

૪ સ્વગચ્છ આચાર્યાદિઓની તથા મહાસંઘના ગ્રહસ્થ નેતાઓની સાથે ઐક્યભાવ ધારણ કરીને શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ જૈનધર્મની સેવામાં અપ્રમત્તપણે આત્મભોગ આપવા તત્પર થવુ.

૫ સ્વગચ્છના આચાર્યના પ્રમુખપણા નીચે સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓનો અને ગચ્છ સંઘ ભેગો મળે અને પરસ્પર પ્રગતિના વિચારો કરે તેવી વ્યવસ્થા શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ કરવા યોગ્ય છે, અને તે તેઓએ ઉપાડી લેવી અને આચાર્ય સાધુઓને વિજ્ઞપ્તિ કરી વાર્ષિક ગચ્છ-પરિષદ્ મેળવવી.

૬ સર્વ ગચ્છમતાદિવાળાં જૈનોનાં બાલકો ભણે એવી જૈન કોલેજો ઉઘાડવી જોઇએ અને સર્વ જૈનોનું ઐક્ય થાય તથા તેઓની પ્રગતિ થાય, એવું તેમાં ધાર્મિક શિક્ષણ આપવું જોઇએ કે જેથી મહાસંઘના પ્રત્યેક અંગની ભવિષ્યમા પુષ્ટિ તથા પ્રગતિ બની રહે.

૭ સર્વ ગચ્છમતાદિભેદવિશિષ્ટ શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ વર્ષે વર્ષે અમુક તીર્થસ્થળે એક મહાસંઘ મેળવવો જોઇએ. સર્વ ગચ્છના આચાર્યો-ઉપાધ્યાયો-સાધુઓ અને સાધ્વીઓને તેમા બેસવાની યથાયોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી અને સર્વ સાધુઓને અને સાધ્વીઓને એકઠા થવા વિજ્ઞપ્તિ કરવી. પશ્ચાત્ જેઓ ભેગા થાય તેઓમાં ઐક્ય વધે એવા તાત્કાલિક જે જે ઉપાયો લેવા ઘટે તે લેવા અને ચતુર્વિધ મહાસંઘ વર્ષે વર્ષે અગર બબે વર્ષે મળી પ્રગતિ કરે એવા ઉપાયો લેવા.

૮ શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ સાંસારિક કેળવણીની અભિવૃદ્ધિ થાય, એવી સ્કોલરશીપોદ્વારા વ્યવસ્થાઓ કરવી અને જૈન વ્યાપારની વૃદ્ધિ થાય, એવા ઉદ્દેશથી વ્યાપારિક કોન્ફરન્સો ભરવી.

૯ પરસ્પર શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ એક બીજાને સહાય કરવી અને એક મોટુ લાખો-કરોડો રૂપૈયાનુ ફંડ સ્થાપન કરવું. લાખો કરોડો રૂપૈયાના ફંડમાંથી પારસીઓની પેઠે જેને જેટલી ધનસહાયતાનો ખપ હોય, તેટલી તેને અમુક નિયમિત નિયમોપૂર્વક આપવી.

૧૦ જૈનોના ઝઘડા જૈનો કેટલાક શાન્ત કરે એવી મહાસંઘના અગ્રગણ્યો દ્વારા વ્યવસ્થા કરવી.

૧૧ જમાનાને અનુસરી જૈનોની વ્યાવહારિક પ્રગતિ થાય તથા ધાર્મિક પ્રગતિ થાય એવા માર્ગે જૈનોની લક્ષ્મી ખર્ચાય એવી વ્યવસ્થા કરવી અને લક્ષ્મીનો જે જે માર્ગે વર્તમાન સમયે વ્યય ન કરવા જેવો હોય તે તે માર્ગે વ્યય થતો અટકાવવો.

૧૨ દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય, સાધારણ દ્રવ્ય વગેરે જે જે ખાતાંઓ ભારતવર્ષમા ગામોગામ, શહેરોશહેર અને તીર્થસ્થળોમા ચાલતાં હોય તેઓને પરસ્પર અમુક વ્યવસ્થિત નિયમોથી જોડી દઇને તેઓને એક મહા સત્તા તળે રાખવાં અને તે ખાતાઓની વ્યવસ્થા ચલાવીને સર્વ ખાતાઓ સુધારવાં.

૧૩ આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને, પન્યાસોને, સાધુઓને અને સાધ્વીઓને ગામોગામ, શહેરોશહેર, દેશોદેશ વિહારની સગવડત કરી આપવી અને તેઓની સેવા ભક્તિમાં સર્વત્ર સર્વ શ્રાવકો ઉપયોગી રહે એવો બંદોબસ્ત કરવો.

૧૪ હાનિકારક રીવાજોનો અટકાવ કરવો, કુરીવાજોનો

ત્યાગ કરવો અને જૈન કોમમાં સર્વત્ર જૈનોની પ્રગતિ થાય એવા ઠરાવો કરાવવા અને તે પ્રમાણે વર્તાવવા પ્રયત્ન કરવો.

૧૫ જૈન સાધુઓની, સાધ્વીઓની હેલના નિન્દા કરનારાઓને અટકાવવા પ્રયત્ન કરવો, ગરીબ જૈનોને વ્યાપારાદિકવડે ખાનગીમાં સહાય કરવી અને જૈન ગણાતો મનુષ્ય કોઇપણ સ્થાને ભીખ માગતો ન ફરે એવાં જૈનાશ્રમો સ્થાપવાં.

૧૬ વર્ષે વા બે વર્ષે મહાસંઘ ભરવામા આવે તેમાં ભેદ-તડ-વગેરે પડ્યા હોય તેને શમાવવા એક જૈનોની અગ્રગણ્ય કમિટી નીમી અમુક વખત સુધી પ્રયત્ન કરે એવો પ્રબંધ કરવો, જૈનોની સંખ્યા શાથી ઘટે છે તેના ઉપાયો શોધી જૈનો વધે એવા ઠરાવો પસાર કરવા અને તે પ્રમાણે વર્તવું.

પ્રકરણ ૬

સાધુઓના અને સાધ્વીઓના પ્રગતિ નિયમો—

૧ સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ આચાર્યાદિની આજ્ઞા પ્રમાણે ગામોગામ વિહાર કરવો અને ચારિત્ર પાલનપૂર્વક ઉપદેશ દેવાની પ્રવૃત્તિ કરવી.

૨ આચાર્યની આજ્ઞા સિવાય વિહાર કરવો નહિ અને આચાર્યની આજ્ઞા મંગાવીને વા આચાર્ય આજ્ઞા આપે, ત્યાં ચોમાસું કરવું.

૩ પરકીય ગચ્છ મતભેદક ચર્ચા-ઉદીરણા કરવી નહિ. અન્ય ગચ્છીય સાધુઓની અને સાધ્વીઓની નિન્દા-ઇર્ષ્યા કરવી નહિ અને તેઓના ગુણોનો અનુરાગ ધારણ કરવો. અન્ય ગચ્છીય સાધુઓના ભરમાવ્યાથી સ્વગચ્છીય સૂરિ વગેરેની આજ્ઞા બહાર

વિરુદ્ધ બોલવાથી સાધુવર્ગની પડતી થાય છે. માટે સેવા કરનારા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો, શ્રાવિકાઓએ જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના કારણે અનેકધા પ્રવૃત્તિ કરવામાં ગંભીરતા ગુણને ધારણ કરવો જોઇએ. ગંભીરતા સિવાય સેવા પ્રવૃત્તિમાં એક ક્ષણમાત્ર પણ ચાલે તેમ નથી. ગંભીરતા ગુણ વિના જૈન ધર્મ અને જૈન મહાસંઘની ઉન્નતિમાં પ્રવૃત્તિ કરતા એક શ્વાસોચ્છ્વાસ પણ લઇ શકાય તેમ નથી. એ ગુણવિના તુચ્છ મનનો મનુષ્ય મહાસંઘરૂપ સમષ્ટિમાં કોઈ વખત મહોત્પાત પ્રકટાવે છે. ગંભીરતા એ મનુષ્યનો ઉચ્ચ ગુણ છે. એ ગુણમાં જેમ વિશેષ સ્થિરતા થાય તેમ સ્વપરોન્નતિ કરવામાં મનુષ્ય વિશેષતઃ શક્તિમાન થાય છે. ગંભીર મનુષ્ય સાગરની ઉપમાને ધારણ કરવા શક્તિમાન થાય છે. મહાસંઘની પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં ગંભીરતા આવે છે ત્યારે તે પ્રગતિમાં ભાગ લેવા સમર્થ બને છે અને તેવી વ્યક્તિ સર્વ મહાસંઘની સાથે હળીમળી રહેવા સમર્થ બને છે. ગંભીર મનુષ્ય પોતાના ઉચ્ચ ચારિત્ર્યની પ્રસિદ્ધિ કરે છે અને તે અનેક મનુષ્યોનો વિશ્વાસપાત્ર થાય છે. જૈન મહાસંઘના અંગભૂત સાધુવર્ગ, સાધ્વીવર્ગ, શ્રાવકવર્ગ અને શ્રાવિકાવર્ગમા ગંભીરતા ગુણ ખીલી નીકળે તો તેથી પરસ્પર એકબીજાના દોષોને કહી શકતાં નથી; એટલુંજ નહિ પરંતુ તે દોષોને આચ્છાદીને પ્રત્યેક અંગની સેવામાં ગંભીરતાથી પ્રવૃત્તિ કરે છે. નિંદા, દોષદૃષ્ટિ, પરના અવર્ણવાદ વગેરે દોષો ખરેખર ગંભીરતા વિના ઉદ્ભવે છે અતએવ વ્યક્તિ-વ્યષ્ટિના ગુણો ખીલવવા અને મહાસંઘની સેવા કરવા ગંભીરતા ગુણને નિષ્કામવૃત્તિથી અનેક વિપત્તિઓમાં ધારણ કરવો એજ ખરેખરૂં મહાસંઘસેવાનું

પ્રથમ પગથીયુ છે. ગંભીરતા ગુણુ વિના ઉચ્ચ સત્તાની પદ્વીઓ પર ચઢેલા ભયંકર રાક્ષસ જેવા પાપો કરવા શક્તિમાન્ થાય છે. ગંભીરતા ગુણુ વિના વિદ્યા, લક્ષ્મી, સત્તા, બળ જેમ જેમ વિશેષ પ્રમાણુમા વધે છે, તેમ તેમ સ્વની અને વિશ્વની વિશેષતઃ હાનિ કરવા સમર્થ બને છે. આચાર્યોએ, ઉપાધ્યાયોએ, પ્રવર્તકોએ, પંન્યાસોએ, સાધુઓએ, સાધ્વીઓએ, શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ ગંભીરતા ગુણુ ખીલવવા માટે ખાસ કાળજી રાખી સતત યત્ન ખંતપૂર્વક કરવો જોઇએ. સાધુ, સાધ્વી સંબધી જાહેર પત્રોમાં ગંભીરતા વિના જૈનશાસનની હેલના–નિંદા થાય તેવા લખાણો પ્રકટ થાય છે; તેમજ પરસ્પર એકબીજા સાધુઓની, સાધ્વીઓની, શ્રાવકોની, શ્રાવિકાઓની નિંદા–હેલના થાય છે અને તેથી જૈનશાસનનો અધ:પાત થાય છે; અતએવ ગંભીરતા ગુણુને મન, વાણી, કાયાથી ખીલવવા પ્રત્યેક સંઘવ્યક્તિએ લક્ષ્ય દેવું જોઇએ. ગંભીરતા સાથે **અભેદભાવ** ગુણુ ખીલવવા પ્રત્યેક મહાસંઘ વ્યક્તિએ લક્ષ્ય દેવુ જોઇએ. સર્વ મહાસંઘ સાથે પોતાનો અભેદ અવબોધી તેને આચારમાં મૂકી જે સેવકો દેશ, કોમ, ધર્મની સેવા કરે છે, તેઓ આત્મસમર્પણુ કરવાને અથવા સર્વ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી સેવા કરવાને શક્તિમાન્ થાય છે. વિશ્વવર્તિ સર્વ જનસમાજની સાથે વા સર્વ પ્રકારના વિશ્વવર્તિ જીવોની સાથે પોતાના આત્માનો અભેદભાવ ધાર્યા વિના વિશુદ્ધ પ્રેમ, સ્વાર્થત્યાગ અને ઉદારભાવ પ્રકટી શકતો નથી. આત્મદષ્ટિનું વર્તુલ જેમ જેમ અનંતતામાં સમાવા પ્રગતિ કરે છે, તેમ તેમ સંકુચિત વર્તુલોમાં વહેંચાયલો પ્રેમ–ઉપકાર–ઉદારભાવ–ત્યાગ અને સેવા એ મહાવર્તુલનુ રૂપ ધારણુ કરી છેવટે અનંતવર્તુલની અભેદ ભાવનાને ધારણુ કરી શકે છે. અભેદ

ભાવનાનું દૃષ્ટિ વર્તુળ જેમ જેમ વધતું જાય છે, તેમ સ્વાર્થ-બુદ્ધિનો તે તે અંશે નાશ થાય છે, અને તે તે અંશે પરમાર્થ બુદ્ધિની અભેદ ભાવનામાં પણ વૃદ્ધિ થાય છે. અભેદ ભાવમા અને ઉદાર ભાવમાં અમુક દૃષ્ટિએ અમુકાર્થે સમાનત્વ અને અમુક દૃષ્ટિએ અને અમુકાર્યની અપેક્ષાએ અસમાનત્વ પણ છે. અભેદ ભાવથી ઔદાર્ય ભાવ ખીલવાની સાથે સેવાનું મર્યાદિતપણું વિલય પામતું જાય છે, અને સેવાનુ અમર્યાદિત્વ ખરેખર અનંતતા સન્મુખ પ્રવર્તતું જાય છે. अयंनिज्ञः परोवेत्ति गणना लघुचेनसां उदारचरितानांतु वसुधैव कुटुम्बकम् એ શ્લોકમાં પ્રકથિત ભાવાર્થવત્ આચરણ કરવાને અભેદ ભાવનાવાળો સમર્થ થાય છે. પ્રત્યેક જૈને ચતુર્વિધ સંઘની સાથે મ્હારો અભેદ છે, ચતુર્વિધ સંઘ તેજ હું છુ. તેના જે શુભ વિચારો તે મ્હારાજ વિચારો છે; તેની ઉન્નતિ તે મ્હારીજ ઉન્નતિ છે, તેની સેવ તે મ્હારી પોતાનીજ સેવા છે, તેનો જે આત્મા તે મ્હારોજ આત્મા છે, તેની શોભા તે મ્હારી શોભા, તેની હાનિ તે મ્હારીજ હાનિ, તેની જાહોજહાલી તે મ્હારીજ જાહોજલાલી, તેનું જે શુભ તે મ્હારૂંજ શુભ અને ચતુર્વિધ મહાસંઘમા મ્હારો પ્રાણ-આત્મા, મન, વાણી અને કાયાનો અભેદ છે-એમ અભેદભાવ દૃષ્ટિને ક્ષણે ક્ષણે હૃદયમા ધારણ કરીને તે પ્રમાણે આચારમાં મૂકી પ્રવર્તવુ જોઇએ. શ્રી ચતુર્વિધ મહાસંઘમા ભૂતકાળમા જે ઉન્નતિ હતી તેજ મ્હારી ઉન્નતિ હતી, વર્તમાનમાં જે ઉન્નતિ થાય છે તે મારી ઉન્નતિ થાય છે અને તેની ભાવિ ઉન્નતિ તે પણ મ્હારી ભાવિ ઉન્નતિ છે. ચતુર્વિધમહાસંઘના હરેક શુભ મંગળની સાથે મ્હારા આત્માનું મંગળ છે. હું તેજ ચતુર્વિધ મહાસંઘ છું મ્હારી સર્વ શક્તિઓ શ્રી ચતુર્વિધ-

સંઘની સેવા અર્થેજ છે-એમ અભેદ ભાવના ધારણ કરીને અને આવી અભેદ દૃષ્ટિએ દેશસેવા, વિશ્વસેવા, વિશ્વવર્તિ સર્વ જીવ સેવા, ગુરુ-દેવ સેવા, ધર્મ સેવા રાજ્ય સેવા, અને ચતુર્વિધસંઘની સેવામા સર્વ સ્વાર્પણ કરીને પ્રવૃત્ત થવુ જોઇએ. આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા વિના આવી અભેદ ભાવનાનો અંકુર પ્રગટી શકે નહિ માટે સર્વે મનુષ્યોએ સર્વ પ્રકારની સેવા નિમિત્તે અધ્યાત્મજ્ઞાન મેળવવુ જોઇએ. સદ્‌ગુરુસેવા પૂર્વક સદ્‌ગુરુગમથી જે પુરૂષો અધ્યાત્મજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે, તેઓ અભેદ ભાવને અમુક દૃષ્ટિએ અમુકાશે ધારણ કરીને દેશસેવા, સર્વ જનપદ સેવા, સમસ્ત બ્રહ્માડવર્તિ જનસેવા, અને ચતુર્વિધસંઘની સેવા કરી શકે છે. સંકુચિત અને ભેદભાવના દૃષ્ટિવાળા જીવોના સદ્‌વિચારો અને ધર્માચારોપણ મર્યાદિત હોય છે અને તેથી તેઓ સામાન્ય લઘુવર્તુળમા પડયા રહે છે. સંકુચિતપણું અને ભેદભાવનાનો નાશ કર્યા વિના અને અભેદ ભાવના પૂર્વક ઉદારભાવ, હૃદયમા ધારણ કર્યા વિના મહાસંઘની ઉન્નતિના ઉદાર ઉપભોગમા ભાગ લઇ શકાતો નથી. અને તેથી આત્માનું મહત્વ વિકસી શકતું નથી. માટે પ્રત્યેક જૈને અભેદ ભાવનાને ખીલવવા પૂર્વક ચતુર્વિધ મહાસંઘની સેવામાં સર્વસ્વાર્પણ કરવા તૈયાર થવુ જોઇએ.

શ્રી ચતુર્વિધસંઘની **મહાસેવામાં** તત્પર થએલ દરેક જૈને મનમા એમ અનુભવ કરવો કે શ્રી ચતુર્વિધસંઘ પૈકી કોઇની નિંદા કરવી વા બુરૂ ઇચ્છવુ એ મ્હારીજ નિન્દા અને મ્હારૂંજ બૂરૂં ઇચ્છવા બરાબર છે, એમ જ્યારે સર્વ મહાસંઘની સાથે સ્વકીય અભેદ ભાવે વર્ત્તવામા આવશે, ત્યારે સંઘોન્નતિ અવગત થયા વિના નહિ રહે. શ્રી ચતુર્વિધ મહાસંઘની સાથે

ઘડે તેને અમલમાં મૂકવા માટે શહેરેશહેર, દેશોદેશ અને ગામો-
ગામના ગૃહસ્થ જૈનોએ ખાસ લક્ષમાં લેવું જોઇએ. સાધુઓ
અને સાધ્વીઓ જો આચાર્યાદિની આજ્ઞામાં ન રહેશે
તો પરિણામ અંતે એ આવશે કે સ્વેચ્છાચાર-
અનાચારનું પ્રાબલ્ય વૃદ્ધિ પામશે અને જૈનકોમમાં
સાધુઓના અને સાધ્વીઓના પદનું જે મહત્વ પૂર્વે
હતું, સંપ્રતિ વિદ્યમાન છે તે ભવિષ્યમાં રહેશે કે નહિ
તેવી સ્થિતિ જણાશે અને પોતાના શિષ્ય-સંતાનોની
ગોરજીઓના કરતાં બૂરી હાલત થશે અને પેશ્વાઇ
રાજ્યની પડતીની પેઠે સ્વકીય શિષ્ય-સંતાનોની
અધોદશા થશે. એક ગામમાં એક સાધુ ગયો અને તે ગચ્છા-
ધિપતિની આજ્ઞામાં ન હોય, ગામના શ્રાવકો, ગચ્છાધિપતિની
આજ્ઞા વિના તેને રાખે તે એકલા સાધુમાં કાંઇ દોષ આવ્યો
તો તેને શિક્ષા આપનાર કોણ ? પશ્ચાત્ તે ગામનો શ્રાવકસમૂહ
યદિ સાધુવર્ગપર અવિશ્વાસની દૃષ્ટિથી દેખે તો તેમા કોનો સૂક્ષ્મ
દૃષ્ટિએ અવલોકતાં અપરાધ છે ? તે વાચકે વિચારવું. એક સાધુ
ને તેના ઉપરીની આજ્ઞાવિના કોઇ ગામના શ્રાવકો રાખે તે
અન્યસાધુઓને તેથી અરુચિ ઉદ્ભવે અને અંતે ધર્મરાજ્ય
શાસનમા અરાજકતાનુ સ્વાચ્છંદ્ય પ્રવર્તવાથી સંઘનો મુખ્ય વર્ગ
અવ્યવસ્થિત સ્થિતિમા આવે એક ગામમા વા નગરમા એ
સાધુ જતા ત્યાના શ્રાવકોને ભિન્ન અયોગ્ય ઉપદેશ આપી સુધારણ
કરવા મથે, અન્ય સાધુઓ પુન તે ગામમા જતાં ઉપદેશ દ્વા
ત્યાના શ્રાવકોને પૂર્વના સાધુઓએ આપેલા ઉપદેશની [illegible]
[illegible] ભિન્ન ઉપદેશ આપે. ત્રીજો સાધુ ત્યા આવી ઉપર કથા પ્રમાણે
બે સાધુઓના ઉપદેશથી ભિન્ન પ્રકારનો ઉપદેશ આપે અને સ્વાત્વ-

મતની સિદ્ધિ તથા તેનો પ્રચાર કરવા શ્રાવકોને દૃષ્ટિરાગમાં આકર્ષે, તેનું પરિણામ એ આવે કે ગામના શ્રાવકો ભિન્ન ભિન્ન મતમાં વહેંચાઈ જાય. શ્રાવક સંઘમાં ધર્મનું એક કાર્ય કરવામાં મતભેદથી કુસંપ થાય. સાધુઓ પણ તેવા ઉપદેશથી કાંઇ કાર્ય કરી શકે નહિ અને શ્રાવકો કયા સાધુનું કથન સત્ય છે? તે પરિપૂર્ણ ન સમજવાથી તેઓ ઇદં તૃતીયમ્ મત બાંધે, તે ગામના શ્રાવકો ફક્ત સાધુઓનો તમાસો દેખે અને અંતરની ગુરૂબુદ્ધિની પૂર્ણ શ્રદ્ધા વિનાના થઇ ગુરુની આજ્ઞા વિનાના બને અને તેથી જૈન સંઘનું બળ વધી શકે નહિ, જેથી આચાર્યની આજ્ઞા માન્યા વિના મહાકાર્ય કરી શકે નહિ. જે જે સાધુઓ વિદ્યમાન હોય તેઓની સત્તાથી નિરંકુશ બનેલા ગૃહસ્થ જૈનોની મરજી અર્થાત રાગ ઉપર તે સાધુઓનું અસ્તિત્વ-જીવન ઉભું રહે. ભિન્ન ભિન્ન મત વિચારવાળા સાધુઓના ઉપદેશોથી ગામોગામ અને દેશોદેશના ગૃહસ્થ જૈનો કયું ખરૂં? તેના ગુંચવાડામાં પડી જાય તેથી સાધુઓ અને આચાર્યોની પડતીનાં બીજ રોપાય અને પુનઃ તેવી દશાના સ્થાને ઇદમ્ તૃતીયમ્ ઉભું થાય. તેથી ધર્મની પ્રગતિનો નાશ થાય, માટે પરસ્પરમા સુવ્યવસ્થા રાખવા માટે આચાર્યઆજ્ઞા-સત્તાને શિરોવંદ્ય માની તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ એક સરખી રાખી અનેકનયસાપેક્ષદૃષ્ટિમાન્યપ્રગતિશૈલીએ આચાર્યની આજ્ઞા મુજબ ઉપદેશક સાધુઓએ ઉપદેશકત્વવ્યવસ્થાથી ઉપદેશ દેવો જોઇએ. જૈન કોમે પૂર્વ કરતા અધુના શું મેળવ્યું? વા કેટલું ખોયું? તેનો વ્યાવહારિક વા ધાર્મિક ઇતિહાસજ્ઞાનવડે વિચાર કરવો જોઇએ. જૈનોની પૂર્વે ચાલીસ કરોડ લગભગ વસતી હતી. અનેક રાજાઓ અને અનેક દેશનાં રાજ્યો જૈનોના તાબામાં હતા. કરોડાધિપતિ અનેક જૈનો

હતા. અનેક જૈન વિદ્વાનો જૈન કોમમાં હતા. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચાર વર્ણ જૈનધર્મ પાળનારી હતી. જૈનોમાં સર્વ પ્રકારનું વ્યાવહારિક તથા ધાર્મિક સાહિત્ય વિદ્યમાન હતું. જૈનો સર્વ પ્રકારે સ્વકીય પ્રગતિ કરવાને શક્તિમાન હતા. પણ જૈનો વ્યાપારમા પશ્ચાત્ હઠ્યા. જૈનો જ્ઞાનમા પશ્ચાત્ રહ્યા. શારીરિક, માનસિક અને વાચિક એ ત્રણ પ્રકારની કેળવણીથી જૈનો પશ્ચાત્ પડ્યા છે. જૈન સાધુઓ પણ જ્ઞાન બળ આદિ બળોથી પશ્ચાત્ હઠવા લાગ્યા છે પૂર્વની દૃષ્ટિએ દેખતા જૈનોની જાહોજલાલી ઘણી નષ્ટ થઇ છે. હાલ જે કાંઇ છે તે ભવિષ્યમા રહી શકશે કે નહિ ? તેનો વિચાર કરતાં દરેક જૈન મુઝાઇને સંશયયુક્ત કંઇક વદે છે. જૈન સાધુઓ અને સાધ્વીઓ કદી પણ સ્વચ્છંદતાથી–કુસંપતાથી અને નિર્નાયકતાથી વર્તીને જૈન કોમની પ્રગતિ કરવાને અનેક જાતના અવ્યવસ્થિત ઉપાયો યોજશે તો તેથી તેઓ નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત કરી શકશે પણ સાધુઓ અને સાધ્વીઓ સ્વસ્વગચ્છ–સંઘાડાના મુખ્ય પ્રવર્તકોની આજ્ઞા સ્વીકારીને અને પરસ્પર ગચ્છોની તકરારોથી બળ વ્યય થાય છે તેનો પરિહાર કરીને સર્વ ગચ્છોના આચાર્યોની સાથે અમુક અમુક બાબતોની મુલેહની સરતો કરી તે પ્રમાણે વર્તીને ઉન્નતિ કરી શકશે. સર્વ વ્યવસ્થાક્રમનો નાશ કરી, સ્વચ્છંદાચાર આચરવાથી ચતુર્વિધ સંઘબળની અવ્યવસ્થા થાય છે અને તેથી તેનો નાશ થતા સંઘઘાતક પાપને જૈનો સ્વશીર્ષે વહોરી લેઇ દુર્ગતિમા પ્રવેશ કરે છે, માટે કદાપિ સ્વચ્છંદ વૃત્તિથી અવ્યવસ્થા, સંઘ બળ નાશ, આચાર્યાદિપરમેષ્ઠિહાનિ અને સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિકારક સુવ્યવસ્થાનો નાશ કરવામા પ્રવૃત્ત થવુ ન જોઇએ–એજ પ્રત્યેક જૈનની મુખ્ય સંઘસેવાની

આવશ્યક ફરજ અને મહાવીરની મુખ્ય આજ્ઞા પણ છે-એવું અવબોધી સમ્યક્રીતિએ પ્રવર્ત્તવું જોઇએ. શાસ્ત્રોમા જે ક્રિયાયોગ કથવામાં આવે છે તે ક્રિયાયોગનો સમ્યક્ ભાવાર્થ ખરેખર ઉપર્યુક્ત પ્રવૃત્તિને અંગીકાર કરવાથી સિદ્ધ થય છે. ઉપર્યુક્ત વિચારોની અને આચારોની ભાવનામાં જીવનમય જીવતી મૂર્તિરૂપ જૈન સંઘની પ્રત્યેક વ્યક્તિ થાય એવો ઉપદેશમંત્ર વિશ્વમાં પ્રસરાવવો જોઇએ. આચાર્યાદિ ત્રણ પરમેષ્ઠિઓ કે જે વર્તમાનકાળે જીવતાં છે અને જેઓને શાસનનું હિત સદા હૃદયમાં તાજું છે, તેઓની આચારવિચારાદિવડે સુવ્યવસ્થાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ જે જે અંશે થાય છે, તે તે અંશે જૈન કોમની ધાર્મિક પ્રગતિ થાય છે એમા કોઈ જાતની શંકા નથી. જૈનોના ધાર્મિક વિષયના પ્રગતિકારક આચાર્યાદિ ત્રણની જે જે અંશે પ્રગતિ થાય છે ને તે અંશે જૈનોના ધાર્મિકાચારોની અને વિચારોની સુવ્યવસ્થાપૂર્વક પ્રગતિ અવબોધવી શ્રીમદ્યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે, શ્રીઆચાર્યની આજ્ઞા સ્વીકારીને જૈન શાસનની પ્રગતિમા આવશ્યક સ્વસેવાફરજોને અદા કરવામા કાંઇ બાકી રાખ્યું નથી. આચાર્યાદિ વર્ગની સુવ્યવસ્થાપૂર્વક મુખ્ય યોજનાઓને લક્ષ્યમાં રાખીને પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તો તેના ગર્ભમાં સદા-પ્રગતિ તો વહ્યાજ કરે છે-એમ સમ્યક્ અવબોધવું જોઇએ. જૈન ધર્મ સાહિત્યના પ્રત્યેક અંગને ખીલવનાર આચાર્યાદિ ત્રણ પરમેષ્ઠિ વર્ગની સંખ્યામાં ગુણોમાં ને તેની સુવ્યવસ્થામાં વૃદ્ધિ-પ્રગતિ થાય એવી જે જે આજ્ઞાઓને આચાર્ય ફરમાવે તે તે પ્રમાણે નિર્દોષ ફરજો બજાવવાને જૈનોએ સદા તત્પર રહેવું જોઇએ, **બબે શતકના અંતરે પ્રાયઃ ક્રિયોદ્ધાર કેટલાક શતકમાં થયેલ છે** અને તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આચાર્યાદિ

વર્ગની સુવ્યવસ્થાપૂર્વક ચારિત્રાદિ માર્ગ દ્વારા જૈન શાસનની પ્રગતિ કરવી તેજ છે અને તે પ્રગતિરૂપ સાધ્યને લક્ષ્યમાં લઇ જૈન વર્ગે સદા પ્રત્યેક અંગમાં સુધારા વધારા કરવા જોઇએ. જે આચાર્ય જે જે સુધારા વધારાની યોજનાને જૈનકોમ ધર્મની પ્રગતિ અર્થે જણાવે છે તેને જો જૈનસંઘ વધાવી લેઇ તે પ્રમાણે આજ્ઞાને પ્રભુરૂપ માની વર્તે તો જૈન શાસનની અનેકમાર્ગે ઉન્નતિ કરી શકાય.નેપોલીયનઓનાપાર્ટે યુરોપ પર વિજય મેળવ્યો હતો તે પોતાની આજ્ઞાને પ્રભુરૂપ માની તે પ્રમાણે પ્રવર્તવામા આત્મભોગ આપનાર સ્વસૈન્યયોગે અવબોધવું. શિવાજીએ હિંદુ-ઓનું અસ્તિત્વ સંરક્ષ્યું તેનું કારણ પણ એ છે કે તેની સેના-તેની આજ્ઞાને પ્રભુરૂપ માની તે આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવર્તવામા સ્વજીંદગીનો હોમ આપતી હતી. તેમ સ્વકીય આચાર્યની આજ્ઞાના ઝુંડાને વળગી રહી જૈનો સ્વકીય ફરજો અદા કરે તો સ્વલ્પ કાળમા જાપાનની પેઠે સ્વકોમની વ્યવહારિક તથા ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમા આગળ વધી શકે. એક સરખી રીતે અમુક ગચ્છમા વા સંઘમાં અમુક આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે સુધારા વધારા થતા હોય અને તેને ગચ્છાચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવર્તવાનું પારતંત્ર્ય અંગીકાર કરી સનાથકતા, સુસંપતા, સુવ્યવસ્થાના બંધારણોવડે પ્રવર્તી અને શ્રાવકો તથા શ્રાવિકાઓને તેમના અધિકાર પ્રમાણે ધર્મમા પ્રવર્તાવવા પ્રગતિ-શૈલીના ઉપદેશને ગ્રહણ કરશે તો જૈનસંઘની ઉન્નતિમા આત્મ-ફરજરૂપ સ્વજીવન ભોગ સમર્પવા સૂરિયો શક્તિમાન થશે સંકુચિત વિચારો અને જમાનાને અનુસરી જૈન કોમના ઉપર કોઇ મહા આચાર્યની રાજવત્ આજ્ઞા ન પ્રવર્તવાથી, અને તેવા બંધારણોની યોજનાઓ વર્તમાનમા ન પ્રવર્તવથી જૈન મહાસંઘ અને જૈન ધર્મની પ્રગતિના સ્થાને

અવનતિ અવલોકાય છે. અતએવ જૈન કોમે જાગ્રત્ થઇને જૈન કોમની પ્રગતિ થાય એવા બંધારણોની યોજનાપૂર્વક આચાર્યાદિસંઘની સુવ્યવસ્થા કરવા એક ક્ષણ માત્ર પણ વિલંબ ન કરવો જોઇએ. આચાર્યાદિએ સુવ્યવસ્થાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાથી મહાસંઘની વિદ્યુત્વેગે પ્રગતિ થાય છે અતએવ મહાસંઘની સુવ્યવસ્થાના બંધારણોની યોજનાઓ નિશ્ચય કરવા મહાસંઘના પ્રત્યેક અંગે અહંમમત્વાદિના ત્યાગપૂર્વક સર્વાંગોની સાથે દેશકાળાનુસારે સંબંધ યોજી પ્રવર્તવું જોઇએ. જૈનમહાસંઘમાં રહેલા ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છ, મંડળ, વર્તુળો, પરસ્પર વિરુદ્ધ બળઘાતક બળ પ્રવૃત્તિનો સ્વીકાર કરીને સ્વગચ્છની ઉન્નતિની સાથે પરગચ્છના ખંડનમાં સ્વબળનો વ્યય કરવામાં પ્રવૃત્ત થશે તો સ્વગચ્છ મંડળ વર્તુળની ઉન્નતિ પણ નહિ કરી શકે અને અન્ય ગચ્છાદિકની ઉન્નતિનો નાશ કરતાં મહાસંઘનો નાશ કરવામાં પોતાના આત્માને રાક્ષસાવતારનું રૂપ આપી શકશે; એમ દીર્ઘદૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં પ્રત્યેક સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચાર વર્ગને અવબોધાશેજ. અને જો ઉપર્યુક્ત વાક્યો સત્ય છે એમ અવબોધાય તો પશ્ચાત્ સાધુઓ અને સાધ્વીઓ સ્વકીય ગચ્છાધિપતિની આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરે એમ સ્વસ્વ ગચ્છીય શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ અને મહાસંઘના અંગભૂત સર્વગચ્છો પરસ્પર એક બીજાની સાથે સલાહ સંપથી પ્રવર્તી શૃંખલાના અંકોડાની પેઠે મહાસંઘ અને જૈન ધર્મની પ્રગતિ કરવા પ્રયત્ન કરે એવી સુવ્યવસ્થામા ભાગ લેવો જોઇએ. ભિન્ન ભિન્ન વિચારમતભેદથી સ્વગચ્છ તથા અન્ય ગચ્છાદિના ક્ષયની સાથે મહાસંઘની પ્રગતિમાં અનેક વિઘ્નો ઉભા થાય એવી મહામોહનીય પાપપ્રવૃત્તિનો કદાપિ પ્રા

પણ કોઇ પણ જૈને સ્વીકાર ન કરવો જોઇએ. કોઈ પણ-આચાર્ય કોઈ પણ ઉપાધ્યાય, કોઇ પણ પ્રવર્તક, પંન્યાસ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા ઉપર્યુક્ત મહામોહનીય પાપપ્રવૃત્તિથી મહાસંઘવિભેદકના નાશક ગચ્છકલેશાદિ ચર્ચામાં ભાગ લે છે તે જૈન શાસનનો નાશ કરવા માટે પોતાના હાથે જૈન શાસનપર કુહાડો મારે છે એમ અવબોધવુ. **મહાસંઘ-રૂપ જૈન ધર્મ સાંમ્રાજ્યનો કોઇ પણ પ્રવૃત્તિથી કંઈ પણ વિઘાત થાય એવી પ્રવૃત્તિ વા એવા વિચારને સ્વપ્નામાં પણ આવવા ન દેવો જોઇએ.** મહાસઘના સુવ્યવસ્થિત બંધારણોને આચારમા મૂકવા પ્રત્યેક જૈને સ્વ ફરજને અપ્રમત્તપણે અનુસરવી જોઇએ, એજ તેનો જૈન મહાસંઘની પ્રગતિ પ્રતિ આવશ્યક ધર્મ છે. અને એ આવશ્યક ધર્મને બજાવવાથી તીર્થંકરનામકર્મ બાંધી શકાય છે, એમ પ્રત્યેક જૈને અવબોધવુ જોઇએ હાલના રાજ્યસત્તાક અને પ્રજા સત્તાક રાજ્યો પ્રત્યેક મનુષ્ય-વ્યક્તિ-સ્વસમાજોન્નતિ અર્થે કેવી રીતે આત્મભોગ આપીને પ્રગતિ કરે છે તે મહાસઘના પ્રત્યેક અંગે સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી અવબોધવુ જોઇએ મહાસંઘના પ્રત્યેક અંગની અને પ્રત્યેક સાહિત્યની પ્રગતિ અર્થે સર્વ સ્વાર્પણ કરવુ એથી સ્વોન્નતિ છે-એમ પ્રત્યેક જૈને અવબોધીને અને તેનો નિશ્ચય કરીને સ્વફરજને આત્મોપયોગી થઇને અદા કરવી જોઇએ, અને એવી પ્રવૃત્તિ કરીને સ્વફરજ અદા કરવામા દેવ-ગુરુ સંઘની ભક્તિ કરી છે-એમ અવબોધવુ જોઇએ વર્તમાન દેશ, જમાનાને અનુસરી જૈન મહાસંઘ અને જૈન ધર્મની પ્રાતિપ્સારક દરેક પ્રકારના સાહિત્યની સંરક્ષા અને તેની સુવ્યવસ્થા કરવામાં જે કોઇ વિઘાતક બળ વાપરે છે તે સ્વોન્નતિ

અને મહાસંઘોન્નતિનો ઉચ્છેદક બને છે. **જૈનો !!! જૈન શાસનની પ્રગતિ માટે સર્વ પ્રકારના કદાગ્રહ પક્ષપાતનો ત્યાગ કરી મધ્યસ્થતાથી વિચાર કરો અને જૈન શાસનની દાઝ મનમાં ધારણ કરીને ઉદાર મન રાખી મહાસંઘની સુવ્યવસ્થાના ઉપાયોમાં ભાગ લો. હુંપણાની તુચ્છ ભાવનાનો મહાસંઘરૂપ યજ્ઞમાં હોમ કરીને પ્રગતિના માર્ગમાં કટીબદ્ધ થઇને સંચરો.** હાથમા આવેલી સોનેરી તકને રાગદ્વેષ અને સંકુચિત વિચારથી ન ગુમાવો. જૈન શાસનની પ્રગતિ ખાતર જૈનો ! ! ! તમો પરસ્પરના મતભેદને–કલેશને ભૂલી જૈન ધર્મ પ્રતિપાલકોની પ્રગતિમાં પરસ્પર સહાયભૂત બનો પણ કદાપિ શાસનદ્રોહી ન બનો. પરસ્પરની પ્રગતિમા સ્વશ્રેય છે–એમ એ મંત્રનું વાર વાર સ્મરણ કરીને જૈન પ્રગતિની સુવ્યવસ્થાઓની યોજનાઓને આચારમા મૂકવા કટીબદ્ધ થવું જોઇએ. વર્તમાન દશાનો વિચાર કરી કોઇ સાધુ આવા વિચારોને અનુસરી પુનઃ પૂર્વની પેઠે સુવ્યવસ્થા કરવાને માટે ધારે તો તે અન્યગચ્છ અને સ્વગચ્છના સાધુઓને અને સાધ્વીઓને સુવ્યવસ્થાના બળની પ્રગતિ સમર્પીને મહાગચ્છની અને મહાસંઘની એકયતાને દ્રઢીભૂત કરવા થોડા ઘણા અંશે ભાગ્યશાળી સમર્થ–બની શકશે. **શિવાજી** એક હતો પણ તેની દેશભક્તિથી આકર્ષાઇને અન્યો પણ તેની સાથે જોડાયા હતા. **પ્રતાપસિંહ** વનમા ભટકનાર એક હતો પણ સ્વમાતૃભૂમિના ઉદ્ધારની તેની અડગ પ્રતિજ્ઞાઓએ સ્વદેશીઓને ઉશ્કેર્યા અને છેવટે પ્રતિજ્ઞા સિદ્ધ કરી શકયો **જાપાનની** સ્વાતંત્ર્ય દશામાં **મિકાડો** વિગેરે ત્રણ વ્યક્તિઓએ ભાગ લીધો **હતો** અને તેથી જાપાનની સ્વતંત્રતા સ્થાપિત થઇ,

એન્જામીન્ફ્રેંકલીન, વોશીંગ્ટન વગેરે બે ત્રણ વ્યક્તિઓએ અમેરિકાને પારતંત્ર્યમાંથી મુક્ત કર્યું હતું. મેટ્ઝીની અને ગેરીબેલ્ડીના આત્મબળથી ઇટલીની સ્વતંત્રતા થઇ હતી. શંકરાચાર્યથી પુનઃ હિંદુ ધર્મની પ્રગતિ થઇ-ઇત્યાદિ દૃષ્ટાંતોને લક્ષ્યમાં અવધારીને કેટલાક ગીતાર્થ મુનિઓ ઉપાધ્યાયો આચાર્યો સર્વ ગચ્છની સુલેહ સંપની એકતાને અનુકાપેક્ષાએ સંયોજીને જો મહાસંઘની સુવ્યવસ્થા કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરે તો શનૈઃ શનૈઃ તેઓ તે કાર્યમાં આગળ વધી શકે અને તેઓ અંતે વિજયની દશા પ્રતિ સ્વપ્રયત્નને અવલોકી શકે. "ઉદાર આચાર-વિચારો અને જૈનશાસનની દાઝ, સહનશીલતા સ્વાર્થ-ત્યાગ, પરિસહોને સહવાની શક્તિ, દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળભાવને પરિપૂર્ણ સમજીને મહા સંઘની એકતા કરવાના જે જે ઉપાયો હોય તેઓને પરિપૂર્ણ અવબોધવાની શક્તિ, મહા સંઘની સુવ્યવસ્થા તથા એક્તાબળપ્રવર્ધક પ્રવૃત્તિમાં સહાયક મનુષ્યોને પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ-વિઘાતક પ્રતિપક્ષીઓના બળને પણ પ્રગતિમાં સહાયક તરીકે કરી લેવાની શક્તિ, ખંત, ધીરજ, ઉત્સાહ અને આત્મબળ પ્રવર્ધક શક્તિ-ઇત્યાદિ શક્તિઓની સહાય, ધીરજ ઉત્સાહ અને આત્મબળ પ્રવર્ધક શક્તિઓ ઇત્યાદિ શક્તિઓની સહાયવડે મહાસંઘબળપ્રવર્ધક જે જે પ્રગતિના માર્ગો છે તેમા જે સંચરે છે, તે અંતે મહા સંઘની નિષ્કામભાવે સેવા કરીને આત્મોન્નતિના શિખરે વિરાજિત થાય છે." જૈન સમાજ કે જૈનમહાસંઘની સેવા કર્યા વિના કર્મયોગીપણું પ્રાપ્ત થતુ નથી પ્રશસ્ય રાગ દ્વેષને સેવીને અપ્રશસ્ય રાગ દ્વેષ ટાળવાનો ઉપાય સેવાધર્મ છે તે સેવક બનીને સેવધર્મ સેવી-ખરૂં કર્મયોગિત્વ પ્રગટાવે છે-તે

સ્વામિપદ પ્રાપ્ત કરવાને અધિકારી બને છે. જૈન મહાસંઘની
સેવા કરવાની અવસરઉચિતતા અવબોધ્યા વિના સેવાધર્મ સેવી
શકાતો નથી. જે મનુષ્ય વર્તમાનકાળમા મહાસંઘની ઐક્યતા
કરવાના અનુભવને અવબોધે છે અને મહાસંઘમાં જે વિચારો
સર્વને એક સરખા માન્ય હોય અને તે પ્રમાણે સર્વને પ્રવર્તા
વતા સંઘનો મોટો ભાગ પોતાને અનુકૂળ રહેશે અને તેથી
વિરુદ્ધ વર્તવામા આવશે તો જૈન સંઘનો મ્હોટો ભાગ વિરુદ્ધ
થશે—એવુ જાણીને અનુકૂળ પડતા સુધારા વધારા કરવાના
સમયોચિત ઉપાયોને જે આદરે છે અને કટોકટીના પ્રસંગે લેશ--
માત્ર ગભરાયા—અકળાયા વિના નિર્વિકલ્પ અર્થાત્ ચિંતા વિના
પ્રવૃત્તિ કરે છે તે મહાસંઘનો સેવક બનવાને અધિકારી બને છે.
શ્રીચતુર્વિધ મહાસંઘના અંગભૂત ગચ્છાદિ મંડળોની એકતા
કરવાના ઉપાયોનું જેને ભાન નથી અને તે પ્રમાણે વર્તવાની
જેનામાં શક્તિ નથી તે ચતુર્વિધ મહાસંઘની એકતાના સ્થાને
વિરોધતા પ્રગટાવીને સ્વ અને પરનુ શ્રેય કરી શકતો નથી. શ્રી
ચતુર્વિધ મહાસંઘના અંગભૂત ગચ્છાદિ મંડળોની એકતા કરવામાં
પ્રથમ જે જે વિચારો અને આચારો સર્વને એકસરખા માન્ય
હોય અને તત્ સંબંધી જે જે સુધારાઓ કરવા ધાર્યા હોય તે
એકસરખા સર્વને માન્ય હોય—તે બાબતોને આગળ કરીને સર્વની
એકતાના ઉપાયો સાધવા અને તે પ્રસંગે પરસ્પર ગચ્છાદિ
મંડળોની જેને વિરુદ્ધ માન્યતાઓ હોય અને જે માન્યતાઓ અને
પ્રવૃત્તિના યોગે પરસ્પર મતભેદ કલેશાદિની ઉદીરણા થતી હોય,
એવા સંયોગો હેતુઓને દાબી દેવા અને પરસ્પરમાં વિરોધ
પ્રકટાવે એવા એકતાના દ્રોહીઓથી સાવધ રહેવું. મહાસંઘની
એકતા કરવામાં જે જે સંઘના અંગભૂત મનુષ્યોના

વિચારો મળતા આવતા હોય તેઓનું મંડળ ભરવું અને એકતાની સાધ્યદશાની યોજનાઓની સુવ્યવસ્થાઓ નક્કી કરીને તે પ્રમાણે જેજે કાર્ય કરવાનાં હોય તે તે દરેકના અધિકાર પ્રમાણે સોંપવાં. આ પ્રમાણે સુવ્યવસ્થાપૂર્વક કાર્ય કરવાથી મહાસંઘની એકતા-પ્રગતિવૃદ્ધિમાં ભાગ લેઇ શકાશે. ગચ્છાદિ મંડળોના મુખ્ય અધિપતિઓની સાથે નમ્રતા-લઘુતાથી વર્ત્તનારા અને સમયોચિત વર્ત્તનથી તેઓનું આકર્ષણ કરવામા જે ખરેખરા દક્ષ અને આત્મશકિતસંપન્ન હોય છે, તેઓ શ્રી મહાસંઘને અને જૈનધર્મની પ્રગતિ-વૃદ્ધિમાં સ્વજીવનનો આત્મભોગ આપી શકે છે. સર્વ ગચ્છના આચાર્યો વગેરેની સાથે પરસ્પરમા જે સલાહસંપના કરારો કરાવીને પરસ્પરના સંપમાં વૃદ્ધિ થવાના સંયોગો મેળવવાનું જાણે છે તે શ્રી મહાસંઘની એકતા કરવાને શક્તિમાન્ થાય છે. શ્રીચતુર્વિધ મહાસંઘની એકતા-પ્રગતિબળ વૃદ્ધિ કરનારા પ્રત્યેક જૈને ઉપરની બીના સ્વહૃદયમા ધારણ કરવી અને મહાસંઘના મંડળોના નાયકોની સાથે અને તેઓની માન્યતાઓની સાથે અથડાવવાનો પ્રસગ પ્રાપ્ત કરવો નહિ મહાસંઘરૂપ સમષ્ટિની સેવા કરનારાઓએ મહાસંઘરૂપ સમષ્ટિના પ્રત્યેક અંગનો પ્રેમ જીતવા હરરોજ જ્ઞાનપૂર્વક પ્રયત્નશીલ બનવું જોઇએ. કોઇ ગચ્છની વા મનુષ્યની સાથે કલેશ કરીને કાકરી ઘરને ફોડે એવી સ્થિતિ ન ઉભી કરવી જોઇએ પરસ્પર ગચ્છાદિ મંડળોમાં વિગ્રહ ઉદ્ભવે એવા સંયોગોથી દૂર રહેવું જોઇએ, અને સ્વ પ્રમાણિકતાની અન્ય મનુષ્યો ઉપર અસર થાય તેવુ વર્તન પ્રાપ્ત કરવું જોઇએ. શ્રી મહાસંઘના અંગભૂત ગચ્છ-સંપ્રદાયાદિ મંડળોની એકતા-પ્રગતિ કરવના પોતાના વિચારોના પક્ષને સબળ કરે

હવે એક વણિક કોમમાં પણ અમુક વણિક જાતિયો જૈનધર્મ પાળે છે. (ચારે પ્રકારના ચાર જાતના ગરનાળાં બંધ થઇ ગયાં છે.) જે જૈનો છે તેની વસ્તી પણ ઘટવા લાગી છે તેથી ભવિષ્યમાં ખેદકારક પરિણામ આવે એવું પૂર્વે જણાવ્યું છે તેથી આ બાબત સર્વથી પ્રથમ વિચાર કરીને સંઘના નેતા આચાર્યો વિગેરેએ શ્રીવીરપ્રભુના સમયની વસતિવર્ધક યોજનાઓનો અનુભવપૂર્વક અભ્યાસ કરીને જૈન સંખ્યાવર્ધક કાર્યોમાં તત્પર રહેવું જોઇએ. सवि जीव करुं शासन रसी ઇત્યાદિ વિચારોવડે તીર્થંકર નામકર્મ બંધાય છે. ઉદારભાવવિના અને આચાર વિના કદાપિ જૈન કોમની વૃદ્ધિ થવાની નથી. દરેક દેશ પોતાની વસતિની વૃદ્ધિના ઉપાયોને લક્ષ્યમાં રાખીને પ્રવૃત્તિ કરે છે. જિનેંદ્ર પ્રભુના ભક્તોનો નાશ થતાં જૈન દેરાસરોની કેવી દશા થાય, તેનો ખ્યાલ કરવો જોઇએ. જૈનોની સંખ્યાની વૃદ્ધિના ઉપાયોમાં પ્રવૃત્ત થતાં દરેક જૈને યાદ રાખવું કે એક હાથે કદી તાળી પડવાની નથી. મહાસંઘનો મ્હોટો ભાગ જ્યારે જાગ્રત્ થઈને સ્વાપર્ણપૂર્વક આ બાબત પર લક્ષ્ય દેશે ત્યારે કાંઇક આશાજનક ચિન્હોનો ઉદય થશે. આચાર્યાદિ ત્યાગીઓએ જૈનોની વસતિ વધે તે સંબંધી ખાસ લક્ષ્ય દેવું જોઇએ. ખ્રીસ્તી પાદરીઓ ખ્રીસ્તીઓની વૃદ્ધિ માટે જે સ્વાર્પણ કરે છે, એવું સ્વાપર્ણ જૈનોમાં જ્યારે ક્ષેત્રકાલાનુસારે પ્રકટ થશે ત્યારે જૈન કોમનો ઉદ્ધાર થવાનો. સેવાધર્મના ક્ષેત્રકાલાનુસારે ઉપયોગ લીધા વિના કદી જૈનોની સંખ્યા વધવાની નથી. રૂઢવ્યાવહારિકદષ્ટિના સાંકડા વિચારોને આચારોમાં બંધાઈ રહેવાથી કદી જૈનોની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થવાની નથી સર્વધર્મપાલકોના વિચારોને અને આચારોનો અભ્યાસ કરીને સર્વ વર્ણમાં જૈનધર્મ પાલકોની સંખ્યા વધે એમ વિશ્વમેળા, જનમેળા વગેરે સામાન્ય

સેવાધર્મનો જૈન સેવકોએ અંગીકાર કરવો જોઇએ. તત્ સંબંધી અન્ય ધર્મના ધર્મવર્ધક આચાર્યોના–સેવાધર્મના વિચારોનો અને આચારોનો અભ્યાસ કરી જૈન સેવકોએ આચારોને અવલંબવા જોઇએ; અનેક દૃષ્ટિયોની સાપેક્ષતાએ ગંભીર ભાવથી વર્તીને જૈન-કોમની પ્રગતિ કરી શકાય છે. **એક જૈન નવો પેદા કરવો એ એક તીર્થ પ્રકટાવવા બરોબર છે. એક મનુષ્યને શ્રી વીર પ્રભુના ઉત્તમ ધર્મ વિચારોની શ્રદ્ધા કરાવવી અને સમ્યક્ત્વ પમાડવું એ એક દેરાસર બનાવવા બરાબર** અથવા એક મહાસંઘને જમાડવા બરાબર છે–એમ જ્યાં સુધી ઉદાર આચાર વિચારથી અને ધર્માભિમાનથી જૈનો નહિ સમજે ત્યાં સુધી તેઓ રૂઢિના માર્ગમા વહન કરીને સ્વકોમની સંખ્યાની વૃદ્ધિ–પ્રગતિમા કદી વાસ્તવિક આત્મભોગ આપી શકશે નહિ. રૂઢિના બંધારણોનુજ એકાંતે અભિમાન–કદાગ્રહ રાખીને વર્તવાથી અને વર્તમાન દેશકાળને અવગણ્યાથી જૈન કોમની સંખ્યામા વધારો કરી શકાશે નહિ. આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓ અને સાધ્વીઓ ધર્મને જીવતો રાખવાને અભિનવ દેશકાળને અનુસરી સ્વભકતોની સર્વથા સર્વદા અભિવૃદ્ધિના ઉપાયોને ન યોજશે, ન જણાવશે તો પરિણામે જૈનોની સંખ્યાની હાનિ થશે અને જૈન કોમની પડતીનું પાપ તેઓને લાગશે–એમ અપેક્ષાએ કથવામા આવે તો તે અયુક્ત નથી. શ્રીવીરપ્રભુનું શાસન ૨૧૦૦૦ વર્ષ પર્યંત રહેવાનું છે તેથી ઉદ્યમાદિ બળવડે જૈન કોમની પ્રગતિ કરનાર આચાર્યો વગેરે ઉદ્ભવશે તેઓ આજ માર્ગને દેશકાલાનુસારે અંગીકાર કરશે અને તેથી જૈનશાસન વધ્યા કરશે. જૈનશાસનની પ્રગતિ માટે દરેક જૈને કટીબદ્ધ થઇને આત્મભોગ આપવો જોઇએ અને

સાંકડા મુડદાલ વિચારોને તો હૃદયમાંથી દૂર કરવા જોઇએ. ભાવિભાવ અને કર્મનો પક્ષ જો એકાંતે લેઇ આ બાબતમાં ઉપેક્ષાબુદ્ધિથી જોવામાં આવશે તો જૈનના નામને કલંકિત કરાશે. અસલના કાયદાઓ, આચારો અને અસલના આચાર્યો અને સાધુઓ સારા હતા એમ માનીને વર્તમાન કાળમા વર્તનારા સાધુઓ, અને સાધ્વીઓ, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્ત્તકો, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ પ્રતિ માનની લાગણીથી નહિ દેખવામા આવે તો જૈનશાસનની ખરેખરી ભક્તિથી ભ્રષ્ટ થવાશે; એમ પ્રત્યેક જૈને હૃદયમા ખાસ વિચારવું. વર્તમાનમાં વિદ્યમાન શાસનભકત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલાનુસારે મહાવ્રતધારી સત્યોપદેશક એવા આચાર્યો કે જેને બૃહત્કલ્પની વૃત્તિમા કહ્યા મુજબ નહિં માનવામાં આવે અને શાસનભકત ઉદારાચાર-વિચારવંત આચાર્યાદિનો ઉપદેશ નહિં અંગીકાર કરવામાં આવશે તો જૈનકોમ પોતાના પાદ પર કુહાડી મારીને પોતાને સ્વહસ્તે નાશ કરવાની સ્થિતિમાં મૂકાશે. આશા છે કે ઉપરોક્ત વિચારોથી દરેકના હૃદયમાં સારી અસર થશે અને સવેળા જૈનકોમ જાગૃત્ થશે. સ્વની સ્વાધિકાર પ્રમાણે ફરજ એ છે કે જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના સદ્‌વિચારોને જણાવીને તેનો ફેલાવો કરવો. સવેળા જૈન મહાસંઘ જાગ્રત્ થશે તો સ્વોન્નતિની વિશેષત આશા રાખી શકાશે. જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના સદ્‌વિચારોમાં અને આચારોમાં સ્વદૃષ્ટિ પ્રમાણે ભાગ લેતાં જે કાંઈ જિનાજ્ઞા વિરૂદ્ધ લખાય, વદાય તે માટે મહાસંઘની સમક્ષ 'મિથ્યામેદુષ્કૃત' શબ્દદ્વારા ક્ષમા માગવામા આવે છે શ્રીમહાવીર પ્રભુના સમયના પ્રગતિના ઉપાયોનું જ્ઞાન કરીને તથા વર્તમાનકાલે દેશકાલાદિઅનુસારે ઉપર પ્રમાણે જે કથવામા આવ્યુ છે, તેનો વિવેકદૃષ્ટિએ જૈનો વિચાર કરશે

તો નક્કી તેઓ સ્વપ્રગતિમાં આગળ વધી શકશે. જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના જે જે ઉપાયો ભાસતા હોય, તે જૈન મહાસંઘને દરેકે જણાવવા, પશ્ચાત્ તેમાથી જે કાંઇ સત્ય પ્રિયકર પ્રગતિકર–વિચાર લાગશે તે મહાસંઘ ગ્રહણ કરશે સર્વ મહાસંઘને સર્વ વિચારો સર્વથા અનુકૂળ લાગે એવું તો આ વિશ્વમાં બન્યું જ નથી. બનતું નથી અને બનશે નહિ. અનેક દૃષ્ટિવાળા મનુષ્યો છે. સર્વની એક સરખી દૃષ્ટિ નથી તેથી કોઇ વિચાર કોઇને રુચે અને કોઈને ન રુચે અને અસત્ય લાગે એવો નિયમ ધ્યાનમાં રાખીને સ્વાધિકારે સ્વફરજને બજાવવામાં આવી છે. જૈન મહાસંઘે સ્વમહાસંઘની રક્ષક દૃષ્ટિ તથા અસ્તિત્વદૃષ્ટિ અને પ્રગતિદૃષ્ટિએ ઉપર્યુક્ત વિચારોનું મનન કરવા પ્રવૃત્તિ કરવી. તથા નિવૃત્તિમાર્ગરક્ષક દૃષ્ટિએ તેની ઉપયોગિતાનો ખ્યાલ કરવો સર્વ અસ્તિત્વદૃષ્ટિએ તેનો લાભાલાભ વિચારવો અને ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિવાળાઓના ભિન્ન ભિન્ન તથા બાહ્ય અને આંતર જીવન સૂત્રોના વ્યાવહારિક માર્ગોનો વિચાર કરી ઉદાર મનથી परस्परोग्रहोजीवानाम् એ સૂત્રના ભાવાર્થ પ્રમાણે સ્વફરજ અદા કરવા સર્વથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગથી તત્પર રહેવુ. અપ્રશસ્ય રાગદ્વેષને પ્રશસ્ય રાગદ્વેષમાં ફેરવીને પશ્ચાત્ પ્રશસ્ય રાગદ્વેષનો અધિકાર પરત્વે નાશ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં મંડયા રહીને મોક્ષની પ્રાપ્તિનું સાધ્યબિંદુ એક ક્ષણ માત્ર ન વિસરાય એવો ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ રાખવો. ધાર્મિક આંતરજીવનરક્ષકવૃદ્ધિ પ્રગતિ અને ધાર્મિક આંતરજીવનને ઉપગ્રાહક બાહ્ય આજીવિકાજીવનવૃદ્ધિ પ્રગતિકારક માર્ગોમાંથી એક વ્યક્તિ વા મહાસંઘ જો રક્ષકદૃષ્ટિએ ઉપેક્ષાથી વર્તે છે તો

અને સંઘનું શૈથિલ્ય પ્રવર્તશે તો પરિણામે આચાર્ય-સાધુ વર્ગનું અસ્તિત્વ ખરેખર યતિઓના સમાન પણ નહિ રહે. ગચ્છના અને સંઘસત્તા બળના બંધારણોમાં કયા કયા હેતુઓથી શૈથિલ્ય આવે છે તે ખાસ તપાસીને તે દૂર કરવાની જરૂર છે. એકહથ્થુ આચાર્યની સત્તા તળે સંઘ મૂકાયા વિના સાધુઓનુ અને સાધ્વીઓનું સ્વાચ્છંદ્ય દૂર કદાપિ કાળે થઈ શકે નહિ એવું અનુભવગમ્ય કરીને અનુભવગમ્ય એવા ઉપાયો ગ્રહણ કરવાની જરૂર છે. ગચ્છના આગેવાન આચાર્યની એકહથ્થુ સત્તાના તાબે રહીને સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ અભ્યાસ કરીને વર્તમાનકાળ યોગ્ય સાધુચારિત્રાચારોનો ઉપદેશ દેવો જોઇએ. આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ક્ષેત્ર, કાળ પ્રમાણે ચારિત્ર પાળી શકાય એવી રીતે ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગથી સાધુઓએ ગામોગામ ઉપદેશ દેવો જોઇએ. એકાંત ઉત્કૃષ્ટમાર્ગનો ઉત્સર્ગથી ઉપદેશ દેવાથી જૈનોની સાધુઓ ઉપર શ્રદ્ધા-ભક્તિ રહી શકશે નહિ તથા એકાંત અપવાદમાર્ગથી ચારિત્રા-ચારોનો ઉપદેશ દેવામા આવશે તો તેથી શિથિલાચારની વૃદ્ધિ થશે. અતએવ ગીતાર્થસૂરિઓની આજ્ઞાઓને માન આપી જે ક્ષેત્રમા જે કાળે જે ઉપદેશ આપવાની જરૂર જણાય તેનો ઉપદેશ દેવો અને એકાંત ઉત્સર્ગમાર્ગ અને એકાંત અપવાદ માર્ગને પરિહરી દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવથી ગચ્છાદિકનું અસ્તિત્વ કાયમ રહે એવા વ્યવહારમાર્ગે ચારિત્રાચાર પાળવો જોઇએ. ક્ષેત્રકાળને અતિક્રમી ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર પાળવાથી સ્વગચ્છીય અન્ય સાધુઓ તરફથી શ્રદ્ધામય શ્રાવકોને ન્યૂનત્વ ભાસે છે. કારણકે એક એકાંત ઉત્કૃષ્ટ સાધુની પેઠે અન્ય સાધુઓ ચારિત્ર ન પાળે

તો શ્રાવકો તેમને શિથિલ સમજીને તેમનો અનાદર કરે છે. એકાંત અપવાદ માર્ગે શિથિલ ચારિત્ર પાળવાથી ગચ્છના સાધુઓમાં શિથિલતા વધવાથી ગચ્છની શિથિલતા વધતી જાય છે અને તેથી પરિણામે ગચ્છના અસ્તિત્વની શંકા રહે છે. ગીતાર્થ સાધુઓની પાસે રહીને આગમોનો અભ્યાસ કરી જે સ્વપર સિદ્ધાંતોમાં સમ્યક્ દક્ષ ન બન્યા હોય તેવાઓ જો ઉપદેશ દે અને વિહાર કરે તો તેઓ અનેક ભિન્ન ભિન્ન અપક્વ અનુભવ વિનાના વિચારોને શ્રાવક શ્રાવિકાઓની આગળ દર્શાવીને તથા તેવા પ્રકારના દેશકાળથી અયોગ્ય એવા એકાંતિક ધર્મ માર્ગનું આચરણ કરીને જૈનોના એક સરખા ધર્મ બંધારણોમાં શૈથિલ્ય ઉત્પન્ન કરનાર બને છે માટે સત્ય શિક્ષા તો એ છે કે ગચ્છ અને સંઘ-સત્તાબળનું અસ્તિત્વ સંરક્ષવા યોગ્ય હોય એવા સાધુઓને જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપવાની સ્વગચ્છીય ક્ષેત્રોમાં આજ્ઞા આપવી જોઇએ અને દેશકાળ યોગ્ય ધર્માચરણ આચરી શકે તેવા જ્ઞાની અનુભવી સાધુઓને દેશોદેશ વિહાર કરવાની આજ્ઞા આપવી જોઇએ. એકાંત શુષ્કજ્ઞાની અને એકાંત ક્રિયાવાદી સાધુઓને સ્વગચ્છાચાર્યે ગીતાર્થની નિશ્રા વિના ગામોગામ વિહાર કરવાની આજ્ઞા ન આપવી જોઇએ કારણકે તેથી તેવા સાધુઓનું આત્મહિત થતુ નથી. અને તેઓ અન્યોનું કલ્યાણ કરવા સમર્થ થતા નથી. જ્ઞાનાદિ પંચ પ્રકારના આચારો-દ્વારા વ્યષ્ટિ અને સમષ્ટિની ધાર્મિક પ્રગતિમાં ક્ષણે ક્ષણે અગ્રગામી થવા ખંત, ઉત્સાહ, ધૈર્ય, પ્રયત્ન અને અનુભવથી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી જોઇએ. દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ, અને ચરણકરણાનુયોગ એ ચાર અનુયોગના સાહિત્યની

-સહસ્રધા વિનિપાતપાત્ર બને છે. જૈન કોમના ચતુર્વિધ મહાસંઘમાંથી પ્રત્યેક સંઘનો વિનિપાત થવાના કારણો ઉપરના નિયમથી અવબોધીને ધાર્મિક જીવન તથા તેને ઉપકારી બાહ્ય જીવન હેતુઓના અસ્તિત્વ-રક્ષકત્વ અને તેની પ્રગતિમાં મહા-સંઘના પ્રત્યેક અંગે એક બીજાને સાહાય્ય આપવી જોઈએ. **ચતુર્વર્ણ મનુષ્યસંઘનો જૈનધર્મની સાથે સંબંધ થાય અને પૂર્વની પેઠે રાજકીય જૈનધર્મ થાય એવી** અસ્તિત્વ વૃદ્ધિત્વ રક્ષત્વ પ્રગતિત્વ-ઉદ્ધારક **યોજનાઓને આચારમાં મૂકી તે પ્રમાણે વર્તવું** એજ પ્રત્યેક જૈનની ફરજ છે. એ ફરજને ઉત્તમ આજ્ઞા દ્વારા અદા કરવા નિર્લેપ દૃષ્ટિથી વર્તી બાહ્યતઃ પ્રયત્ન કરવો જોઇએ અને અનેક ભિન્ન વિચાર-સંક્ષોભ અને પરસ્પર વિચારોનું સંઘર્ષણ થતાં સ્વફરજમા ન મુંઝાતાં સદા સ્વફરજમાં આગળ વધવું જોઇએ. સ્વકર્મમા સ્વાધિકારેપ્રવૃત્ત થવું જોઇએ પરંતુ તેનુ ફળ શું આવશે તે વિચાર્યા વિના તે તરફ સંભાળપૂર્વક વર્તીને દેખવું. કેમકે સ્વાધિકારે સ્વફરજોનું નિર્લેપપણું બજાવતાં મુક્તતા છે. સ્વાધિકારે કર્મ કરવાની કસોટી પર ચડીને રાગ દ્વેષથી મુક્ત રહેતાં કર્મયોગીની પદવી પ્રાપ્ત થાય છે જ્ઞાનયોગી થયા બાદ કર્મયોગીનો સ્વાધિકાર અદા કરવામાં નિર્લેપણું રહે છે અને તેથી બંધાવાનું થતું નથી. **જ્ઞાની મનુષ્યો સ્વાધિકાર પ્રમાણે વર્તે છે અને અંતરથી નિર્લેપ રહી મહાસંઘધર્માદિની સેવાઓને બજાવી આત્માની સાર્થકતા કરે છે.** સ્વાસ્તિત્વ અને રક્ષકત્વની ઉદાર ભાવનાઓ જ્યારે જૈન મહાસંઘમાં સર્વત્ર બ્રુસ્સાબંધ પ્રકટી નીકળશે ત્યારે જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના શિખરોને વાવી શકાશે એમ નિશ્ચયતઃ અવબોધવું. મહાત્મા-

ઓની દીર્ઘદૃષ્ટિ અને સ્વાસ્તિત્વરક્ષકત્વની ઉદાર ભાવનાઓ-એ શ્રીવીર પ્રભુનો સંદેશો છે-એ સંદેશાને જૈન જગતમાં સર્વત્ર ફેલાવવો એ પ્રત્યેક જૈન સંઘની પ્રાથમિક ફરજ છે, અને એ ફરજ અદા કરવામાં મહાસંઘના અધિપતિ આચાર્યો તથા અગ્રગણ્ય માન્ય પુરૂષોના વિચારો સાથે અનુકૂળ રહી સદા આત્મભોગ આપવો જોઇએ. खामेमि सव्वजीवे, सव्वे जीवा खमंतु मे 'मित्ती मे सव्व भूएसु' वेरं मज्झं न केणइ ॥ એ સિદ્ધાંતને ગૃહસ્થોએ તથા खमीय खमावीय सव्व' खमीय सव्वे जीवनिकाय ' सिद्धहसाख आलोयणह मुज्झहवेरन भाव ઇત્યાદિવડે ત્યાગીઓએ આત્મકલ્યાણપૂર્વક મહાસંઘસેવાના ઉપાયોમા સાધ્યદૃષ્ટિએ પ્રવૃત્ત રહેવુ જોઇએ. બાહ્ય અને આંતરાસ્તિત્વ સંચાલક સૂત્રોને સદા જીવતા રાખવાં-એ પ્રત્યેક જૈનની મહા ફરજ છે. સેવાધર્મ વિનાની વૃત્તિથી, ધર્મ જીવી શકતો નથી. નિવૃત્તિ ધર્મ એ ક્ષેત્ર સમાન છે અને સેવાધર્મ એ પોષકતત્ત્વ સમાન છે તથા વાડ સમાન છે-એમ સાપેક્ષ દૃષ્ટિથી અનુભવ કરતાં અવબોધાશે. સર્વ પ્રકારની ધાર્મિક તથા વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિઓના લાભાલાભનો અને તેના અસ્તિત્વનો તે તે દૃષ્ટિએ વિચાર કરી મહાસંઘસેવા અદા કર્યા કરવી જોઇએ.

જૈનાચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓની સત્તા ખરેખર જૈન ગૃહસ્થોપરથી ન્યૂન થતી જાય છે અને તેના પરિણામે ભવિષ્યમાં જૈન કોમ સ્વાચ્છંઘભાવમાં અગ્રગામી ન બને તેવા ઉપાયો લેવા માટે યોગ્ય પ્રબંધો-વ્યવસ્થાઓ થવી જોઇએ. ગચ્છના અને સંઘનાં બંધારણો ઢીલા પડવાથી સત્તાબળના સ્થાને સ્વચ્છંદતા પ્રસરી રહી છે, અને જો આ પ્રમાણે અમુક કાળ પર્યંત ગચ્છ

સાંકડા મુડદાલ વિચારોને તો હૃદયમાંથી દૂર કરવા જોઇએ. ભાવિભાવ અને કર્મનો પક્ષ જો એકાંતે લેઇ આ બાબતમાં ઉપેક્ષાબુદ્ધિથી જોવામાં આવશે તો જૈનના નામને કલંકિત કરાશે. અસલના કાયદાઓ, આચારો અને અસલના આચાર્યો અને સાધુઓ સારા હતા એમ માનીને વર્તમાન કાળમા વર્તનારા સાધુઓ, અને સાધ્વીઓ, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્ત્તકો, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ પ્રતિ માનની લાગણીથી નહિ દેખવામા આવે તો જૈનશાસનની ખરેખરી ભક્તિથી ભ્રષ્ટ થવાશે; એમ પ્રત્યેક જૈને હૃદયમાં ખાસ વિચારવું વર્તમાનમાં વિદ્યમાન શાસનભકત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલાનુસારે મહાવ્રતધારી સત્યોપદેશક એવા આચાર્યો કે જેને બૃહત્કલ્પની વૃત્તિમાં કહ્યા મુજબ નહિં માનવામાં આવે અને શાસનભકત ઉદારાચાર-વિચારવંત આચાર્યાદિનો ઉપદેશ નહિં અંગીકાર કરવામાં આવશે તો જૈનકોમ પોતાના પાદ પર કુહાડી મારીને પોતાને સ્વહસ્તે નાશ કરવાની સ્થિતિમા મૂકાશે. આશા છે કે ઉપરોક્ત વિચારોથી દરેકના હૃદયમાં સારી અસર થશે અને સવેળા જૈનકોમ જાગૃત્ થશે. સ્વની સ્વાધિકાર પ્રમાણે ફરજ એ છે કે જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના સદ્‌વિચારોને જણાવીને તેનો ફેલાવો કરવો. સવેળા જૈન મહાસંઘ જાગ્રત્ થશે તો સ્વોન્નતિની વિશેષત આશા રાખી શકાશે. જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના સદ્‌વિચારોમાં અને આચારોમાં સ્વદૃષ્ટિ પ્રમાણે ભાગ લેતાં જે કાંઈ જિનાજ્ઞા વિરૂદ્ધ લખાય. વદાય તે માટે મહાસંઘની સમક્ષ 'મિથ્યામેદુષ્કૃત' શબ્દદ્વારા ક્ષમા માગવામા આવે છે. શ્રીમહાવીર પ્રભુના સમયના પ્રગતિના ઉપાયોનું જ્ઞાન કરીને તથા વર્તમાનકાળે દેશકાલાદિઅનુસારે ઉપર પ્રમાણે જે કથવમા આવ્યુ છે, તેનો વિવેકદૃષ્ટિએ જૈનો વિચાર કરશે

તો નક્કી તેઓ સ્વપ્રગતિમાં આગળ વધી શકશે. જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના જે જે ઉપાયો ભાસતા હોય, તે જૈન મહાસંઘને દરેકે જણાવવા, પશ્ચાત્ તેમાંથી જે કાર્ય સત્ય પ્રિયકર પ્રગતિકર-વિચાર લાગશે તે મહાસંઘ ગ્રહણ કરશે. સર્વ મહાસંઘને સર્વ વિચારો સર્વથા અનુકૂળ લાગે એવું તો આ વિશ્વમાં બન્યું જ નથી. બનતું નથી અને બનશે નહિ. અનેક દૃષ્ટિવાળા મનુષ્યો છે. સર્વની એક સરખી દૃષ્ટિ નથી તેથી કોઇ વિચાર કોઇને રુચે અને કોઇને ન રુચે અને અસત્ય લાગે એવો નિયમ ધ્યાનમાં રાખીને સ્વાધિકારે સ્વફરજને બજાવવામાં આવી છે. જૈન મહાસંઘે સ્વમહાસંઘની રક્ષક દૃષ્ટિ તથા અસ્તિત્વદૃષ્ટિ અને પ્રગતિદૃષ્ટિએ ઉપર્યુક્ત વિચારોનું મનન કરવા પ્રવૃત્તિ કરવી. તથા નિવૃત્તિમાર્ગરક્ષક દૃષ્ટિએ તેની ઉપયોગિતાનો ખ્યાલ કરવો સર્વ અસ્તિત્વદૃષ્ટિએ તેનો લાભાલાભ વિચારવો અને ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિવાળાઓના ભિન્ન ભિન્ન તથા બાહ્ય અને આંતર જીવન સૂત્રોના વ્યાવહારિક માર્ગોનો વિચાર કરી ઉદાર મનથી परस्परोग्रहोजीवानाम् એ સૂત્રના ભાવાર્થ પ્રમાણે સ્વફરજ અદા કરવા સર્વથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગથી તત્પર રહેવું. અપ્રશસ્ય રાગદ્વેષને પ્રશસ્ય રાગદ્વેષમાં ફેરવીને પશ્ચાત્ પ્રશસ્ય રાગદ્વેષનો અધિકાર પરત્વે નાશ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં મંડયા રહીને મોક્ષની પ્રાપ્તિનું સાધ્યબિંદુ એક ક્ષણ માત્ર ન વિસરાય એવો ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ રાખવો. ધાર્મિક આંતરજીવનરક્ષકવૃદ્ધિ પ્રગતિ અને ધાર્મિક આંતરજીવનને ઉપગ્રાહક બાહ્ય આજીવિકાજીવનવૃદ્ધિ પ્રગતિકારક માર્ગોમાંથી એક વ્યક્તિ વા મહાસંઘ જો રક્ષકદૃષ્ટિએ ઉપેક્ષાથી વર્તે છે તો

હવે એક વણિક કોમમાં પણ અમુક વણિક જાતિયો જૈનધર્મ પાળે છે. (ચારે પ્રકારના ચાર જાતના ગરનાળાં બંધ થઇ ગયાં છે.) જે જૈનો છે તેની વસ્તી પણ ઘટવા લાગી છે તેથી ભવિષ્યમાં ખેદકારક પરિણામ આવે એવું પૂર્વે જણાવ્યું છે તેથી આ બાબત સર્વથી પ્રથમ વિચાર કરીને સંઘના નેતા આચાર્યો વિગેરેએ શ્રીવીરપ્રભુના સમયની વસતિવર્ધક યોજનાઓનો અનુભવપૂર્વક અભ્યાસ કરીને જૈન સંખ્યાવર્ધક કાર્યોમાં તત્પર રહેવુ જોઇએ. सवि जीव करुं शासन रसी ઇત્યાદિ વિચારોવડે તીર્થંકર નામકર્મ બંધાય છે. ઉદારભાવવિના અને આચાર વિના કદાપિ જૈન કોમની વૃદ્ધિ થવાની નથી. દરેક દેશ પોતાની વસતિની વૃદ્ધિના ઉપાયોને લક્ષ્યમાં રાખીને પ્રવૃત્તિ કરે છે. જિનેંદ્ર પ્રભુના ભક્તોનો નાશ થતાં જૈન દેરાસરોની કેવી દશા થાય, તેનો ખ્યાલ કરવો જોઇએ. જૈનોની સંખ્યાની વૃદ્ધિના ઉપાયોમાં પ્રવૃત્ત થતાં દરેક જૈને યાદ રાખવું કે એક હાથે કદી તાળી પડવાની નથી. મહાસંઘનો મ્હોટો ભાગ જ્યારે જાગ્રત્ થઇને સ્વાપર્ણપૂર્વક આ બાબત પર લક્ષ્ય દેશે ત્યારે કાંઇક આશાજનક ચિન્હોનો ઉદય થશે. આચાર્યાદિ ત્યાગીઓએ જૈનોની વસતિ વધે તે સંબંધી ખાસ લક્ષ્ય દેવું જોઇએ. ખ્રીસ્તી પાદરીઓ ખ્રીસ્તીઓની વૃદ્ધિ માટે જે સ્વાર્પણ કરે છે, એવુ સ્વાપર્ણ જૈનોમા જ્યારે ક્ષેત્રકાલાનુસારે પ્રકટ થશે ત્યારે જૈન કોમનો ઉદ્ધાર થવાનો. સેવાધર્મના ક્ષેત્રકાલાનુસારે ઉપયો લીધા વિના કદી જૈનોની સંખ્યા વધવાની નથી. રૂઢવ્યાવહારિકદૃષ્ટિના સાંકડા વિચારોને આચારોમા બંધાઇ રહેવાથી કદી જૈનોની સંખ્યામા વૃદ્ધિ થવાની નથી. સર્વધર્મપાલકોના વિચારોનો અને આચારોનો અભ્યાસ કરીને સર્વ વર્ગમા જૈનધર્મ પાલકોની સંખ્યા વધે એમ વિશ્વસેવા, જનસેવા વગેરે સામાન્ય

સેવાધર્મનો જૈન સેવકોએ અંગીકાર કરવો જોઇએ. તત્ સંબંધી અન્ય ધર્મના ધર્મવર્ધક આચાર્યોના-સેવાધર્મના વિચારોનો અને આચારોનો અભ્યાસ કરી જૈન સેવકોએ આચારોને અવલંબવા જોઇએ; અનેક દૃષ્ટિયોની સાપેક્ષતાએ ગંભીર ભાવથી વર્તીને જૈન કોમની પ્રગતિ કરી શકાય છે. **એક જૈન નવો પેદા કરવો એ એક તીર્થ પ્રકટાવવા બરોબર છે. એક મનુષ્યને શ્રી વીર પ્રભુના ઉત્તમ ધર્મ વિચારોની શ્રદ્ધા કરાવવી અને સમ્યક્ત્વ પમાડવું એ એક દેરાસર બનાવવા બરાબર** અથવા એક મહાસંઘને જમાડવા બરાબર છે-એમ જ્યાં સુધી ઉદાર આચાર વિચારથી અને ધર્માભિમાનથી જૈનો નહિ સમજે ત્યાં સુધી તેઓ રૂઢિના માર્ગમાં વહન કરીને સ્વકોમની સંખ્યાની વૃદ્ધિ-પ્રગતિમા કદી વાસ્તવિક આત્મભોગ આપી શકશે નહિ. રૂઢિના બંધારણોનુજ એકાંતે અભિમાન-કદાગ્રહ રાખીને વર્તવાથી અને વર્તમાન દેશકાળને અવગણ્યાથી જૈન કોમની સખ્યામા વધારો કરી શકાશે નહિ. આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓ અને સાધ્વીઓ ધર્મને જીવતો રાખવાને અભિનવ દેશકાળને અનુસરી સ્વભક્તોની સર્વથા સર્વદા અભિવૃદ્ધિના ઉપાયોને ન યોજશે, ન જણાવશે તો પરિણામે જૈનોની સંખ્યાની હાનિ થશે અને જૈન કોમની પડતીનું પાપ તેઓને લાગશે-એમ અપેક્ષાએ કથવામા આવે તો તે અયુક્ત નથી. શ્રીવીરપ્રભુનું શાસન ૨૧૦૦૦ વર્ષ પર્યંત રહેવાનું છે તેથી ઉદ્યમાદિ ... જૈન કોમની પ્રગતિ કરનાર આચાર્યો વગેરે ઉદ્ભવશે. તેઓ આજ માર્ગને દેશકાલાનુસારે અંગીકાર કરશે અને તેથી જૈનશાસન વધ્યા કરશે. જૈનશાસનની પ્રગતિ માટે દરેક જૈને કટીબદ્ધ થઇને આત્મભોગ આપવો જોઈએ અને

સાંકડા મુડદાલ વિચારોને તો હૃદયમાંથી દૂર કરવા જોઇએ. ભાવિભાવ અને કર્મનો પક્ષ જો એકાંતે લેઇ આ બાબતમાં ઉપેક્ષાબુદ્ધિથી જોવામાં આવશે તો જૈનના નામને કલંકિત કરાશે. અસલના કાયદાઓ, આચારો અને અસલના આચાર્યો અને સાધુઓ સારા હતા એમ માનીને વર્તમાન કાળમા વર્તનારા સાધુઓ, અને સાધ્વીઓ, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, પ્રવર્ત્તકો, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ પ્રતિ માનની લાગણીથી નહિ દેખવામાં આવે તો જૈનશાસનની ખરેખરી ભક્તિથી ભ્રષ્ટ થવાશે; એમ પ્રત્યેક જૈને હૃદયમા ખાસ વિચારવું. વર્તમાનમાં વિદ્યમાન શાસનભકત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલાનુસારે મહાવ્રતધારી સત્યોપદેશક એવા આચાર્યો કે જેને બૃહત્કલ્પની વૃત્તિમા કહ્યા મુજબ નહિં માનવામા આવે અને શાસનભકત ઉદારાચાર-વિચારવંત આચાર્યાદિનો ઉપદેશ નહિં અંગીકાર કરવામાં આવશે તો જૈનકોમ પોતાના પાદ પર કુહાડી મારીને પોતાને સ્વહસ્તે નાશ કરવાની સ્થિતિમાં મૂકાશે. આશા છે કે ઉપરોક્ત વિચારોથી દરેકના હૃદયમાં સારી અસર થશે અને સવેળા જૈનકોમ જાગૃત્ થશે. સ્વની સ્વાધિકાર પ્રમાણે ફરજ એ છે કે જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના સદ્‌વિચારોને જણાવીને તેનો ફેલાવો કરવો. સવેળા જૈન મહાસંઘ જાગ્રત્ થશે તો સ્વોન્નતિની વિશેષત આશા રાખી શકાશે. જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના સદ્‌વિચારોમાં અને આચારોમાં સ્વદૃષ્ટિ પ્રમાણે ભાગ લેતાં જે કાંઇ જિનાજ્ઞા વિરૂદ્ધ લખાય, વદાય તે માટે મહાસંઘની સમક્ષ '' મિથ્યામેદુષ્કૃત '' શબ્દદ્વારા ક્ષમા માગવામા આવે છે. શ્રીમહાવીર પ્રભુના સમયના પ્રગતિના ઉપાયોનુ જ્ઞાન કરીને તથા વર્તમાનકાળે દેશકાલાદિઅનુસારે ઉપર પ્રમાણે જે કથવામા આવ્યુ છે, તેનો વિવેકદૃષ્ટિએ જૈનો વિચાર કરશે

તો નક્કી તેઓ સ્વપ્રગતિમા આગળ વધી શકશે. જૈન મહાસંઘની પ્રગતિના જે જે ઉપાયો ભાસતા હોય, તે જૈન મહાસંઘને દરેકે જણાવવા, પશ્ચાત્ તેમાથી જે કાંઇ સત્ય પ્રિયકર પ્રગતિકર–વિચાર લાગશે તે મહાસંઘ ગ્રહણ કરશે સર્વ મહાસંઘને સર્વ વિચારો સર્વથા અનુકૂળ લાગે એવું તો આ વિશ્વમાં બન્યું જ નથી. બનતું નથી અને બનશે નહિ અનેક દૃષ્ટિવાળા મનુષ્યો છે. સર્વની એક સરખી દૃષ્ટિ નથી તેથી કોઇ વિચાર કોઇને રુચે અને કોઈને ન રુચે અને અસત્ય લાગે એવો નિયમ ધ્યાનમા રાખીને સ્વાધિકારે સ્વફરજને બજાવવામાં આવી છે. જૈન મહાસંઘે સ્વમહાસંઘની રક્ષક દૃષ્ટિ તથા અસ્તિત્વદૃષ્ટિ અને પ્રગતિદૃષ્ટિએ ઉપર્યુક્ત વિચારોનું મનન કરવા પ્રવૃત્તિ કરવી. તથા નિવૃત્તિમાર્ગરક્ષક દૃષ્ટિએ તેની ઉપયોગિતાનો ખ્યાલ કરવો. સર્વ અસ્તિત્વદૃષ્ટિએ તેનો લાભાલાભ વિચારવો અને ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિવાળાઓના ભિન્ન ભિન્ન તથા બાહ્ય અને આંતર જીવન સૂત્રોના વ્યાવહારિક માર્ગોનો વિચાર કરી ઉદાર મનથી परस्परोग्रहोजीवानाम् એ સૂત્રના ભાવાર્થ પ્રમાણે સ્વફરજ અદા કરવા સર્વથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગથી તત્પર રહેવુ. અપ્રશસ્ય રાગદ્વેષને પ્રશસ્ય રાગદ્વેષમા ફેરવીને પશ્ચાત્ પ્રશસ્ય રાગદ્વેષનો અધિકાર પરત્વે નાશ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં મંડયા રહીને મોક્ષની પ્રાપ્તિનું સાધ્યબિંદુ એક ક્ષણ માત્ર ન વિસરાય એવો ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ રાખવો. ધાર્મિક આંતરજીવનરક્ષકવૃદ્ધિ પ્રગતિ અને ધાર્મિક આંતરજીવનને ઉપગ્રાહક બાહ્ય આજીવિકાજીવનવૃદ્ધિ પ્રગતિકારક માર્ગોમાંથી એક વ્યક્તિ વા મહાસંઘ જો રક્ષકદૃષ્ટિએ ઉપેક્ષાથી વર્તે છે તો

સહસ્રધા વિનિપાતપાત્ર બને છે. જૈન કોમના ચતુર્વિધ મહાસંઘમાંથી પ્રત્યેક સંઘનો વિનિપાત થવાના કારણો ઉપરના નિયમથી અવબોધીને ધાર્મિક જીવન તથા તેને ઉપકારી બાહ્ય જીવન હેતુઓના અસ્તિત્વ-રક્ષકત્વ અને તેની પ્રગતિમાં મહાસંઘના પ્રત્યેક અંગે એક બીજાને સાહાય્ય અ.પવી જોઈએ. **ચતુર્વર્ણ મનુષ્યસંઘનો જૈનધર્મની સાથે સંબંધ થાય અને પૂર્વની પેઠે રાજકીય જૈનધર્મ થાય એવી** અસ્તિત્વ વૃદ્ધિત્વ રક્ષત્વ પ્રગતિત્વ-ઉદ્ધારક **યોજનાઓને આચારમાં મૂકી તે પ્રમાણે વર્તવું** એજ પ્રત્યેક જૈનની ફરજ છે. એ ફરજને ઉત્તમ આજ્ઞા દ્વારા અદા કરવા નિર્લેપ દૃષ્ટિથી વર્તી બાહ્યતઃ પ્રયત્ન કરવો જોઇએ અને અનેક ભિન્ન વિચાર-સંક્ષોભ અને પરસ્પર વિચારોનું સંઘર્ષણ થતા સ્વફરજમા ન મુંઝાતા સદા સ્વફરજમાં આગળ વધવું જોઇએ. સ્વકર્મમાં સ્વાધિકારેપ્રવૃત્ત થવુ જોઇએ પરંતુ તેનું ફળ શું આવશે તે વિચાર્યા વિના તે તરફ સંભાળપૂર્વક વર્તીને દેખવું. કેમકે સ્વાધિકારે સ્વફરજોનું નિર્લેપપણું બજાવતાં મુકતતા છે. સ્વાધિકારે કર્મ કરવાની કસોટી પર ચડીને રાગ દ્વેષથી મુકત રહેતાં કર્મયોગીની પદવી પ્રાપ્ત થાય છે. જ્ઞાનયોગી થયા બાદ કર્મયોગીનો સ્વાધિકાર અદા કરવામાં નિર્લેપાણું રહે છે અને તેથી બંધાવાનું થતું નથી. **જ્ઞાની મનુષ્યો સ્વાધિકાર પ્રમાણે વર્તે છે અને અંતરથી નિર્લેપ રહી મહાસંઘધર્માદિની સેવાઓને બજાવી આત્માની સાર્થકતા કરે છે.** સ્વાસ્તિત્વ અને રક્ષકત્વની ઉદાર ભાવનાઓ જ્યારે જૈન મહાસંઘમાં સર્વત્ર હેતુસંબંધ પ્રકટી નીકળશે ત્યારે જૈન મહાસંઘની પ્રગતિનાં બીજોને વાવી શકાશે એમ નિશ્ચયત અવબોધવું. મહાત્મા-

અને સંઘનું શૈથિલ્ય પ્રવર્તશે તો પરિણામે આચાર્ય-સાધુ વર્ગનું અસ્તિત્વ ખરેખર યતિઓના સમાન પણ નહિ રહે. ગચ્છના અને સંઘસત્તાબળના બંધારણોમાં કયા કયા હેતુઓથી શૈથિલ્ય આવે છે તે ખાસ તપાસીને તે દૂર કરવાની જરૂર છે. એકહથ્થુ આચાર્યની સત્તા તળે સંઘ મૂકાયા વિના સાધુઓનું અને સાધ્વીઓનું સ્વાચ્છંદ્ય દૂર કદાપિ કાળે થઈ શકે નહિ એવુ અનુભવગમ્ય કરીને અનુભવગમ્ય એવા ઉપાયો ગ્રહણ કરવાની જરૂર છે. ગચ્છના આગેવાન આચાર્યની એકહથ્થુ સત્તાના તાબે રહીને સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ અભ્યાસ કરીને વર્તમાનકાળ યોગ્ય સાધુચારિત્રાચારોનો ઉપદેશ દેવો જોઇએ. આચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ક્ષેત્ર, કાળ પ્રમાણે ચારિત્ર પાળી શકાય એવી રીતે ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગથી સાધુઓએ ગામોગામ ઉપદેશ દેવો જોઇએ. એકાંત ઉત્કૃષ્ટમાર્ગનો ઉત્સર્ગથી ઉપદેશ દેવાથી જૈનોની સાધુઓ ઉપર શ્રદ્ધા-ભક્તિ રહી શકશે નહિ તથા એકાંત અપવાદમાર્ગથી ચારિત્રા-ચારોનો ઉપદેશ દેવામાં આવશે તો તેથી શિથિલાચારની વૃદ્ધિ થશે. અતએવ ગીતાર્થસૂરિઓની આજ્ઞાઓને માન આપી જે ક્ષેત્રમાં જે કાળે જે ઉપદેશ આપવાની જરૂર જણાય તેનો ઉપદેશ દેવો અને એકાત ઉત્સર્ગમાર્ગ અને એકાંત અપવાદ માર્ગને પરિહરી દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવથી ગચ્છાદિકનું અસ્તિત્વ કાયમ રહે એવા વ્યવહારમાર્ગે ચારિત્રાચાર પાળવો જોઇએ. ક્ષેત્રકાળને અતિક્રમી ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર પાળવાથી સ્વગચ્છીય અન્ય સાધુઓ તરફથી શ્રદ્ધામય શ્રાવકોને ન્યૂનતા ભાસે છે. કારણકે એક એકાંત ઉત્કૃષ્ટ સાધુની પેઠે અન્ય સાધુઓ ચારિત્ર ન પાળે

તો શ્રાવકો તેમને શિથિલ સમજીને તેમનો અનાદર કરે છે. એકાંત અપવાદ માર્ગે શિથિલ ચારિત્ર પાળવાથી ગચ્છના સાધુઓમાં શિથિલતા વધવાથી ગચ્છની શિથિલતા વધતી જાય છે અને તેથી પરિણામે ગચ્છના અસ્તિત્વની શંકા રહે છે. ગીતાર્થ સાધુઓની પાસે રહીને આગમોનો અભ્યાસ કરી જે સ્વપર સિદ્ધાંતોમાં સમ્યક્ દક્ષ ન બન્યા હોય તેવાઓ જો ઉપદેશ દે અને વિહાર કરે તો તેઓ અનેક ભિન્ન ભિન્ન અપકવ અનુભવ વિનાના વિચારોને શ્રાવક શ્રાવિકાઓની આગળ દર્શાવીને તથા તેવા પ્રકારના દેશકાળથી અયોગ્ય એવા એકાંતિક ધર્મ માર્ગનું આચરણ કરીને જૈનોના એક સરખા ધર્મ બંધારણોમા શૈથિલ્ય ઉત્પન્ન કરનાર બને છે માટે સત્ય શિક્ષા તો એ છે કે ગચ્છ અને સંઘ-સત્તાબળનું અસ્તિત્વ સંરક્ષવા યોગ્ય હોય એવા સાધુઓને જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપવાની સ્વગચ્છીય ક્ષેત્રોમાં આજ્ઞા આપવી જોઇએ અને દેશકાળ યોગ્ય ધર્માચરણ આચરી શકે તેવા જ્ઞાની અનુભવી સાધુઓને દેશોદેશ વિહાર કરવાની આજ્ઞા આપવી જોઇએ. એકાંત શુષ્કજ્ઞાની અને એકાંત ક્રિયાવાદી સાધુઓને સ્વગચ્છાચાર્યે ગીતાર્થની નિશ્રા વિના ગામોગામ વિહાર કરવાની આજ્ઞા ન આપવી જોઇએ કારણકે તેથી તેવા સાધુઓનુ આત્મહિત થતુ નથી. અને તેઓ અન્યોનું કલ્યાણ કરવા સમર્થ થતા નથી. જ્ઞાનાદિ પંચ પ્રકારના આચારો-દ્વારા વ્યક્તિ અને સમષ્ટિની ધાર્મિક પ્રગતિમા ક્ષણે ક્ષણે અગ્રગામી થવા ખંત, ઉત્સાહ, ધૈર્ય, પ્રયત્ન અને અનુભવથી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી જોઇએ. દ્રવ્યાનુયોગ. ગણિતાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ, અને ચરણકરણાનુયોગ એ ચાર અનુયોગના સાહિત્યની

આવશ્યકતા અવબોધીને સ્વપર પ્રગતિના અનુક્રમ હેતુઓને અવલં-
બવા લક્ષ્ય દેવું જોઇએ. સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ જ્ઞાન, દર્શન
અને ચારિત્રગુણની પ્રગતિ માટે પ્રતિદિન પ્રયત્ન કરવો જોઇએ; છેદ
શાસ્ત્રોમાં જ્ઞાનાભ્યાસ માટે ઘણુ કથવામાં આવ્યું છે. સાધુઓએ
અને સાધ્વીઓએ સ્વગચ્છાધિપતિની આજ્ઞા નીચે રહીને અપવાદ
માર્ગે પણ જ્ઞાનની પ્રગતિ કરવા દેશકાલાનુસારે પ્રયત્ન કરવો
જોઇએ. [જ્ઞાન વિના કદી સ્વની પ્રગતિ થનાર નથી.] સ્વગચ્છી-
યાધિપતિની આજ્ઞા પુરઃસર સ્વપર આગમોનું જ્ઞાન મેળવીને
સાધુઓ અને સાધ્વીઓ દેશકાલાનુસારે ચારિત્ર પાળતાં છતાં
જો જૈન ધર્મનો ઉપદેશ આપે તો જૈન ધર્મની પ્રગતિ થાય છે.
જે ગૃહસ્થજૈનો એકલા ફરનારા સાધુઓ અને ગીતાર્થનિશ્રિત ફર-
નારા સાધુઓ સંબંધી એક સરખી પરિણતિ રાખે છે, તે જૈનોથી
ગચ્છનાં બંધારણોની સત્તાનું રક્ષણ થતું નથી. સ્વગચ્છાચાર્યોની
આજ્ઞામાં સાધુઓ અને સાધ્વીઓ પ્રવર્તીને આત્મકલ્યાણ કરે
અને આચાર્યાદિકની સત્તાબળથી પ્રગતિ થાય એવા સ્વગચ્છીય
ગૃહસ્થ-જૈનોએ ક્ષેત્રકાલાનુસારે પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ. સ્વતંત્ર-
તાના રક્ષણાર્થે સત્તાબળની પણ આવશ્યકતા સ્વીકારવી જોઇએ,
નૈશ્ચયિક અને વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ મુખ્ય સાધ્યદશા-આત્મ-
સ્વાતંત્ર્યસંમુખ પ્રગતિ કરવી એજ છે અને તેવી સ્વતંત્ર
દશાના સંરક્ષણાર્થે વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ આચાર્યાદિકની આજ્ઞાની
સેવારૂપ પરતંત્રતાને સ્વફરજ માનીને ઉપર્યુક્ત ઉપાયોને અવ-
લંબીને સ્વપ્રગતિ કરવા અવશ્ય લક્ષ્ય દેવું જોઇએ. ખરેખર એ
પ્રમાણે પ્રવર્ત્યા વિના કદી પ્રગતિ થવાની નથી. ૐ શાન્તિ

[સમાપ્ત]

૧૦૮ મહાગ્રન્થોના પ્રણેતા, યોગનિષ્ઠ શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરિશ્વરજી રચિત

શ્રી. અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળદ્વારા પ્રકાશીત

નવિન પ્રકાશનો

યોગનિષ્ઠ આચાર્ય

[શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરિ જીવનચરિત્ર]